

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

SAİT FAİK ABASIYANIK'IN SEMAVER ADLI HİKÂYE
KİTABININ METİN DİLBİLİMSEL TAHLİLİ

Gizem ÖZKIR

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Asu ERSOY

MANİSA - 2019

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

SAİT FAİK ABASIYANIK'IN SEMAVER ADLI HİKÂYE
KİTABININ METİN DİLBİLİMSEL TAHLİLİ

Gizem ÖZKIR

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Asu ERSOY

MANİSA - 2019

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1
Tez Savunma Sınavı Tutanağı			

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 10.07.2019 tarih ve 24/11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gizem ÖZKIR'ın "Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver Adlı Hikaye Kitabının Metin Dilbilimsel Tahlili" konulu tezi incelenmiş ve aday 26.07.2019 tarihinde saat 15:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..8... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

ÜYE

Doç.Dr. Ferhat Karabulut

BAŞKAN

Dr. Öğr. Üyesi Ali Elçin

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi M. Yasin KAYA

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Sait Faik Abasıyanık’ın Semaver Adlı Hikâye Kitabının Metin dilbilimsel Tahlili ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/07/2019

Gizem ÖZKIR

ÖZET

Dil bir milletin düşünce sistemini gösterir. Toplumlar için hem kaynaştırıcı hem de yaklaştırıcı bir temel unsurdur. Geçmişten günümüze kadar insan sürekli olarak dil üzerine düşünmüş ve çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar önce dilbilim üzerine olmuş, daha sonra farklı dallara ayrılmıştır. Bu dallardan birisi de metindilbilimdir. Dilbilimin alt dalı olan metindilbilim, bir metni çalışma konusu yaparak o metni bağdaşıklık ve tutarlılık gibi özellikler açısından inceler.

Bu çalışmada 1906-1954 yılları arasında yaşamış olan Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver adlı hikâye kitabını metindilbilimi açısından değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırmada metindilbilimin yapısı çerçevesinde bağdaşıklık ve tutarlılık kavramları açıklanmış olup, hikâyeler üzerinde uygulanmıştır. Üzerinde çalıştığımız hikâyede metindilbilimini ve özellikle de bu alanın iki temel kavramı olan bağdaşıklık-tutarlılık olgularını inceledik. Bağdaşıklık kapsayan öncül/bağımsız gönderim ögeleri, ardıl/bağımlı gönderim ögeleri, biçimsel/sözlüksel bağdaşıklık ögeleri ve metni bölümlere ayıran belirteciler incelemenin içeriğini oluşturmaktadır. Tutarlılık görünülerinden olan özelleştirme bağlantısı, neden sonuç bağlantısı, karşılaştırma bağlantısı, zaman bağlantısı da incelenmiştir.

İncelenen kısımların tümü bize hikâyelerin dilsel yapısıyla ilgili bilgi vermektedir. Özellikle gönderimi kapsayan artgönderim ve öngönderim ögelerinde zamirlerin varlığı dikkatimizi çekmektedir.

Semaver adlı hikâye kitabı incelenirken Doğan Günay'ın Metin Bilgisi adlı kitabı ve Canan Ayata Şenöz'ün Metindilbilim ve Türkçe Dilbilim kitabı temel alınmıştır. Ayrıca Leyla Subaşı Uzun'un Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı adlı incelemesinden yararlanılmıştır.

Anahtar sözcükler: Metin dilbilim, Öykü, Semaver, Sait Faik Abasıyanık, Bağdaşıklık, Tutarlılık

ABSTRACT

Language shows the thinking system of a nation. It is both a fusing and convergent basic element for societies. From the past to the present day, people have constantly thought about language and made studies. These studies were primarily on linguistics and then divided into different branches. One of these branches is text linguistics. As a sub-branch of linguistics, text linguistics examines a text in terms of features such as cohesion and consistency by making it a subject of study.

The aim of this study is to evaluate the story book of Sait Faik Abasıyanık who lived between 1906-1954 in terms of text linguistics. In the study, the concepts of cohesion and consistency were explained within the framework of the structure of text linguistics and applied on the stories. In the story we are working on, we examined the text linguistics and especially the two basic concepts of the field of cohesion-consistency. The content of the study consists of precursor / independent reference elements, consecutive / dependent reference elements, formal / lexical correlation elements, and text separators. The customization link, cause and effect link, comparison link, cause link and time link are also examined.

All of the sections examined give us information about the linguistic structure of the stories. Especially the presence of pronouns in postponings and preponings, which include the reference, draws our attention.

Semaver's story book is based on Doğan Günay's Text Knowledge and Canan Ayata Şenöz's Textology and Turkish Linguistics.

Key words: Text linguistics, Story, Samovar, Sait Faik Abasıyanık, Coherence, Consistency

TEŞEKKÜR

Çalıőmamn her aőamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Asu ERSOY'a, çalıőmalarım sırasında manevi desteğini her zaman hissettiğim değerli arkadaşlarım, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan babam Sedat ÖZKIR'a, annem Feride ÖZKIR'a ve kardeşim Mazhar Serhat ÖZKIR'a yürekten teşekkür ederim.

Gizem ÖZKIR
Manisa, 2019

İçindekiler

YEMİN METNİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
I. BÖLÜM.....	9
1. GİRİŞ.....	9
1.1. Araştırmanın Konusu.....	10
1.2. Araştırmanın Amacı.....	10
1.3. Araştırmanın Önemi.....	10
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	10
1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar.....	11
1.6. İlgili Çalışmalar.....	11
1.7. SAİT FAİK ABASIYANIK'IN HAYATI VE EDEBİ YÖNÜ.....	13
1.8. SEMAVER ADLI HİKÂYE KİTABINDA GEÇEN ÖYKÜLERİN ÖZETLERİ.....	16
1.8.1. Semaver.....	16
1.8.2. Stelyanos Hrisopulos Gemisi.....	16
1.8.3. Meserret Oteli.....	16
1.8.4. Bir Kıyının Dört Hikâyesi.....	17
1.8.5. Babamın İkinci Evi.....	17
1.8.6. İpekli Mendil.....	17
1.8.7. Kıskançlık.....	18
1.8.8. Bohça.....	18
1.8.9. Orman ve Ev.....	18
1.8.10. Düğün Gecesi.....	18
1.8.11. Şehri Unutan Adam.....	18
1.8.12. Üçüncü Mevki.....	19
1.8.13. Garson.....	19
1.8.14. Birtakım İnsanlar.....	19
II. BÖLÜM.....	20
1.9. METİN KAVRAMI.....	20

1.10.	METİNDİLBİLİM NEDİR?	21
1.11.	METİNDİLBİLİMSEL BAĞDAŞIKLIK.....	23
1.12.	TUTARLILIK	26
III.	BÖLÜM	29
2.	İNCELEME.....	29
2.1.	GÖNDERİMSEL BAĞDAŞIKLIK GÖRÜNÜMLERİ	29
2.1.1.	ÖNCÜL/BAĞIMSIZ GÖNDERİM ÖĞELERİ	29
2.1.1.1.	Kişi Adılları.....	30
2.1.1.2.	Gösterme Adılları	34
2.1.1.3.	Dönüştürme Adılları	37
2.1.1.4.	Gösterme Sıfatları	40
2.1.2.	ARDIL/ BAĞIMLI GÖNDERİM ÖĞELERİ	44
2.1.2.1.	İyelik Ekleri	44
2.1.2.2.	Belirtme Durum Ekleri.....	48
2.1.2.3.	İlgi Ekleri	49
2.1.2.4.	Kişi Ekleri	52
2.1.3.	BİÇİMSEL- SÖZLÜKSEL BAĞDAŞIKLIK ÖĞELERİ	56
2.1.3.1.	Bağlaçlar	56
2.1.3.2.	Değiştirme	57
2.1.3.3.	Sözlük İlişkileri ve Sözlüksel Bağdaşıklık.....	58
2.1.3.4.	Eksilti	59
2.1.3.5.	Zaman – Görünüş – Kip	63
2.1.4.	METİNLERDE BİÇİMSEL-SÖZLÜKSEL BAĞDAŞIKLIK GÖRÜNÜMLERİ.....	66
2.1.4.1.	Bağlaçlı Bağdaşıklık	66
2.1.4.2.	Değiştirme Ögeleri	72
2.1.4.3.	Sözcük İlişkileri ve Sözcüksel Bağdaşıklık Görünümleri.....	74
2.1.4.4.	Aynı Sözcüğün Yinelenmesi.....	77
2.1.4.5.	Karşıt Anamlı Sözcüklerin Kullanımı	81
2.1.5.	EKSİLTİLİ YAPILAR	83
2.1.5.1.	Özne Eksiltili	83
2.1.5.2.	Nesne Eksiltili	85
2.1.5.3.	Tamlayan Eksikliği	86
2.1.5.4.	Tümleç Eksikliği	88
2.1.6.	ZAMAN EKLERİ	88

2.1.6.1.	Yalın Zaman Ekleri	89
2.1.6.2.	Birleşik Zaman Ekleri	92
IV.	BÖLÜM	96
2.2.	METİNLERDE TUTARLILIK GÖRÜNÜMLERİ	96
2.2.1.	Özelleştirme Bağlantısı.....	96
2.2.2.	Neden Sonuç Bağlantısı.....	97
2.2.3.	Karşılaştırma Bağlantısı	97
2.2.4.	Zaman Bağlantısı	98
3.	SONUÇ.....	100
4.	KAYNAKÇA.....	105

KISALTMALAR DİZİNİ

BO	Bohça
BİE	Babamın İkinci Evi
Bİ	Birtakım İnsanlar
BKDH	Bir Kıyımın Dört Hikâyesi
DG	Düğün Gecesi
G	Garson
İM	İpekli Mendil
K	Kıskançlık
MO	Meserret Oteli
OVE	Orman ve Ev
S	Semaver
SHG	Stelyanos Hrisopulos Gemisi
ŞUA	Şehri Unutan Adam
ÜM	Üçüncü Mevki

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Muharrem Ergin'e göre dil "İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş, içtimai bir müessesedir" (Ergin, 2006: 3).

Dili meydana getiren en küçük birim sestir. Bu birim sayesinde kelimeler ve cümleler oluşur. Cümlelerin bir araya gelmesiyle de en büyük birim olan metinler meydana gelir. İnsanın insan olmasını sağlayan ve onu diğer tüm canlılardan ayıran temel özelliklerin başında düşünebilme ve konuşabilme yetileri gelir. Bu özellikleri sayesinde insan diğer canlılara ve doğaya hükmedebilmiştir. Belirli bir düzen içinde düşünebilme ve bu düşünceleri diğerleriyle paylaşma arzusu, dil denilen soyut iletişim düzeneği ile olabilmektedir. Dil her toplumun ayrılmaz iletişim aracıdır. Bu iletişim aracını kullanmak ve ondan yararlanmak teknolojik ya da bilimsel olarak gelişmiş olmaya ya da ilkelliğe bağlı değildir. En ilkel koşullarda yaşayan toplumun bir dili olduğu gibi, bilgi çağını yaşayan toplumun da bir dili vardır (Günay, 2004:9). Bütün dil çalışmalarının en kapsamlı ve en son hali ise dilbilimdir. Dilbilimin en önemli özelliği dili merkeze alarak dil çalışmalarını yapmasıdır. Metindilbilim bir metni meydana getiren tüm unsurların dilbilgisel olarak incelenmesidir. Bir diğer deyişle yazılı metinlerin kuruluşunda tümce ötesi dilsel yapılardaki ilişkileri inceler. Metindilbilimin amacı metinlerin dilbilgisel kurgulanış biçimlerini ortaya çıkarmak ve bunu örneklerle göstermektir.

Sait Faik Abasıyanık edebiyatta en fazla hikâye alanında eser vermesinin yanında roman ve şiir türlerinde de eserler vermiştir. Ancak asıl hikâye alanında ün yapmıştır. Modern Türk hikâyeciliğinin öncülerinden olan Sait Faik'in hikâyelerinde daha çok balıkçılar, fakir sokak çocukları, sokak kadınları, İstanbul dikkati çeker. Biz bu çalışmada Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerini metindilbilimsel bağdaşıklık ve tutarlılık açısından ele alacağız.

1.1. Araştırmanın Konusu

Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver adlı hikaye kitabından seçilen Semaver, Stelyanos Hrisopulos Gemisi, Meserret Oteli, Bir Kıyının Dört Hikayesi, Babamın İkinci Evi, İpekli Mendil, Kıskançlık, Bohça, Orman ve Ev, Düğün Gecesi, Şehri Unutan Adam, Üçüncü Mevki, Garson ve Birtakım İnsanlar adlı öykülerinin metindilbilimsel bir yaklaşımla çözümlenmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda metin, metindilbilim, metinsellik ölçütleri ve tutarlılık gibi temel konularda araştırma kapsamında yer almaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, herhangi bir metindilbilimi kuramı geliştirmek değildir. Alanlara ilgili kavramlara açıklık getirirken, Türk edebiyatında önemli bir yeri olan ve şimdiye kadar derinlemesine okunmayan Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerini metindilbilimsel bir yaklaşımla çözümlmek, metinlerin küçük ölçekli yapılarından hareketle büyük ölçekli yapılarına ulaşmak, yazarın metinler aracılığı ile vermek istediği mesajları belirleyerek elde edilen sonuçları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmamız için olan yazın taraması yapılırken Sait Faik Abasıyanık'ın öyküleri ile ilgili metindilbilimsel çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Ancak bu çalışmalar hep tek bir öykü etrafında ele alınmıştır. Bu çalışmada Semaver hikâye kitabındaki on dört öykü ele alınmıştır. Çözümlenen öyküler metne nasıl yaklaşılabileceği konusunda örnek oluşturacaktır. Bu bağlamda araştırmanın ilgili alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma genel olarak veri toplama, bu verileri açıklama ve yorumlama aşamalarından oluşmuştur. Literatür kısmının oluşturulması için Eskişehir'de bulunan kütüphanelerden kaynaklar, Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşılabilen Yüksek Lisans ve Doktora tezleri, Veri tabanlarından ulaşılabilen makale ve bildiriler kullanılmıştır. Araştırma büyük çoğunlukla Doğan Günay'ın Metin Bilgisi adlı kitabından hareketle yapılmıştır. Ayrıca Leyla Subaşı Uzun'un Orhon Yazıtlarının

Metindilbilimsel Yapısı adlı eserinden de yararlanılmış olup bu eserdeki bağdaşıklık ve tutarlılık bu başlıklara göre incelenmiştir.

1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Çalışmamızda Sait Faik Abasıyanık'ın yazmış olduğu Semaver adlı hikâye Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın 2013'de 1.baskı olarak çıkartmış olduğu baskısından temin edilmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş bölümü olup araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, yöntemi ve literatür taraması verilmiştir. Ardından Sait Faik Abasıyanık'ın hayatı, edebi kişiliği ve hikâye özetlerine değinilmiştir. İkinci bölümde metin, metindilbilim, metindilbilimsel bağdaşıklık ve tutarlılık kavramları açıklamıştır. Üçüncü bölüm inceleme bölümüne ayrılmıştır. Burada gönderimsel bağdaşıklık görünümünden olan öncül/bağımsız gönderim öğeleri, ardıl/bağımlı gönderim öğeleri, biçimsel/sözlüksel bağdaşıklık görünümleri, eksilteli yapılardan bahsedilmiştir. Son bölümde ise tutarlılık görünümlerinden olan özelleştirme bağlantısı, neden-sonuç bağlantısı, karşılaştırma bağlantısı, neden bağlantısı ve zaman bağlantısı verilmiştir.

1.6. İlgili Çalışmalar

Çalışmamıza ana kaynak oluşturan metindilbilimsel çalışmalardan ilki Doğan Günay'ın *Metin Bilgisi* adlı çalışmasıdır. Küçük ölçekli yapı, büyük ölçekli yapı ve üst yapı ile ilgili kapsamlı bir çalışmadır.

Doğan Aksan'ın (2014) *Dilbilim ve Türkçe Yazıları* adlı çalışması da kapsamlı çalışmalardan bir tanesidir.

Leyla Subaşı Uzun'un (1995) "*Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*" adlı çalışması bu alanda yapılan kapsamlı çalışmalardan biridir. Bağdaşıklık ve tutarlılık kavramlarını bu eserden yola çıkarak başlıklar halinde inceledik.

Canan Ayata Şenöz'ün (2005) *Metindilbilim ve Türkçe Dilbilim* adlı çalışması Türkiye'de gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışmadır.

Ferhat Karabulut ve Tolga Elbirlik'in (2015) "*Söylem Kuramları: Bir Sınıflandırma Çalışması*" adlı makalesi söylem kuramlarının farklı düşüncelerini ele alması bakımından önemlidir.

Hande Bakan'ın (2012) *“Yabancılara Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Bir Sadeleştirme Denemesi: Sait Faik Abasıyanık, Meserret Oteli”* adlı yüksek lisans tezi bağdaşıklık ölçütleri etrafında çözümlenmiş, daha sonra eser öğrencilere uygun bir biçimde sadeleştirilmiştir.

Hasan Gürgün'ün (2016) *“Metindilbilimsel Yöntem ile Çözümlenen Sait Faik'in Dülger Balığının Ölümü'nde İnsanın Doğaya Tahakkümü ve Ötekileştirilmesi”* adlı makalesi metindilbilimsel öykü çözümleme örneğidir.

Meltem Gül'ün (2015) *“Saik Faik Abasıyanık'ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”* adlı makale metindilbilimsel öykü çözümleme örneğidir.

Hatice Kala'nın (2018) *“Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık”* adlı tezi metindilbilimsel bağdaşıklık açısından ele alınan çalışmalara katkıda bulunmuştur.

Gülşen Torusdağ'ın (2015) *“Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım”* adlı doktora tezinde Esendal'ın öyküleri metindilbilimin ölçütleri çerçevesinde ele alınıp çözümlenmiştir.

Hatice Parlak'ın (2009) *“Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı”* adlı doktora tezi metindilbilimde kullanılan ölçütlere göre incelenmiştir.

İrem Onursal'ın (2003) *“Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık”* makalesi, metinsel bağdaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerini içeren bir çalışmadır.

Bülent Özkan'ın (2004) *“Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in On İkiye Bir Var Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”* başlıklı makalesi metindilbilimi ve söylem çözümlemesi gibi terimlere açıklık getirir. Öykü çözümleme örneği içermektedir.

İlker Aydın ve Gülşen Torusdağ'ın (2015) *“Memduh Şevket Esendal'ın Eşek Adlı Öyküsünde Bağlaşıklık ve Bağdaşıklık Görünümleri”* adlı makaleleri metindilbilimsel öykü çözümleme örneğidir.

1.7. SAİT FAİK ABASIYANIK'IN HAYATI VE EDEBİ YÖNÜ

Sait Faik, 23 Kasım 1906'da Adapazarı'nda, Ramazan Bayramı'nın birinci günü dünyaya gelir. Nüfusa Mehmet Sait olarak kaydedilir. Sonradan babasının ve amcasının göbek adı olan "Faik" de ismine eklenir. Çevresi tarafından zamanla "Sait Faik" ismiyle çağrılır (Kavaz, 1999:33). Babası, kereste ve ceviz kütüğü alım satımıyla uğraşan Mehmet Faik Bey'dir. Dedesi, o günlerde aydın kişilerin uğrağı olan bir kahve işleten Sait (Seyit) Ağadır. Onun da babasının Celep Mehmet Ağa olduğu bilinmektedir. 22.01.1963 tarihinde ölen annesi ise kentin ileri gelenlerinden Hacı Rıza'nın kızı Makbule Hanım'dır (Uyguner, 1959:7). Sait Faik İlköğrenimini Rehber-i Terakki okulunda tamamladıktan sonra, 1925'te İstanbul Erkek Lisesi'ne yazıldı. Aldığı disiplin cezası nedeniyle ortaöğrenimini Bursa Erkek Lisesi'nde tamamlamak zorunda kaldı. Bir süre İstanbul Darülfünü'nda Türkoloji okudu. Babası Mehmet Faik Bey'in isteğıyle İktisat öğrenimi için İsviçre'ye gitti. Lozan'dan kısa süre içinde ayrılarak Fransa'nın Grenoble şehrine geçti ve 1931-1935 yılları arasında Fransa'da kaldı. İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı. Babasının ısrarıyla açtıkları toptancı tahıl dükkânını işletmeye başladı, fakat başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardından sadece yazı yazarak geçinmeye karar verdi (Abasıyanık, 2013).

1930'lu yıllara gelindiğinde, Sait Faik'in öyküleri Varlık Dergisi'nde yayımlanmaya başlar. 1936'da ilk kitabı "Semaver" basılır. 1939'da babasının ölümünün ardından "Sarnıç" adlı ikinci kitabı yayınlanır. 1940 yılında yayınlanan "Çelme" adlı öyküsü nedeniyle askeri mahkemeye verilir. Yaşar Nabi bu olayı şöyle aktarır: "1940'ta Varlık'ta çıkan bir hikâyesi yüzünden askeri mahkemeye verilip de Ankara'ya geldiği zaman ne büyük bir korku ve heyecan geçirmiş olduğunu hiç unutamam. Aslında hikâyelerde suç teşkil edebilecek bir şey yoktu. O sıralarda Matbuat Umum Müdürlüğü'nde vazifeli sanat düşmanı küçük bir raportörün gayretkeşliği çıkarmıştı bu meseleyi ortaya (Alangu, 1956:194).

Sait Faik 1945 yılında hastalanır. 1948 yılında da teşhis kesinleşir. Siroz hastalığına yakalanmıştır. Hastalık nedeniyle günlerini İstanbul'da değil, Burgazada'da geçirmeye başlar. Aynı yıl içinde Lüzumsuz Adam adlı kitabı yayınlanır. Sait Faik daha fazla yazmaya başlamıştır. 1950 yılında Mahalle Kahvesi ve 1951'de Kumpanya adlı kitabı yayınlanır. 1952'de Havuz Başı ve Son Kuşlar kitapları yayınlanır. 11 Mayıs 1954 tarihinde uzun süredir mücadele ettiği siroz

hastalığına yenik düşerek hayatını kaybeder. Annesinin ölümünün ardından Burgazada'daki evleri "Sait Faik Müzesi" haline getirilir. Vasiyeti gereğince kitap teliflerinden elde edilen gelirler Darüşşafaka Cemiyeti'ne kaldı. 1955 yılında yazarın annesi tarafından başlatılan "Sait Faik Hikâye Armağanı" sürmektedir (Abasıyanık, 2013).

Sait Faik modern Türk edebiyatının en önemli sanatçılarından. Sait Faik Abasıyanık lise yıllarında önce şiir, sonra hikâye denemeleriyle tanınmış bir yazardır. Yayımlanan ilk hikâyesi "Uçurtmalar", ilk şiiri "Hamal" adlı şiirdir. Daha sonra gittikçe artan bir tempo ile kendini hemen tamamıyla hikâye yazmaya vermiştir. İlk hikâyelerinde Maupassant tarzında ve Ömer Seyfeddin, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin gibi hikâyecilerin etkisinde yazarken Fransa dönüşü kendine mahsus bir hikâye dili geliştirmiştir. Bu dönemin ilk hikâyelerinde (Semaver, 1936) o yılların modası olan toplumcu-gerçekçi akımına kapılmış, ardından ferdi problemlere ağırlık vermeye başlamıştır. Günlük yaşayışındaki gözlem ve tecrübelerle dayandığı izlenimini veren bu hikâyelerde zor şartlara rağmen hayata seyerek katılan küçük insanları ele almış, bunların yaşantılarını ve gözlemlerini konu edinmiştir. Hemen bütün hikâyelerinde görülen kendini anlatır bir ifade tarzı bunların bir çeşit hatıra hikâye türüne girebileceği şeklinde değerlendirilmiştir (Okay, 2008:583-584).

Sait Faik, sokakların, deniz kıyılarının, balıkçıların, martıların ve halk çocuklarının hikâyecisidir. Çevresine son derece bağlı, alışkanlıklarında son derece ısrarlıdır. O kadar ki, Paris'e ikinci seyahatinde on beş gün bile kalmadan uçağa atladığı gibi İstanbul'a dönmüştür. Daima sevdiği çevrede, sevebildiği insanların arasında yaşamayı tercih eden Sait Faik'in, okul hayatında da bu duygular hâkimdi. Nitekim, 1931'de, babasının büyük arzusuyla yüksek ticaret öğrenimi yapmak üzere Lozan'a gitmiş, fakat İsviçrelileri çok sıkıcı bulduğu için, on beş gün sonra okula veda ederek Fransa'da Grenoble şehrine geçmişti. Grenoble, Lozan gibi olmamış, ünlü hikâyeciyi pek sarmıştı. Önce Grenoble'da, sonra Marsilya'da epey kalan Sait Faik, 1935'te yurda döndü. Babasını 1939' da kaybedince, bir süre onun İstanbul'daki ceviz kütüğü ticaretine devam etmek istedi. Fakat, beceremeyeceğini, ticaret hayatının mizacına uygun bir iş olmadığını çok geçmeden anladı. Vazgeçti. Yine kendini kalemine verdi. Sait Faik Abasıyanık, soluk sarı benizli, çizgili yüzlü, fırlakça açık mavi gözlü bir insandı. Bazı hikâyelerinde kendinden de söz etmiştir.

Bunlar da esasen başlangıç ve sonla biten belirli bir konu yoktur. Bir ânın hikâyecisidir. Ya bir ruh bunalımını anlatır, ya da çevreyle ilgili bir tasvir yapar. Bizim hikâyeciliğimizi küçültülmüş roman örneğinden kurtarıp onu tasvirden ibaret, ama dinamik bir hâle getiren ilk önemli yazar odur.¹

Hikâyelerinde en çok küçük insanları ele almış, onların yaşantılarını ve gözlemlerini konu edinmiştir. Ağırlıklı olarak hikâyelerinde gecekonduda yaşayan insanları, işsizleri ve özellikle denizle, balıkçılıkla uğraşan insanları konu edinmiştir. Hikâyelerinin dışında iki roman denemesi olan Sait Faik'in Medar-ı Maişet Motorunu 1944 yılında kitap haline getirmiş, ancak bu eser toplanmış ve soruşturma açılmıştır. Romanları hikâyeleriyle karşılaştırılamayacak kadar zayıftır. Sait Faik'in sanatını meydana getiren özelliklerden en önemlisi, yazarın hem son derece evrensel hem de son derece yerli olabilmesiydi. O eserlerinde İstanbul halkını yaşatmıştır. Halkın her kesiminden insanları ele almış, bilhassa balıkçılar, fakir sokak çocukları, iş gücü sahibi insanlar, rastgele denebilecek bir seçimle onun hikâyelerinde kendini bulurlar. Günlük konuşma diliyle yazılmış olan bu hikâyelerde bir şehri ve o şehrin dünya çevresinde görülebilecek olan duygu ve düşünce sistemini buluruz.

Öyküleri:

Semaver (1936), Sarnıç (1939), Şahmerdan (1940), Lüzumsuz Adam (1948), Mahalle Kahvesi (1950), Havada Bulut (1951), Kumpanya (1951) Havuz Başı (1952), Son Kuşlar (1952), Alemdağ'da Var Bir Yılan (1954), Az Şekerli (1954 – ölümünden sonra)

Romanları:

Medar-ı Maişet Motoru (1944), Kayıp Aranıyor (1953)

Şiirleri:

Şimdi Sevişme Vakti (1953)

Röportaj- Öyküleri:

Tüneldeki Çocuk (1955), Mahkeme Kapısı (1956)

¹ Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi "Sait Faik Abasıyanık" sayısından yararlanılmıştır. <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/10802/001581211010.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (05.08.2019)

Diğer Yapıtları:

Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat (1977), Açık Hava Oteli (1980), Müthiş Bir Tren (1981), Sevgiliye Mektup (1987)

Çevirileri:

Georges Simenon'dan Yaşamak Hırsı (1954)

1.8. SEMAVER ADLI HİKÂYE KİTABINDA GEÇEN ÖYKÜLERİN ÖZETLERİ

1.8.1. Semaver

Semaver (1936) yazarın yayımlanan ilk kitabıdır. Semaver adlı kitabın ilk hikâyesi de yine aynı adı taşıyan Semaverdir. Konusu bir fabrikada çalışan Ali'nin annesinin ölümü ve bu ölümün ardından Ali'nin duygularında olan değişimdir. Ali ve annesi çektiği bütün zorluklara ve engellere rağmen mesutlardır. Birbirlerine düşkünlükleri ve birbirlerine sığınmaları, mutlu ve mesut halleri hikâyede semaver ile simgelenir. Daha sonra Ali'nin annesi ölür. Ali annesini düşünür, fakat ağlayamaz. Bu olaydan sonra Semaver o evde bir daha kaynamaz.

1.8.2. Stelyanos Hrisopulos Gemisi

Stelyanos Hrisopulos Gemisi'nde birbirine oldukça bağlı bir dede ve torunu anlatılır. Stelyanos Hrisopulos bir balıkçı, Trifon ise ona yardım eden torunudur. Sait Faik'in deniz ve balıkçılara olan ilgisini bu hikâyede görebiliriz. Yazar emekçi Stelyanos'u hikâyeye boyunca tasvir eder. Deniz hem Stelyanos için hem de torunu Trifon için oldukça önemlidir. Denize müthiş bir şekilde bağlıdır. Bunu Sait Faik'in hikâyelerinde oldukça sık görebiliriz. "Hrisopulos ailesi bütün ölüleri ve iki tek canlıyla güzel bir aileydi."² Bu cümle ile yazar, bu aileden yalnızca dede ve torununun kaldığını belirtir.

1.8.3. Meserret Oteli

Meserret Oteli kurgu bakımından önemli bir hikâyedir. Hikâyede İsviçre'de tanıştığı bir ressam arkadaşının isteği üzerine, bu arkadaşının ağabeyinin otelini ziyaret eden bir kadın anlatılmıştır. Kadın otele gelir ve oteldeki portreyi görür. Portre ise otelcinin kız kardeşinin portresidir ve kız kardeşi bu portreyi ölmeden

² Sait Faik Abasıyanık, *Semaver*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

birkaç saat önce kendisi yapmıştır. Adam portrenin hikâyesini anlatmak ister ancak genç kadın yol arkadaşlarını da alarak odasına çekilmeyi tercih eder. Çünkü artık genç kadın bütün hikâyeyi bilmektedir, istasyondan otele gelinceye kadar bütün yaşadığı ayrıntıyı önceden arkadaşı iletmiştir.

1.8.4. Bir Kıyının Dört Hikâyesi

Hikâye dört bölümden oluşmaktadır. 1. Soğan Kayığı, 2. Kediler, 3. Çocuklar, 4. Ölü. Bir adana bulunan anlatıcı, her bölümde adadaki gözlemlerini anlatır. Soğan Kayığında anlatıcı kayıkçı hakkındaki gözlemlerini anlatır. Bu hikâyede yazar kayıkçıyı resmeder. Kediler hikâyesinde kedilerle olan dostluğunu anlatır. Çocuklar da adanın çocuklarıyla olan muhabbetlerini anlatır. Onlarla dosttur. Ve son bölüm olan Ölü de çocuk gidip balıkçının ölüsünü görmesini ister. Buradaki balıkçının ölümü vahşi olmuştur. Semaver adlı hikâyede ölüm daha az korkunç anlatılırken bu hikâyede tüm vahşetiyle gözler önüne serilmiştir.

1.8.5. Babamın İkinci Evi

Bir baba ve oğlunun hikâyesi anlatılır. Şehirden çıkıp köye giderler. Köyde atlarını dinlendirirler. Oğul köye neden gittiklerini bilmemektedir. Bilmediği için babasına sinirlenmiştir. Babası oğluna sert bir tavır sergilemektedir. Köye gittiklerinde ihtiyar bir kadın baba ve oğluna evini açmıştır. Evde Emin ve genç bir kadın yaşamaktadır. Gittikleri bu evin aslında yabancı bir ev olmadığını anlar. Hikâyenin sonunda oğul Emin'in kardeşi olduğunu ve gittikleri evin babasının ikinci evi olduğunu anlar.

1.8.6. İpekli Mendil

Hikâye Bursa'da bir ipek fabrikasında geçmektedir. Sevdiği komşu kızına ipekli mendil götüren minik bir hırsızın hikâyesidir. Fabrikaya giren hırsız ses çıkarır ve fabrikanın bekçisinin dikkatini çeker. Bekçide hırsızın küçük olmasından dolayı bir merhamet duygusu uyanır. Küçük hırsız fabrikada bekçiye yakalanınca onunla sohbet eder. Hırsız daha sonra tekrar bir mendil alarak aynı hızla kaçır gider. Bekçi yine duyduğu tıkrılardan sonra dışarıya çıkar ve küçük hırsızın yerde yattığını görür. İpekli Mendil hırsızın elinden fırlar ve çocuğun avcundan sıyrılır. Mendil ait olmadığı kişide durmaz, hikâye burada son bulur.

1.8.7. Kıskançlık

Hikâye yazarın uzun betimlemesiyle başlar. Bu betimlemeden hikâyenin köyde geçtiğini, mevsimin ilkbahar olduğunu anlayabiliriz. Olaylar bir köy öğretmeni ve ondan yaşça küçük olan karısı arasında geçer. Ağaların zoruyla birbirleri ile evlendirilen iki insanın hikâyesi anlatılır. Fadime köy öğretmenine değil, çoban Hüsrev'e âşıktır. Öğretmenin Fadime'yi çobanla görünce yaşadığı hisler yazar tarafından yoğun bir şekilde anlatılır.

1.8.8. Bohça

Hikâyenin başlangıcında anlatıcı hikâyesine bir çocukluk anısını koyar. Eve yeni gelen besleme ile evin küçük beyi arasındaki ilişki geçmişe dönük bir şekilde anlatılır. Bu iki çocuk birbirlerine yaklaşıncı küçük kız evin hanımı tarafından gönderilir. Küçük bey ise bu duruma tarafsız kalır.

1.8.9. Orman ve Ev

Hikâyede depremle birlikte yıkılan bir ev anlatılır. Bu ev aslında Sait Faik'in 1941 yılında Adapazarı'nda yıkılan evidir. Bu durum hikâyenin otobiyografik özelliğini göstermektedir. Hikâye iki bölümden oluşur. Birinci bölüm orman tasviri ile başlar. İkinci bölüm ise yine Ev tasviriyle başlar. Anlatıcı aslında Sait Faik'in kendisidir. Bu teknik sonraki dönem hikâyelerinde de sıklıkla kullanılan tekniklerden olacaktır.

1.8.10. Düğün Gecesi

Hikâye kendisinden on yaş büyük bir kadınla evlendirilen Ahmet'in hikâyesidir. Anlatıcı Ahmet'i tasvir ederek hikâyeye başlar, ayrıca Ahmet'in evleneceği gecenin tasviri de yapılır.

1.8.11. Şehri Unutan Adam

Hikâye anlatıcının otel odasından çıkmasıyla başlar, karşısına çıkan insanlarla olan kısa münasebetleri hikâyenin konusunu oluşturur. Anlatıcı otel odasından çıktıktan sonra ilk olarak bir küfeci çocuk görür. Çocuğa büyük bir sevgiyle yaklaşır ancak ondan aynı tavrı göremeyince büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Yaşadığı hayal kırıklığını başarılı bir şekilde betimler.

1.8.12. Üçüncü Mevki

Hikâye tren yolculuğundan bir kesitle ve bir diyalogla başlar. Vagondaki kişiler teker teker tasvir edilir. Tren Geyve İstasyonunda durunca istasyon tasvir edilir. Bundan sonrasında hikâye, anlatıcının gözlemleri ile devam eder. Sait Faik bu hikâyeyi güçlü bir gözlem yeteneğiyle yazmıştır.

1.8.13. Garson

Bu hikâyede garson Ahmet ve kahvesi anlatılmıştır. İlk olarak hikâye Ahmet'in kişiliği hakkında bilgi vererek başlar. Bununla beraber Ahmet'in fiziki bir tasviri de yapılır. Sait Faik aslında Ahmet'in etrafında kendi portresini çizmektedir.

1.8.14. Birtakım İnsanlar

Anlatıcı Taksim'de kendisiyle birlikte tramvay bekleyen insanları anlatır. Hava soğuktur. Anlatıcı sabahçı kahvelerinde yatan bir hamalla diyaloga girer. Hamalların yersiz yurtsuz hallerine üzülür. Birtakım İnsanlar hamallık, uşaklık gibi işler yapan alt gelir grubundan kişilerdir.

II. BÖLÜM

1.9. METİN KAVRAMI

Metin kelimesi Büyük Türkçe Sözlükte “bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü” olarak tanımlanır. (Büyük Türkçe Sözlük, 1988: 2499). Aşağıda metinle ilgili bazı tanımlar verilmiştir.

TDK’da metin, “eser, yasa ve belge için; bir yazıyı biçim, anlam ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst (TDK Türkçe Sözlük, 1998:1548).

Metin; Latince *textus* “dokuma” *texere* “dokumak” sözcüklerinden gelir. Doğan Günay’a göre, “Metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü veya yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge, metin değildir. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamı yapı olarak tanımlanabilir” (Günay, 2013:45) der.

Vardar Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde, metin kelimesinin anlamını betik olarak açıklamıştır. Ayrıca metindilbilim terimine hiç yer vermemiş, onun yerine betiksel dilbilim terimini kullanmıştır. Vardar bu terimi “Tanımlanabilir bir bildirişim işlevi yerine getiren dil birimleri olarak ele aldığı betikleri, yüzeysel yapıda yakınlık ve uyumluluk, derin yapıda dış dünya ya da gönderge düzlemiyle ilişkileri bakımından tutarlılık vb. ilkeler uyarınca belirlemeye, bu alanda biçimsel bir tanımlamaya ulaşmaya çalışan inceleme türü” (Vardar, 2002:39) olarak tanımlamaktadır.

Metini tanımlamak gerekirse başı ve sonu olan yazılardan oluşan anlamlı bir bütündür. Tümceler ve tümce değerindeki birlikler metnin yapısını oluşturur. Bu tümceler de metnin içeriğini oluşturur. Dilsel açıdan metin, birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisidir. Bu diziliş rastlantısal bir durum değildir, aksine yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasına göre, dilbilgisel unsurlara ve metnin işleyişine göre yapılmıştır. Dilsel göstergelerin düzenli ve tasarlanmış bir bütünü olan yazınsal metinler; duygu, heyecan, coşku, korku ya da insan ruhuna yönelik daha başka soyut değerleri yaratmaya ya da

kullanmaya elverişli, anlam bakımından da çok zengin dilsel birimlerdir (Günay, 2013:45).

Kerim Demirci “Arapça kökenli metin kelimesinin İngilizce karşılığı text’tir. Etimolojik olarak text ‘örmek’ anlamına gelen bir kökten türemiştir. Hatta tekstil kelimesiyle aynı kökü paylaşırlar” (Demirci, 2014:217) der.

Bir metni metin olarak tanımlayabilmek için bazı özellikleri taşıması lazımdır. Bu özellikler bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, bilimsellik, metinlerarası ilişkiler gibi özelliklerdir (Akbayır, 2004:13).

1.10. METİNDİLBİLİM NEDİR?

Metindilbilimin alanı metin içindeki tek tek cümleler değildir. Metnin bütün yapısını ele alarak, metni oluşturan ögeler arasındaki ilişkileri inceler. Doğan Günay, metindilbilimle ilgili düşünceleri şu şekilde aktarır: “Metinbilim, dilbilim, söylem çözümleme kuramları, sözeleme kuramı ve göstergebilim verilerine göre metin çözümleme yöntemini belirtmek için kullanılacaktır. Dilbilimle ilgili yöntemler metindeki dilsel yapıları ele alma açısından kullanılır. Yine söylem çözümleme yöntemleri ve sözeleme kuramı da, oluşturulmuş (metinle ilgili) söylemin çözümlenmesinde yararlanılabilir (Günay, 2013:51). Bir metni metin yapan dilsel ve anlamsal boyuttur. Metindilbilim metin incelemesindeki yöntemlerin gelişmesine böylece katkı sağlamaktadır Bu da metinlerin okuyucu tarafından okunmasını sağlamaktadır.

Kamile İmer metindilbilimini “Metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı. Metindilbilim 1960’larda tümceden büyük metinlerin yapılarını açıklama amacıyla yapısal bir çalışma olarak başlamış, daha sonra hem sözlü hem yazılı metinleri işlev ve iletişim değeri açısından ele alan bir yönelime dönüşmüştür” (İmer ve diğerleri: 2011) biçiminde tanımlamıştır. Kerim Demirci Türkoloji İçin Dilbilim adlı eserinde metindilbilim hakkında şu bilgiler yer almaktadır: “ Metindilbilim; semantik, söylem analizi, stilistik (üslupbilim) gibi dilbilimsel alanlarla iç içe bir alandır. İşin içinde metin (text) olduğu için alanın edebiyat ile doğrudan ilişkisi vardır. Metindilbilim bir metni meydana getiren tüm unsurların belirli metotlarla dilbilimsel olarak analizini yapan dilbilim sahasıdır (Demirci, 2014:217).

Metindilbilimin amacı, metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Metindilbilim, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldıkları ile insanlar arası bildirişimde taşıdıkları işlevler, metindilbilimin araştırma kapsamındadır (Şenöz, 2005:21). Metindilbilimin kendi başına bir dilbilim alanı olarak ortaya çıkışı, 1960'lı yılların sonunda gerçekleşen edimbilimsel dönüm noktası ile yakından ilişkilidir. Dil incelemelerinde dilin edimsel boyutunun, yani kullanım biçiminin de araştırılması ve dil kullanımını incelerken sosyolojik ulamların da dikkate alınması, dilbilimde cümleden büyük bir dilsel birimden yola çıkılması gerekliliğini doğurmuştur. Sonuçta cümleler de belli bir bağlam içerisinde, yani metinde kullanılmaktadır. Cümlelerin birçok özelliğini, içinde buldukları bağlamsal koşullardan yola çıkarak açıklamak olanaklıdır (Şenöz, 2005:21).

Kıran, “Başka bir ifade ile metindilbilimi, söylem çözümlemesi çalışmalarıyla koşut bir çizgide ilerleyerek, tümceötesi dilsel birimlerin incelenmesiyle ilgilenir” (Kıran: 2001:279) der. Özkan ise metindilbilimini “Metindilbilim, metinsellik ölçütlerini araştıran ve metinleri sınıflandırma normlarını belirleyen bir dilbilim alanıdır” (Özkan, 2004:167) diye tanımlar. Cümleleri tek tek incelemek yerine metni bir bütün olarak incelemek daha anlamlıdır. Ve çözümlenmesini bir bütün olarak düşündüğümüz için daha kolay olacaktır. Metindilbilim bunu daha kolay hale getirecektir ve metinle ilgili birçok karmaşık olguyu gün yüzüne çıkartacaktır. İrem Onursan metindilbilimini “Metindilbilimi bir metnin edincini oluşturan temel olguları kuramsallaştırır ve dizgeleştirir. Amacı tümce dizilerinin çizgisel ve anlamsal sürekliliğe sahip bir bütün olan metni nasıl oluşturduğunu araştırmaktır. Tümce dizilerinin dilbilgisel açıdan uygunluğu ya da bu uygunluğun olmayışı dilbilgisi kurallarına göre nasıl saptanabiliyorsa, metinler de metin olmayan tümce dizilerinden, metindilbilimi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ölçütler yardımıyla ayırt edilebilmektedir. Bu ölçütlerin başında da bağdaşıklık ve tutarlılık gelmektedir.” (Onursal, 2003:5) şeklinde belirtir. Kısacası metnin metin olabilmesi için bazı ölçütlere sahip olması gerekir. Metinlerin yapısal ve anlamsal olarak çözümlenmesi bağdaşıklık ve tutarlılık kavramlarına bağlıdır. Dilbilimciler

bağdaşıklıkın metnin küçük ölçekli yapısını oluşturduğunu, tutarlığın ise büyük ölçekli yapısını oluşturduğunu söyler.

1.11. METİNDİLBİLİMSEL BAĞDAŞIKLIK

Bağdaşıklık, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir. Bu özellikler metin düzeyinde farklı biçimlerde görülebilir: Yerine göre bir ortak göndergedir, eylem zamanları arasındaki uyuşma ya da adilla yapılan artgönderimdir (Günay, 2013: 72) Biz bu çalışmada Sait Faik'in hikâyelerini metindilbilimsel bağdaşıklık açısından ele alacağız.

Bağdaşıklık dilbilgisel düzeyde uyum gösteren bütünlük olarak görülmektedir. Metindeki sözcük, sözcük öbeklerinin ve tümcelerinin anlamlı bir biçimde birbirine bağlanması bağdaşıklık ifade eder. Yani metindeki bir ögenin yorumunun bir başka ögeye bağlanmasıdır. Bağdaşıklık metnin yüzey yapısıyla ilgili bir durumdur yani sözcük ve söz dizimi düzeyiyle ilgilidir ve bunlar metnin yorumlanmasını sağlar. Bir metni oluşturan birimler (tümceler) arasında çeşitli bağlar bulunur. Bir metinde, tümceler sadece yan yana sıralanmaz. Bir metindeki tümceler arasındaki bağlar, metin oluşumunda tümcede kullanılan herhangi bir birimin daha sonraki tümcelerde ya aynen karşımıza çıkması ya da yerini kendisiyle anlamsal veya dilbilgisel ortaklığa sahip başka bir birime bırakmasıyla gerçekleşir. Bu bağların, metindeki görünümüleri: art arda gelen tümcelerde görülen sözcükbirimlerin yinelenmesi, biçim ve içerik açısından da bu sözcükbirimlerin tek ve aynı dil dışı gerçeğe gönderme yapmaları vb. sonucu ortaya çıkar. Tümceler arasında ilişkiyi sözlükbirimlerin belli bir sözlüksel alanın üyeleri olmaları da sağlar. Diğer taraftan tümceler arasında ilişkilerin Türkçede yüklemelerin taşıdığı kişi ekleriyle de gerçekleştiği görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak anlatı türüne ve zamanına uygun zaman ekleri de tümceler arası ilişkilerin kurulmasını sağlayan kullanımlardır (Özkan, 2004:171).

Kerim Demirci bağdaşıklık “ Metni meydana getiren kelimelerin, çekimlenmelerin, kelime gruplarının, cümlelerin veya tüm unsurların belli bir mantık ve mana bağlantısı içerisinde olmasına bağdaşıklık adı verilir” (Demirci, 2014: 219) şeklinde tanımlar.

Metni oluşturan dilsel yapılar morfolojik, leksikal, ve sentaktik yönlerden birbirleriyle uyum içerisinde olmak zorundadır. Bağdaşıklık bir anlamda metnin yüzey yapısını ilgilendiren seviyenin adıdır. Dolayısıyla dilbilgisel seviyeyi bağdaşıklık temsil eder (Demirci, 2014: 19). Metin bağdaşık tümce dizilişleridir ya da metin, birden çok tümceciğin kendi içindeki bir bağıntısı ve ilişkisi ile oluşmuştur. Bu durumda bağıntı, tümcelerin art arda gelmesini ve metnin çizgiselliğini belirler. Her dilin kendine özgü bir söz dizimi ve tümceler ya da sözcükler arası düzenleniş biçimi vardır. Örneğin Türkçede sözcükler arası ilişkiler eklerle kurulur. İki sözcük arasındaki ilişki ekle belirlenmişse araya başka sözcükler girebilir, ama ilişki, eksiz kurulmuşsa araya başka sözcük giremez. Bağıntı bir yanıyla dilbilgisel, diğer yanıyla da olaylar arası mantıksal ilişkiyle kurulmaktadır. Metni oluşturan tümceler, belirli bir başlangıç ve son il, kendi içinde bir bağıntı ve bütünlük oluşturur (Günay, 2013:76).

Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver adlı hikâye kitabının metindilbilimsel tahlili adlı çalışmamda metnin bağdaşıklık görünümünü sağlayan küçük yapısı metindilbilimin ilkeleri doğrultusunda ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunlardan bazıları eksilteler, yinelemeler, zamirlerle ve sıfatlarla sağlanan artgönderim ve öngönderimler, tümceler arası bağıntı öğeleri gibi öğelerdir.

Artgönderim

Günay (2013) Metin Bilgisi'nde “ bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel ve öngönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Daha uzun aralıklarla yapılan artgönderim ya da öngönderim ise, metnin tutarlılığı ve bağıntısı içinde değerlendirilir. Genel metin içinde bir şey önce söylenir, sonra aynı şey gönderimde bulunulur” (Günay, 2013:77) der.

Bir metnin bağdaşıklık özelliği taşıyabilmesi için içermesi gereken dilsel öğeler arasında bulunan artgönderim, “daha önce kullanılmış bir biçime (öncül) daha sonra gelen bir öge (...) aracılığıyla gönderme” yapılmasını sağlayan dilsel öğelerdir.

(Vardar, 1998: 232). Vardar bu terimi yinelem olarak adlandırır.³ Artgönderime bir örnek verecek olursak;

İhsan karısını, gerçekten ağır araz gösterdiğini söyleyen doktorlara kapılarak hastahanedede doğurmağa kandırdığı için kendisini hiç affetmemişti. *O*, felaketi olduğundan hemen iki dakika sonra, daha vücut kan içinde ve sıcakken görmüş, çocuğunu kolları arasında içeriye taşımış, son ümitlerin iflasına şahit olmuştu.⁴ Bu cümlede öncül olarak İhsan kullanılmıştır. Ardından gelen “o” teklik üçüncü kişi zamiri ile de artgönderim yapılmıştır. Yani burada “o” zamiri İhsan adının yerine kullanılmış, aynı kişiyi karşılamıştır ve yapı olarak farklı olsa da aynı anlamı vermektedir.

Kullanım biçimlerine göre ise Günay; sözcüksel, çağrışımsal, önvarsayımsal, adıl kullanımı ile yapılan, belirteçle yapılan, gösterilenin yinelenmesi olarak, göndergenin yinelenmesi olarak ortak göndergesi olan ve çok bağımlı artgönderim olarak sınıflandırmıştır. (Günay, 2013: 79).

Öngönderim

Vardar “Öngönderim, artgönderimlerin tersine, “anamlı bir birimin yerini tutan bir ögenin söylemde ondan daha önce anılması”yla meydana gelir” (Vardar, 1998:162) der. İmer ise öngönderimi şu şekilde açıklar: “Bir dil biriminin daha sonraki bir birime göndermede bulunması durumu durumudur” (İmer ve diğerleri, 2011).

Öngönderim hemen her anlatıda az ya da çok bulunur. Daha sonra ayrıntılı anlatılacak bir durum, nesne ya da kişi, anlatıcının başlarında kısaca geçer. (Günay, 2013: 82). Öngönderimi örnekleyelim:

Bunlar en müthiş, en kanlı, en merhametsiz, en gaddar **komitalardı**. Örnekte de görüldüğü gibi “bunlar” zamiri öncül ifadeden önce gelerek, öncül ifadeyi karşılayarak öngönderimde bulunmuştur.

Bağdaşıklık bir metnin temelini oluşturmaktadır. Gönderimsel bağdaşıklık ve biçimsel-sözlüksel bağdaşıklık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çözümleme

³ Berke Vardar, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2002, s. 224.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s.18

yöntemiyle “Sait Faik Abasıyanık’ın Semaver adlı Hikâye Kitabının Metindibilimsel Tahlili” adlı çalışmada metnin yapısal özellikleri bağdaşıklık, başlığı altında incelenecektir. İlk önce çözümlenmede kullanılacak yöntemler hakkında bilgi verilecek. Ayrıca metindeki bağdaşıklığa örnekler verilecektir. Semaver adlı kitaptaki hikâyeler öncelikle gönderimsel bağdaşıklığa daha sonrada biçimsel-sözlüksel bağdaşıklığa göre incelenecektir. Türkçede, gönderimsel bağdaşıklık’ı sağlamada ‘öncül/bağımsız gönderim ögeleri’ni: kişi adları, gösterme adları, dönüşlülük adları ve gösterme sıfatları oluştururken; ‘ardıl/bağımlı gönderim ögeleri’ni: iyelik ekleri, belirtme ekleri, ilgi ekleri, kişi ekleri karşılar (Uzun,1995:38). Metinlerde hem sözcükbirim (öncül/bağımsız gönderim ögeleri: kişi ve gösterme adları, gösterme sıfatları) hem de biçimbirimlerin (ardıl/bağımlı gönderim ögeleri: iyelik, belirtme, ilgi, kişi ekleri) birliktelikleriyle oluşan bağdaşıklık görünümlerine de rastlamaktayız. Bu tip kullanımların gönderimsel bağdaşıklık değerleri elbette daha belirgin ve işlevseldir. Öte yandan bir metinde biçimsel-sözlüksel bağdaşıklık’ı oluşturan yapılar ise: bağlaçlar, değiştirim, sözcük ilişkileri, eksilti ile aynı başlık altında incelenebilen zaman-görünüş ve kip’tir. (Özkan, 2004:172).

1.12. TUTARLILIK

Tutarlılık metindeki anlamsal, mantıksal uyumdur. Bağdaşıklık metnin yüzey yapısıyla ilgiliyken tutarlılık metnin derin yapısıyla ilgilidir. Dilbilimsel parçaların yüzeysel düzeyde dilbilgisel kurallar aracılığıyla düzenlendiği dil unsurlarıdır ve bunların derin yapılarında, yüzeysel yapıda gösterilen kavram ve ilişkiler bulunur. Tutarlılık ilk bakışta metnin yüzeyinden anlaşılabilir, belli bir yorumlama süreci gerektirir.

Kerim Demirci “ Tutarlılık daha çok derin yapıyla alakalı olup anlam ve mantık uyumuyla alakalıdır. Metni oluşturan tüm önermelerin hiçbir kopma olmadan, anlamsal bir bütün oluşturacak şekilde birbiriyle bağlantılı olması gerekir. Metnin bir cümlesi bir konudan, başka bir cümlesi başka bir konudan bahsedemez. Bir metnin tutarlı olabilmesi için giriş-gelişme-sonuç diye bildiğimiz meşhur üçlü yapı bir bütünün kopuş yaşamayan parçaları durumunda olmak zorundadır. Tutarlı bir metinde her türlü anlam bağlantısı (sebepl, sonuç, zıtlık, şart, gereklilik, mecaz, kinaye, tariz, eş anlamlılık vs.) kopukluk göstermeden tam bir akış içerisinde cereyan eder (Demirci, 2014: 220) der.

Tutarlılık bağdaşıklık kavramı üzerine geliştirilebilecek bir betimlemedir. Bağıntısız olarak ele alınan bir metinde tutarlılık ortaya konulabilir. Bir metni bağıntı açısından incelemek, onun tümcelerinin ve paragraflarının sıralanışını ve çizgiselliğini ortaya koymak demektir. Bir metni tutarlılığı bakımından incelemek, üstyapı olarak genel metin çerçevesinde, metnin tümünü anlamsal olarak değerlendirmek demektir (Günay, 2013:118). Doğan Günay'a göre “ Bağdaşıklık metnin dilbilgisel yanıyla ilgili iken, tutarlılık kabul edilebilirlik durumu ile ilintilidir (Günay, 2013:118).

Berker Vardar tutarlılığı “Birbirini izleyen tümce ya da sözcelerin sözdizim, anlam ve kullanım bakımından, çelişmezlik ilkesine uygun biçimde bir arada bulunuşu” (Vardar, 2002: 197) diye ifade etmiştir.

Tutarlılık, “Metnin derin yapısında yer alan kavramsal ve anlamsal bütünlük, metnin tutarlılığının göstergesidir.” (Ögeyik, 2008: 18). Tutarlılık kavramı özelleştirme, nedensellik, neden- sonuç, karşılaştırma ve zaman türleri altında ele alınmaktadır. Biz de incelediğimiz hikâyelerde bu beş türü esas aldık.

Coşkun (2005:103) bir metnin tutarlı olması için şu özellikleri taşıması gerektiğini vurgulamıştır:

- 1.Tutarlı bir metin bütünlük taşır, başta anlatılanlarla daha sonraki bölümlerde anlatılanlar arasında bir bütünlük vardır.
- 2.Tutarlı bir metinde tema, konu, kişiler ve olaylarda süreklilik vardır.
- 3.Tutarlı bir metnin merkezinde bir konu vardır, diğer ayrıntılar bu konuyla ilişkileri oranında metinde yer bulurlar.
- 4.Tutarlı bir metinde arkası getirilmeyen, yarım bırakılan düşünceler ve olaylar yoktur.
- 5.Tutarlı bir metinde mantıklı bir plan vardır. Duygular, düşünceler, olaylar vb. ile ilgili ayrıntılar metindeki plan sayesinde birbiriyle sağlam ilişkiler kurar.
- 6.Tutarlı bir metnin farklı yerlerinde birbiriyle çelişki oluşturan bilgiler yer almaz.

7.Tutarlı bir metinde verilen her yeni bilgi daha önce söylenenlerle ilgilidir ve onlara katkı sağlar.

8.Tutarlı bir metinde daha önce söylenenlerin gereksiz yere tekrarlanması söz konusu değildir. Metinde her şey tek başına bir işlev görmektedir. Metindeki her birim metinden çıkarıldığında bir eksikliğe yol açabilecek düzeyde metnin ayrılmaz bir parçasıdır.

9.Tutarlı bir metinde metin birimleri arasında okuyucunun dolduramayacağı boşluklar yer almaz. Yani metinde söylenenleri anlaması için okuyucunun ihtiyaç duyduğu bilgiler eksiksiz biçimde verilir.

10.Tutarlı bir metinde kullanılan üslup, anlatım tarzı, metnin türü arasında metin boyunca devam eden bir uyum söz konusudur.⁵

⁵ Bknz: Coşkun, E. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

III. BÖLÜM

2. İNCELEME

2.1. GÖNDERİMSEL BAĞDAŞIKLIK GÖRÜNÜMLERİ

Gönderim ilişkisinde, bu ilişkiyi sağlayan gönderim öğelerinin metinle ilgili salt kendilerine ait bir anlamsal yorumları yoktur. Gönderim öğeleri, anlamsal yorumlarını bir diğer öğeyle kurdukları gönderim ilişkisi yoluyla kazanır (Uzun, 1995:37). Gönderim ikiye ayrılmaktadır. Artgönderim ve öngönderim. Hikâyeler de bu gönderim öğelerine göre incelenmiştir.

Günay'a göre ise (2013: 77) artgönderim, “ bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek (konu), kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. (...) Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Genel metin içinde her şey önce söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunulur.” Örnek verecek olursak;

Mehmet Ali'yi şöyle bir kenara çektim. *O* da kendini genel heyecana kaptırmış görünüyor.

Bu cümledeki o zamiri kendinden önce gelen Mehmet Ali ismine bir gönderme yapmaktadır, böylece iki cümle arasında bir bağ oluşmuştur.

Ögeyik öngönderimi “bir tümceden sonra gelen tümcede kullanılacak olan sözcüğün veya söz diziminin ilk tümcede bir zamir kullanarak ifade edilmesidir”(Ögeyik, 2008:15) şeklinde tanımlamaktadır. Örnek verecek olursak;

Lakin bana, bu hususta ders verebilecek tek bir kişi var. *O* da *İsmail'* dir.

Bu cümledeki o işaret adılı örtük bir şekilde verilmiş, sonra ikinci cümlede bu örtük yapı İsmail olarak açıklanmıştır.

2.1.1. ÖNCÜL/BAĞIMSIZ GÖNDERİM ÖĞELERİ

Kişi adıları, gösterme sıfatları, gösterme adıları ve dönüşlülük adıları gönderimin öncül öğelerini oluşturmaktadır.

2.1.1.1. Kişi Adılları

“Bütün varlıkları kişiler halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir. Bütün varlıklar üç kişi altında toplanır, üç kişi temsil ederler. Bunlardan birincisi konuşan, ikincisi dinleyen, üçüncüsü adı geçendir. Bunlara gramerde sıra ile birinci kişi, ,ikinci kişi ve üçüncü kişi diyoruz. Konuşan dinleyen adı geçen tek bir varlık ise bunlara teklik birinci, ikinci, üçüncü şahsı, birden fazla varlık ise çokluk birinci, ikinci, üçüncü şahsı temsil eder. İşte kişi adılları bu kişileri karşılayan böylece varlıkları kişiler halinde temsil eden, varlıkların kişiler halinde ifadesi için kullanılan kelimelerdir (Ergin, 2003, s. 265).

Günay Karaağ (2012) adılları “Varlığın gerçek adının yerini tutma, onları kişi, işaret veya soru yolları ile temsil etme görevi yüklenmiş isim soylu bir söz türüdür. Ana yardımcı eylemin isim soylu sözler içindeki paralelidir. Ana yardımcı eylemin ‘var oluş’ gibi bütün eylemlerin en geneline işaret etmesi gibi, zamirler de başka başka adları olan varlıkları, genel ‘var oluş’ biçimleri içinde adlandırılan sözlerdir. Ana yardımcı eylem ve zamirler kullanımlarının bütün dillerin en çok kullanılan dil birimleri oluşunun kaynağı da bu genellikleridir” (Karaağ, 2012: 50) diye ifade etmiştir.

Adıl ile yapılan artgönderim ve öngönderimlerde önce bir ad kullanılır, daha sonra ilgili adın yerine adıl kullanılır. Adılla yapılan artgönderimlerden biri, kişi adıllarıyla yapılandır. Adıllar, adların kullanıldıkları için cümledeki dilbilgisel rollerine göre adlar gibi durum ekleri ile çekimlenebilirler. Türkçede özne konumundaki adıllar eylem üzerinde uyum ekleri ile belirtildiğinden silinebilmektir ve bu durum adıllar için çok tercih edilen bir kullanımdır (Erdağı, 2008:21).

Genç kadın söz verdiğı saatte *Mümtaz’a* gelmek için yola çıkmış, fakat tam kapının önünde *o* rast geldiğı için girmeye cesaret edemedi. Örnekte görüldüğü gibi birinci cümlede kullanılan ad, ikinci cümlede tekrar edilmemiş ve yerine üçüncü tekil şahsı adılı olan “o” kullanılmıştır. Burada bu adıl önceki cümlede kullanılan isme artgönderimde bulunmuştur.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında kişi adıllarıyla yapılan gönderimler şu şekildedir:

Ali nihayet iş bulmuştu. *O* işten çıkmış gibi terli ve pembeydi (S/1).

Sabahleyin *Ali'nin* bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askeri mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Haliç'i çınlatan düdüğü, *onda* arzular uyandırır, arzular söndürürdü (S/2).

Ali annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. *O* annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti (S/2).

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiaqla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. *Onun* ustası İstanbul'da bir tek elektrikçiydi (S/2).

Yemekten sonra *Ali*, bir Natpinkerton romanı okumaya daldı. Anası, *ona* bir kazak örüyordu (S/3).

Bilakis çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini etin bir elle kapadı. *Ali* sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma haber verdi. Komşular koşa koşa geldiler. *O* fabrikaya yollandı (S/5).

Ali günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı. Bir sabah yemek odasında karşı karşıya geldiler. *O*, yemek masasının muşambası üzerinde sakin ve parlaktı (S/5).

Düşün Trifon pamukbalığı ne kadar kocaman bir şey. Pamukbalığını o akşam *Rüstem Çavuş* yakalamıştı. Biz bütün kayıklar *onun* etrafını almıştık (SHG/9).

Hrisopulos ailesi bütün ölüleri ve iki tek canlısıyla güzel bir aileydi. *Onları* ören bir genç gözünü bozacak kadar ince ve sanatkârane dantellerle süslü bir masa örtüsünün üstünde, kırmızı boyaları dökülmüş minyatür bir rakı sürahisinin yanında Trifon'un günlerce çalışarak yaptığı bir gemi duruyordu (SHG/10).

Stelyanos Trifon'u düşünürken kimse gelip onu rahatsız etmemeliydi. *O*, her zaman Trifon'u düşünürdü ama, bilhassa elinde iğne, balık ağlarını örerken onun küçük yaramazlıklarını, tatlı şakalarını hatırlayabilirdi (SHG/12).

Küçük Trifon'u düşünen *büyükbaba* gülmez olur mu? Hiçbir hareket bu gülüş kadar belirsiz ve ince değildir. *Onun* için kimse, uç yavrusunu kaybetmiş bir insan diyemezdi (SHG/12).

Trifon denizi görmediği zaman, elinde keser, mütemadiyen küçük yelkenliler, garip kayıklar yapardı. *O*, her gün bir gemi yapar, her gün bir gemiyi söker, bir yenisin başlardı (SHG/14).

Trifon günlerce bu oyunla oynadı. Artık dedesi *onu* merak etmiyor, oraya çakılların içine uzandığını, hafif meltemle kayıp giden gemisinin sicimini bırakıp topladığını, balık ağlarını ördüğü yerden biliyordu (SHG/16).

Bu otelin sahibi siz misiniz? diye sordu.

Genç adam kafasını kaldırmadan:

-Evet, *benim*, dedi (MO/21).

Kadın “Evli misiniz?” diye sormak istiyor; bir Avrupalı kadın zevkiyle süslü ve muntazam salonu bu kafası tıraşlı adamın yapacağına inanmak istemiyor gibi duruyordu. *O*, bu suali her nedense sormadı (MO/21).

Çocuk usandı. Bir gün kayığın kenarına oturmuş gördüm. Artık banyoya gitmiyordu. Elinde olta, balık tutmakla meşguldü. Hatta gelip geçenlere dönüp boş ve hayret dolu gözlerle bakmıyordu. *Onu* balıklar o kadar alakadar etmişti ki yüzü oltadan kurtulan balıklara asabiyetle buruşuyordu; sonra oltanın ucunda çırpınan balığa gülümsüyordu (BKDH/27).

Bana öyle geldi ki, elimi ağızdaki balığı almak için uzatsam *keci*, yarı yarıya unuttuğu vahşetini, iptidai vahşetini, birdenbire denizin içine düşüp tekrar fırladığı andaki aksülamelle hatırlayacak ve belki de benden bir parçayı, ağızdaki balığı yer gibi vahşetle yiyecekti. *Onu* sofrasında rahat bıraktım, çekildim (BKDH/29).

Adanın çocukları akşamları etrafıma toplanıyorlar. Hepsine birer cıgara veriyorum. Bütün dünyadan gizli cıgara içiyoruz. *Onlar* kuşlardan bahsediyorlar (BKDH/30).

Geçenlerde erkenden evden çıktım. *Küçük balıkçıya* rastladım. Rengi uçtu. Tırnaklarından saçlarına kadar güneş ve deniz içinde gelişmişti. Balıklar ve yosunlar kadar denizin tadını çıkarıyordu. Kimbilir belki bu poyrazın sertliği ve kapalı gökyüzü *onun* rengini uçurmuştu (BKDH/31).

Hırsız güldü. İmalathanenin nerede olduğunu *o* ne bilecekti (İM/40).

Fadime'ye gel dedim, geldi. Git dedim, gitti. Ne yalan söyleyeyim beni hiç rahatsız etmedi. Bazı korkunç geceler, insanlığımın bütün iştihasıyla *ona* sarıldım da. Öptüm de (K/44).

Fadime neden sonra, odaya ayak parmaklarının ucuna basarak girdi. *O*, kınalı ellerini ovuşturarak:

-Yemek hazır ağa, dedi.

-Hiç iştahım yok Fadimecik, dedim. Sen otur ye, ben yatarken kendim bir şeyler bulur, yerim (K/46).

-Ben eskiden *Binbaşı Hidayet Bey'in* evinde beslemeydim. Ben ne hain burjuva çocuğuydum, bilmezsiniz. *Ona* ne eziyetler etmedim (BO/48).

“*Kız sen* de benim hoşuma gidiyorsun. Hem de her gün yiyip sana vermediğim, çok sevdiğim şamfistiklarından daha çok” (BO/50).

Beyaz başörtülü bir kadın, bir cumbanın içinden sarktı:

-Ne var çocuğum? Dedi.

-Hanım teyze, dedim. Lütfi evde mi?

Lütfi evde yoktu *o*, mektepten daha dönmemişti (OVE/56).

Ahmet, on altı yaşına bastığı halde, daha nüfusa kaydedilmemişti. Zenciye çalan esmer bir rengi, basık yayvan burnu, iki parmak alınının üstünde lacivert parıltılar yapan parlak saçları vardı. Yanakları tüylüydü. Lacivert şayaktan elbisesi içindeki narin ve atletik vücudu tamamen teşekkül etmişe benzerdi. *Onu* nüfus kâtibinin önüne çıkararak babasına, adam evvela çattı (DG/57).

Kara Abdi, Ahmet'i biraz arkada alıkoyarak konuşmasına şöylece devam etti:

-Ahmet, dedi, *ben* senin sağdıcınım. Şimdi beni iyi dinle (DG/58).

Ahmet şaşkınlığından bir kestane yığımına çarptı, canı acıyordu. Abdi, *onu* kestanelerinden üzerinden kaldırdı, önde fenerleriyle hızlı hızlı giden kalabalığa doğru bağırdı (DG/58).

Gülsüm'ün evi, bu akşam ne kadar uzaktı. Yağmur büsbütün şiddetlenmişti. Adeta koşuyorlardı. Evin önüne vardıkları zaman içerdeki kadınlar, telaş içinde kapıyı açtılar. Boydan boya çamur içindeydi, silip süpürdüler. Lacivert şayaktan elbisesi saçlarıyla bir renk almıştı. Yanaklarının üzerindeki kara havların ıslak manzarası bu çirkin çocuğu güzelleştirmişti. Yazmasını çıkararak bu yağmurdan çok tere benzeyen ıslaklığı sildiği zaman, yüzü silinmiş bir elma cilası ve rengi almıştı. **O**, etrafına bakmıyor, hala ellerine batan kestane dikenlerini ayıklıyordu (DG/59).

Çoktan beri şehre inmemiştim. O gün insanları sevebilmek arzusuyla otelin kapısını açtığım zaman karşıma ilk çıkan insan **bir küfeci çocuğu** oldu. Kirli soluk yanaklarına çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgiyle baktım. Zaten otelin kapısından bu niyetle çıkmamış mıydım? **Onu** kucaklamak, köşedeki kunduracıdan ona bir lastik ayakkabı, biraz ilerideki Yahudi'den bir beyaz keten pantolon almak arzusuyla durdum (ŞUA/63)

Kayseri'yi değil **Erciyes'i seven adam** da deminki beş kişilik ve altıncısı ben olduğum kompartımana girdi. Ben isteksizi kendisine yer açtım. **O**, mağrur oturdu (ÜM/72).

Ahmet'in halindeki şenlik, karısı geldikten biraz sonra hemen söner, yerine bir sinirlilik ve gevezelik peyda olurdu. **O**, büsbütün kekemeleşir, aksileşirdi (G/78).

İhtiyar Hatun onun ayakkabılarını ve ceketini elleriyle çıkarıp çekilip gitmişti. Bir on dakika geçmemişti ki, bu sefer babasıyla beraber yatağının başucuna gelmişlerdi. **O**, uyuyor gibi yapmıştı (G/79).

Ahmet'in karısı geçen kış, zatürreeden ölmüştü. Bu ölümle **o**, dünya yüzünde sahibi olunacak şeyin yalnız bir kadın olabileceğini, öteninse yalan, haksız olduğunu ve kendisine kadından gayrı bir şeye sahip olup olmamanın vız gelip tırıs gittiğinin farkına varmıştı (G/81).

2.1.1.2. Gösterme Adılları

Bunlar işaret etmek, göstermek suretiyle, nesnelere karşılayan kelimelerdir. İşaret adılları nesnelere bir yer içinde gösterir, onlara yerlerine göre işaret ederler. Yani bu adlarla belirtilen varlıklar şu veya bu vasıfları ile değil yerleri ile ifade edilmiş olurlar (Ergin, 2003, s. 273).

Korkmaz *Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi* adlı eserinde “İşaret zamanda, mekânda ve tasavvurda uzaklık ve yakınlık kavramına bağlı olduğundan, konuşana oranla bu ve bunlar en yakında, şu ve şunlar biraz daha uzakta, o ve onlar da uzakta olan varlıkları göstermek için kullanılır. Bunlardan başka işaret zamirleri: böylesi, öteki, beriki, diğeri, oracıkta, şuracıkta, ora, bura, şura.”(Korkmaz, 2003: 420) der.

Mümtaz **bu türküyü** taniyordu. Geçen büyük harpte babasıyla Konya’da iken akşamları uğradıkları istasyonda, nakliyat katarlarında sevk edilen askerler, sabaha doğru araba ile şehre sebze taşıyanlar hep **bunu** söylerlerdi. (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, s. 377). İşaret zamiriyle yapılan gönderimde şahıs, varlık veya olaylar tekrar edilmek yerine zamirle verilir.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında gösterme adlarıyla yapılan gönderimler şu şekildedir:

Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. **Onda** yalnızca koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi (S/2).

Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. **Onu** kulplarından tutarak gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu (S/5).

Kış Ada’nın sahillerine Iodoslarla beraber gelirdi. **Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği adanın Iodos tarafında**, hiçbir ev yoktur. **Orada** kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır (SHG/7).

Kış ne kadar çok, ne kadar uzun olursa olsun; balık ne kadar az çıkarsa çıksın; yine yaz, bildiği gibi mahrumiyetlerin içinden kafasını kaldıracak ve **onu** bekleyenlere gelecektir (SHG/10).

Başka zaman Trifon yelken açmasın, Trifon soğuk almasın, Trifon bu havada denize girmesin, Trifon çamlarda uyumasın, Trifon sokak çocuklarıyla kavga etmesin; bütün **bunlar** ihtiyarı sokak sokak dolaşmaya mecbur ederdi (SHG/12).

Bu seferki gemi on iki yaşındaki bir çocuğun yapacağı gemi değildi. **Bu**, artık şimdiden kaptan olacağı anlaşılan bir delikanlının gemisiydi (SHG/12).

Trifon toprağı sevmez, *ona* hürmet ederdi (SHG/14).

Çünkü birçok sevdikleri orada, onun altında, aklın durduğu bir yerde yaşıyorlardı. Fakat *toprağın* üstünde koşan, *onun* üstünde beş on para kazanmak kaygısıyla dönüp dolaşan insanlar ne tuhaf mahlûklardı (SHG/14).

Orada, demir deliğinde küçük, cıvayla parlatılmış dökme bir kurşun gözükiyordu (SHG/15).

Geminin yanına isabet eden taş, *ona* biraz daha hız vermiş, *gemi* büsbütün yan yatmış gidiyordu (SHG/17).

Adanın kedileri zaten çoktu. Sonra, yazlığa gelenler küçük sepetlerin içinde, bazan torbalarla daha güzellerini, daha tombullarını getiriyorlardı. Sonra *onlar* birbirlerini çayırın, kiremitlerin üzerinde boğarak, ısıarak seviyorlardı (BKDH/29).

-Ölü var, dedi. Balıkçı ölüsü. *Orada, rıhtımın nihayetinde*. Git de gör. Ejderhanın marifeti (BKDH/31).

Dipleri hala pembemsiydi. *Gözün birisi* yoktu. *Ötekisi*, bembeyaz bir iplikle dışarıya uğramış, sallanıyor, hala uzak dalgalara ve zaman zaman derinlere bakıyordu. Ölü'nün karşısındakiler sararmışlardı (BKDH/31).

Hâlbuki ben onun, ıslak zaman rengindeki gözlerine, yüzünün aynı renkteki derisine bakmıştım. Kimbilir *karanfili* bana, belki de *onları* veremeyeceği için vermişti (BİE/34).

Kadın başını salladı, *biz karşı odaya* yollandık. *Orada* genç bir kadın vardı. Akşama karşı türkü söylüyordu (BİE/35).

Bir siyah koyun pöstekisinin üzerine diz çöktü. Bir müddet sonra da boylu boyunca *oraya* uzanıverdi (BİE/36).

Halis Bursalı'ydı, doğma büyüme. İstanbul'a değil Mudanya'ya bile koca ömründe -*bunu* söylerken yüzünü görseydiniz- bir defacık inmişti (İM/40).

Kapıcı söylene söylene *odadan içeri* giriyordu. Bu sefer ben kulaklarını çektim. Kapıcı çıplak tabanlarını ince bir söğüt dalıyla epey haşladı. Bereket patron *orada* yoktu (İM/41).

Rüyamın bu kadarını hatırlayabiliyorum. *Bir yemişi* yemeden evvel alınan ihtisaslar *onu* yedikten sonra alınan lezzetten daha berrak ve vazıhtırlar (BO/49).

Çakır mandalar eğer yağmur yağmışsa kasabanın çamurlarına mesut uzanırlar. Arabacı önlerine kuru otlar atar. *Onlar* isteksiz ve iştahsız fakat doymadan yerler (OVE/54).

Ardiye damlarının arkasından gözükken beyaz konağı iyice görebilmek için yan çıkmak sokağa sapılır. *Oradan* yüz metre kadar yürüdüktan sonra solunuza rastlayan ahşap kitleye dikkatle bakmalıdır (OVE/55).

Fakat *gözlerini* görünce vazgeçtim. *Onlar* bir acayip hastalığı benim sevgi dolu gözlerimde yakalamak istiyor gibi dikkatli, yakalamış kadar mustarip ve haindiler (ŞUA/63).

Bu uzun bir sıtma geçirmiş insanların korkusu gözlerinde, *dalağı büyük bir mahlûktu* (ÜM/72).

Burayı her yaz ucuz bir fiyata kiralardı. *Semtin sapa bir kahvesiydi* (ÜM/75).

Burada, bu boş ve kimsesiz kahvede bile kendine bin türlü iş bulur (G/76).

2.1.1.3. Dönüslülük Adılları

Korkmaz dönüslülük zamirini “Dönüslülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca pekiştiren bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara dönüslülük zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasındandır. Şahısların “aslını”, “özünü” bildiren ve kendi sözüne iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşan bu zamir; kendim, kendin, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri biçimleriyle bütün şahısları temsil eder” (Korkmaz, 2003: 415) şeklinde ifade etmektedir.

Gazeteci beş kuruş verince sevinir gibi yaptı. Ucuzmuş bu gazete be, dedi, bizim taraflara gelmez bu gazeteler... Hep on beşliklerini gönderirler. Bak şu *İstanbulullara* hele... *Kendileri* beş kuruşa gazete okur, bize on beş kuruşa

okuturlar. (Sait Faik Abasıyanık, Alemdağ'da Var Bir Yılan, s. 38). Bu adılar anlatıcı kahramanın kendine yönelik ifadelerinde ve bahsettiği kişilerin vurgu yapılarak adlandırılmasında kullanılmıştır.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında dönüşlülük adlarıyla yapılan gönderimler şu şekildedir:

Ali annesinin *kendisini* bu sabah niçin uyandırmadığını hayret etmekle beraber uzun zaman vaktin geciktiğini anlayamamıştı (S/4).

Ali günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı. *Kendisi* bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde o, bir daha kaynamadı (S/5).

Stelyanos bir bol balık olsaydı yarın da biraz gazyağı, bir parça şeker, Trifon'a bir pantolon, bir yün yelek, *kendisine* bir kasket alabilseydi. (SHG/8)

Stelyanos canavar görüp görmediğini *kendi kendisine* sorduğu zaman düşünür kalırdı. (SHG/9)

Damadı, bir kış kocaman ve geniş sırtına işleyen bir rüzgâra yakalanmış, kayığı batmış, *kendisi* zorla kurtarılmıştı (SHG/11).

İhtiyar elindeki iği dantelalarla süslü masanın üzerine bırakmış, katıla katıla gülüyor ve *kendi* ismi konacak geminin ismini tekrarlıyordu (SHG/13).

Trifon gerçi mektebe gitmiyordu. Ama *kendi kendine* çalışıyordu. (SHG/14)

Toprak, *kendisine* yelkenlerini yapmak için kereste, çekiç ve keser verdiği için biraz bir şeye benzerdi. (SHG/19)

Yanık genç kızlar, tombul beyaz kadınlar aralarında *genç bir sportmen yüzücünün* gezindiğini, bacaklarının arasından bir yılan gibi süzüldüğünü fark edince fıkırdaştılar. Sudan çıktıktan sonra aynı kadınların hiç ehemmiyet vermeden önünden geçtiklerini görünce, hatta *kendisine* bakmadıklarını fark edince; akşam olup elektrikler yandıktan sonra yanlarından denizde yaptığı gibi yılan kıvrımıyla geçtiği zaman yine aynı kadınların bu sefer çatık ve korkunç birer çehreyle kendi anlayabildiği bir lisanla küfrettiklerini işitince şaşırıldı (BKDH/26).

Suyun yüzüne çıktığı zaman gülümsüyordu. **Ben** de soyunmuştum. **Kendime** yetiştim. (BKDH/27)

Hepimiz, sırtımızda ve elbisemizin altında, gözlerimizin içinde bir müstakbel ölü gezdirmiyor muyduk? Bir zaman için **kendi** ölüsünü görebilecek, seyredebilecek bir yaradılıştaysaydı da bu ölü kalkıp ölüsüne baksaydı, herkes gibi biraz sararacak (BKDH/32).

Babamın kirpiklerinin rüzgarlandığına dikkat edebildim. Gözlerini çevirmedi bile. Çünkü ekseriya, bu gibi hallerde **o** göz göze geldiğimiz zaman **kendini** tutamaz, suni ve alaycı bir gülümseme dudağını kenetlerdi. (BİE/33)

-Zıyanı yok, dedim. Ben de sizi çağırırsam, **siz** de **kendi paranızı** verirsiniz (K/44).

Fadime'yi **kendime** eş bulmadım. **Kendi kendime** sana arkadaş lazım, karının ne lüzumu vardı ki... (K/44)

-Hiç iştahım yok Fadimecik, dedim. Sen otur ye, **ben** yatarken **kendim** bir şeyler bulup yerim. (K/46)

Sevdiğimin parmağını öptüğüm zamanki bulanık bir haletiruhiye içinde cigaramı emiyor, **ben** yeniden **kendimi** on sekiz yaşına dönmüş sanıyordum. (ŞUA/56)

İnsanlar **beni** bir mıknatıs hızıyla **kendilerine** çekiyorlardı. Dünyayı ve şehri riyasız kucaklamak istiyordum. (ŞUA/67)

Bir müddet onlarla çok alakadar olduğumuz halde biraz sonra onları unutturur, yine **kendimize**, lisanımıza ve etrafımıza yani **kendi kendimize** döneriz. (ÜM/ 71)

Bu kasketlerin altında **insanlar**; buğdaylarını, tahta traversleri, üzüm ekmek ve bir vagon penceresinden **kendilerine** bakan bir hayali düşünüyorlar. (ÜM/71)

Kahveyi açtıktan bir hafta sonra **semtin çocuklarından bir tanesi**, **kendi kendisine** gelir. Ahmet bir şey söylemeden, çıraklık vazifesini alırdı (G/77).

O, hatırlasa bile **kendi kendine** gülüyor, içini o her haziranda saran yangının yerinde yeller estiğini görüyordu (G/80).

Ahmet, dünya yüzünde sahibi olunacak şeyin yalnız bir kadın olabileceğini, ötesininse yalan, haksız olduğunu ve *kendisine* kadından gayri bir şeye sahip olup olmamanın vız gelip tırıs gittiğinin farkına varmıştı (G/81).

2.1.1.4. Gösterme Sıfatları

Nesneleri ve kavramları işaret yoluyla belirten sıfatlardır. Bu sözcükler cümle içerisinde ismin yerine kullanıldığında işaret zamiri görevindeyken ismin önüne gelerek onları işaret yoluyla belirttiklerinde ise işaret sıfatı göreviyle kullanılırlar. “İşaret yoluyla belirtme, varlıkların bulunduğu yerin zamanda, mekânda ve düşüncede uzaklık derecelerine göre yapılır” (Korkmaz, 2003, 385). Gösterme sözcükleri, isimden önce geliyorsa “işaret sıfatı”, ismin yerine kullanılıyorsa “işaret zamiri” olur. “Bu, şu, o” işaret sıfatlarının yanında, “öte, beri, öteki, beriki, öbür, öyle, böyle, şöyle, karşı” sözcükleri de işaret sıfatı olarak kullanılmaktadır.

Osman, *alacalı morlu tepelere bakan sandık odasında* derslerini çalışır, geniş at çiftliğinin hayalini işte *o odada* kurardı (Sevinç Çokum, Ağustos Başağı, s. 142). Burada görüldüğü gibi gönderim gösterme sıfatıyla sağlanmıştı.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında gösterme sıfatıyla yapılan gönderimler şu şekildedir:

Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin başında üzerine bir fenalık gelmiş, yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, **o çöküş.** (S,4)

Küçük sandallar yer yer karaya çekilmiş bulunurdu. İşte *balık zamanı / bu zamandı* (SHG/7).

Bir kayanın önünde bir gemi vardı. Trifon geminin içinde mi, yoksa kayanın üstünde miydi? Müthiş bir dalga, her an gemiyi *o büyük kayaya* çarpacak gibi yaklaşıyor, sonra nasıl oluyor bilinmez, dalga gelip gemiye çarpıyordu (SHG/8).

Bulduğumuz nişanda *pamukbalığı* dedikleri bir canavar olduğunu işitmiştik. *Bu balığın* yavrusu yirmi yirmi beş kilo ağırlığında olurmuş diye duyardık (SHG/9).

Küçük odanın tavanı insan boyundan yüksek olmasına rağmen, insanı eğilmeye mecbur bırakan bir karanlık; *kilise önlerinde, deniz kenarlarında, balık ağlarının arasında, sandalın içinde çıkmış sarı alamünit fotoğrafları* hayal meyal

fark ettirirdi. **Bu fotoğraflara** baktıkça, Hrisopulos ailesinin büyük kızını bir kraliçe tavrıyla sandal çekerken, küçük Trifon'u berrak dişleriyle gülerken görür; bütün çirkinlikleri silip süpüren alacakaranlığı seviverirdi (SHG/10)

Sekiz yaşındaki Trifon'un resmi masanın üzerindeki gemi ve balık ağlarıyla beraber **o sene, anasının öldüğü sene** çıkmıştı (SHG/10).

Hiç kimsenin boynu, **bir balıkçının kafasıyla vücudu arasında yükselen bu garip sütun** kadar sert, dik, kararmış, adeta nasırlı ve sinirli olamaz. Buruşuk derinin üstünde rüzgârın, güneşin yaptığı tesir çok büyüktür. Genç bir balıkçı yüzüne sıhhat, enerji, hayat ve renk ulaştıran **bu sütun**, yalnız balıkçılarda bu kadar devrilmez bir mahiyetle yükselir (SHG/11).

On altıncı gün sokağa çıkan **Stavro** yirmi beşinci gün yine aynı hastalıktan ölüvermişti. Küçük kız **bu kocaman kolları, sert bakışlı delikanlıyı** unutmamış, verem olmuştu (SHG/11).

İçinde dalgalar, fırtınalar, sakin denizler, acayip balıklar, bambaşka, bize benzemeyen, bize benzeyen insanlar dolu, bir insanın tahayyüllerinin, hatıralarının gemisiydi. Bu gemiyle deniz kenarına gidilir, bu geminin arkasındaki bandıra direğine bir ip bağlanır ve bu geminin sahibi, yelkenleri pupa gidenin arkasından neler, ne başka vatanlar, ne başka sular düşünebilirdi (SHG/13).

Aklına önce anasının ismi gelmişti. Dudaklarının ucunda, **Yovana** ismi olduğu halde düşünüyordu. **Bu ismi** söylese, büyükbabanın gözlerinde yine hayallerin uçuşmaya başlayacağını, hatıraların dalgalar gibi kabardığını görecekti (SHG/13).

Ve denize bir dakika durup bakmadan vakitleri olmadığını söyleyen **bu insanlar, ne zevksiz mahlûklardı** (SHG/14).

Gemi bir gün hazırды. **Bu gemi** Trifon için bir dünya demekti (SHG/15).

Fülokalardan biri dört köşeli, yelken, sakız gibi beyaz, kalın ve temizdi. Trifon günlerce **bu yelkeni** beyazlatmak için uğraşmış, bezi kezzaplarla yıkamış, silmişti (SHG/15).

Gemi suya bırakılır bırakılmaz, *sanki canlıymış gibi mütereddit bir hal* aldı. Daha rüzgâr almamıştı. İskele rüzgârı kesiyordu. İskelenin hizasına kadar *bu vaziyette* gitti (SHG/17).

İstasyona *iki erkekle bir* kadın indi. Yağmur çok şiddetli yağıyordu. Genç bir hamal, *bu üç kişilik grubun* eşyalarını yükledi (MO/19).

-Meserret Oteline’mi? diye sordu. Bu soruşta işitmekten değil, bir güzel sözü bir daha tekrarlatmak isteyen acemi bir haletiruhiye var gibiydi (MO/19).

Geniş sırtında rüzgâr esiyordu. Kadın müteessir, arabacının sırtındaki rüzgâra bakıyordu. Birkaç defa ona seslenmek istedi. *Bu sırtın ötesinde* göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkündü (MO/20).

Bir diğeri acemi fakat çok hassas bir fırçanın, çok çabuk kaçan *bir hayali zapt etmek için baş döndürücü bir acele içinde çırpındığı bir genç kız portresiydi*. Otelciyle işlerini bitiren erkekler de *bu genç kız resminin* önüne dikilmişlerdi (MO/22).

Otelci ikinci defa çıktıktan sonra kadın, yol arkadaşlarına İsviçre’de tanıdığı *bu ressam kızın macerasını* anlatmak istedi. Sonra *bu adi hikâyeyi* anlatmış kadar yorgun v mecalsiz, hatta yarı yolda öte tarafı dinlenilmeyeceğinden korkmuş gibi sustu (MO/23).

Bir gün adanın sahiline *soğan yüklü kayık* gelip demirledi. Adanın muhtekir ve obur esnafı, *bu kocaman kayıktaki* bütün malı kaldıramayacaklarına müteessir kayığın demirlediği limanda kocaman adımlarla dolaşp duruyorlardı (BKDH/ 25).

Denizde aynı şaka, aynı cilve oluyor, kadınlar bu genç sportmene hoş görünmek için her türlü müsamahayı gösteriyorlar, fakat gece olup ışıklar yanınca *palasparelerin içindeki çocuğu* tanıyamıyorlardı. *O çocuk* bu sırrı çözmeden günler geçti (BKDH/27).

Çene etleri bembeyaz dökülmeye hazır gibiydi. Beş on günlük bir balıkçı sakalı *bu beyaz etlerin* üzerinde küçük sinekler gibi kaçışıyor ve tekrar toplanıyorlardı (BKDH/31).

Mutfağında kızarmış ördek, suyuna bulgur ve irmik helvası hazırlanmış köy evine niçin gittiğimizi o gün bilmiyordum. Bugün dertli ve kimsesiz, otelin penceresinden geçen tramvaylara bakarken, niçin *bu köy evine* bir akşamüstü sessiz sedasız, bekleniyormuşuz gibi indiğimizin sebebini söylemeyeceğim (BİE/33).

Hâlbuki o, yine geldiği gibi *bomboş, sessiz sedasız* pencereden sıyrılıp gitti. *Bu anda* da bir dal çitirtisi işittim (İM/42).

Ölmek üzereydi. *Sımsıkı kapalı yumruğunu* kapıcı açtı. *Bu avcun* içinden bir ipekli mendil su gibi fişkırdı (İM/42).

Eve varınca karım *Fadime* kapıyı açar, tatlı tatlı güler. *Bu kızı* sevmiyorum ama hoşuma gidiyor (K/44).

-Küçük Bey, anneniz sizi istiyor.

Bu cümleyi o söylemişti (BO/47).

Ve o ihtiyar, gür kaşlarını alt kirpiklerine kadar eğerek çatmıştı. *Ondan sonra kavga etmemiştik. Bu kavga* etmeyişin rüyada vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım (BO/49).

Haleplizadelerin ormanı “Dokurcun Suyu”nun buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla biterdi. Tam 1400 metreye çıkan bir dağın tepesindeki kırmızı derili kayalara varıncaya kadar *bu orman* bir denizdi (OVE/53).

Haleplizadelerin ormanı hakikaten bir denizdi. Bu denizin sathı kavakların tepesine çıkmış kel çoban çocuklarının ayaz kafalarından bir iki metre daha yükselirdi (OVE/53).

Sonra sağdan sola bir yarım çarkla döndüğüm zaman *bir küçük kulübeyle* burun buruna geldim. İşte *bu küçük kulübe* beni çok alakadar etti. Kapıyı vurdum (OVE/56).

Damat boydan boya çamur içindeydi, silip süpürdüler. Lacivert şayaktan elbisesi saçlarıyla bir renk almıştı. Yanaklarının üzerindeki kara havların ıslak manzarası *bu çirkin çocuğu* güzelleştirmişti (DG/59).

Odayı mavi ışıklarla aydınlatan fosforlu şimşekler çakıyordu. Bunlardan birinin aydınlığında Ahmet, o zamana kadar acayip bir odada yapayalnız hapsedildiğini zannederken karşısında büyük gözleri korkulu bir kadın gördü. **Bu mavi şimşek ışığı**, sanki ondan geliyormuş, o beyazlı mahlûkun şalvarı içinden çıkıyormuş sandı (DG/60).

Onun için bir *başka tütüncüye* aynı lirayla müracaatı zeki bir hareket buldum. **Bu tütüncü** lirayı aldıktan sonra paketi vermiş, paranın üstünü iade ederken benim acelemden ve telaşımdan şüphelenmiş olacak ki, verdiğim liraya bir daha bakmak zekâvetini gösterdi (ŞUA/65).

Yanındaki, *göz kapakları yarı açık, uykulu kara gözlü bir adamdı*. Sapanca Gölü **bu adamın** gözlerinin içinde pürüzsüz, dalgasız, bir damla ışık ve cam gibi parıldadı (ÜM/69).

Geyve İstasyonu toz, bulut ve akşam pembeliği içinde bir sarı Çin şehri gibi kaynaşıyor; yalınayak çocuklar, saçları perişan arabacılar ve *bir kasket yağmuru* istasyonu dolduruyordu. **Bu kasketlerin** altında insanlar, buğdaylarını, tahta traversleri, üzüm ekmek ve bir vagon penceresinden kendilerine bakan bir hayali düşünüyorlar (ÜM/71).

Yazla beraber *deniz üstündeki kahveye* gelen garsonun bir haftalık kazancı sekiz, sekiz buçuk lirayı ancak bulurdu. Fakat ne ziyarı var? **Bu kahve** şimdi onundur (G/75).

Ahmet'in bazı *çok keyifli günleri* olurdu. **O günler** toprak yolun kenarına bir boruyla oturtulmuş mangalın kömürleri nar gibi kızarır (G/78)

2.1.2. ARDIL/ BAĞIMLI GÖNDERİM ÖĞELERİ

Ardıl bağımlı gönderim öğelerini iyelik ekleri, belirtme ekleri, ilgi ekleri ve kişi ekleri oluşturur.

2.1.2.1. İyelik Ekleri

“Türkçede iyelik kategorisi çekimlidir. Mülkiyet ifadesi için isimlere iyelik gösteren çekim eki getirilir. Türkçede tabi olan unsur tabi olduğu unsurdan önce geldiği için mülkiyet ekleri de ismi kendisine tabi olan unsura bağladıklarından bu eklerin isimle münasebetini kurdukları kelime isimden önce gelir. Türkçede mülkiyet

ekleri kişilere göre ayrı ayrı şekillerde olup isimler iyelik kategorisi için geniş bir ekler sistemine sahiptir” (Ergin, 2003, s. 130).

Metin çözücünün eylemdeki kişi ekine göre, özneyi, söz düzlemine çıkarılmayan uygun bir adıla (ben, biz; sen, siz; o, onlar) yüklediği durumlarda, adılın dizimsel değişkeni olan ad, iyelik ekinin gönderim değeriyle, metnin bütünlüğünde belirlenmektedir. Bunun yanı sıra, iyelikli şekillerin değişik kişili eylemlere de bağlandığı görülür. Böylece hem dilbilgisel ortam belirlenmekte, hem de adılın işaretlediği adın belirtili olma değeri korunarak metinsel bütünlük sağlanmaktadır. Dolayısıyla da söz düzleminde özne görülmemekte, metin çözücü, tümce düzleminde eylemdeki kişi ekine bakarak özneyi belirleyebilmektedir. Metinsel bütünlüğün sağlanması için özneye ulaşmanın gereği ve bunun iyelik eki ile yapıldığı görülecektir. Burada bunu sağlayan dilsel öge ise iyelik ekidir (Özkan, 2004:175).

Ali nihayet uyandı. *Anasını* kucakladı. *Anası* yorgandan dışarıda kalan *ayaklarını* gıdıkladı. İyelik ekleri gönderime katkıda bulunan öğelerden biridir.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında ardıl/bağımlı gönderim öğelerinden iyelik ekleriyle yapılan gönderimler şu şekildedir:

Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. *Anası* memnundu (S/1).

Ana içindeki Cenab-ı Hak’la beraber oğlunun odasına girince uzun *boyu*, geniş *vücudu* ve çok genç *çehresiyle* rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı (S/1).

Ali nihayet uyandı. *Anasını* kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı *kafasına* büsbütün çekti. *Anası* yorgandan dışarıda kalan *ayaklarını* gıdıkladı (S/2).

Ali annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi *dudaklarını* yaladı. *Annesini* gülüyordu. O annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı adet edinmişti (S/2).

Ali anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. Bir pastra oynadılar. Bir heyecanlı tavla partisi seyretti. Sonra evinin yolunu tuttu.

Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. *Dilini* çıkardı (S/3).

Kış, adanın *sahillerine* lodoslarla beraber gelirdi (SHG/7).

Bu balığın yavrusu yirmi yirmi beş kilo ağırlığında olurmuş diye düşündük (SHG/ 9).

Genç bir hamal bu üç kişilik grubun *eşyalarını* yükledi (MO/19).

Erkekler, sessiz sedasız, ceketlerinin *yakalarını* kaldırmış, istasyon binasının içine doğru kaçıyorlardı (MO/19).

Arabaya birbirine sıkışarak yerleştiler. *Hamal* da *eşyaları* arabacının yanına birer birer koymuş, arabanın içine ve genç kadının bir erkek çocuk yüzü taşıtan kafasına dönmüş (MO/19).

Bu sırtın ötesinde göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkündü. Bütün bu sırt ve arka manzarasından, gözünün önüne bir *kürek mahkûmunun* külrengi *kafası, gözleri*, katil hayatiyeti geleceğine emindi (MO/20).

Şekilsiz yahut şekilleri bozuk çıplak ayaklarıyla bu zengin *adanın* toprağna ayak basar basmaz bir vahşi hayvan *siması* almıştı (BKDH/ 25).

Kadınların önünde şayanı hayret bir buruşukluk ve asabiyet kaplayan *yüzü* kendi kadar genç adamların beyaz pantolonlarında ve mavi gömleklerinde *enerjisini, asabiyetini* kaybediyor, *gözleri* harekette renklerini birden durduruyor, sanki ve mahzun bakıyordu (BKDH/25).

Onun kendi, *atı* hiç sürçmezdi (BİE/34).

O ayakkabılarımı silerken eğilmiştim. (BO/50)

Kavakların *tepesinde* sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman sığ ve berrak denizlerde derinliğin acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyredelerse Dokurcun Suyu'nu ve çimenleri kavakların tepesinden öylece seyredelerdi. (OVE/53)

Çakır mandalar eğer yağmur yağmışsa kasabanın *çamurlarına* mesut uzanırlar. (OVE/ 54)

Ahmet on altı yaşına bastığı halde, daha nüfusa kaydedilmemişti. Zenciye çalan esmer bir *rengi*, basık yayvan *burnu*, iki parmak alnının üstünde lacivert parıltılar yapan parlak saçları vardı. Yanakları tüylüydü. Lacivert şayaktan *elbisesi* içindeki narin ve atletik vücudu tamamen teşekkül etmişe benzerdi. (DG/57)

Basık tavanlı bir odadaydı. Tavandan hevenk hevenk üzümler, elmalar, armutlar, ayvalar sarkıyordu. Loşça odanın içini baş döndüren bir meyve *kokusu* sarmıştı. Bu yalnız meyve *kokusunu* da benzemiyordu. Arada tülbent, gelin esvabı, gürbüz bir kadın *kokusu* da meyvelerin *kokusuna* sinmişti. (DG/59)

Yirmi beşi aldım. Cevap vermeden yoluma devam etmek istedim. Birden bütün *neşemin* bir camın kırılışı kadar ses ve şingirtti çıkararak düşüp kırıldığını gördüm. *Ayakucuma* düşüp kırılan *neşemi* gözlerimle topladım. Ters yüzüne evime dönüp *odama* kavuştum (ŞUA/64).

İzah ettirmeden lirayı geri aldım. Bütün *fikrimi* ve *muhayyilemi* apaçık söyleyen aptal ve acayip gözlerim tütüncülerin yüzüne dikilmeden, kızarak tütüncü tütüncü dolaşım. (ŞUA/65)

Küçük, masum derelerin kızıl tüylü kayaların *dibinde* cengâver şarkıları söylediği akşam zamanı gelmişti.(ÜM/ 71)

Yazın, korkunç sıtmasının gökyüzüne ve gökyüzünün *yıldızlarına* kadar sirayet eden bu küçük kasabayı terke hazırlanıyordu. (ÜM/72)

Köyün gençlerini kahvesine alıştırmak için, geçen seneden beri iki ucunu bir araya getiremediği pingpong masasının *ayaklarını* tamir eder, masaların yerlerini değiştirir, bardakları yeniden yeniden yıkar. (G/76)

Biraz sonra etrafı saran pırzola ve kızaran biber *kokusu* uzaklara yayılırdı. (G/ 78)

Ağzımdan su buharı fişkırıyor. (Bİ/ 83)

Bu adamın ne paltosu ne şapkası ne de ayakkabıları vardı. Buna mukabil sırtında mor pamukları yer yer, parça parça dökülen bir *hırkası*, belinde *ipi*, ayağında yazlık, tüy gibi bir *pantolonu* ve ayaklarında da yine iplerle bağlanmış çuvalı...(Bİ/ 85)

2.1.2.2. Belirtme Durum Ekleri

Bu durum ismin geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden durumudur. Şu halde bu durum ismi yapma ifade eden fiilin tesirinde bırakır. İsmi bu durumu bazen eksiz çok defa ise ekli olur (Ergin, 2003, s. 228).

Masaya elleri dayalı uyuklar vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi. Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör. Sarıldı. **Onu** kendi yatağına götürdü. (Sait Faik Abasıyanık, Semaver, s.4) Belirtme durum ekleri cümle içinde ve cümleler arasında ilişkilerin kurulmasını sağlar.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında ardıl/bağımlı gönderim öğelerinden belirtme durumu eki ile yapılan gönderimler şu şekildedir:

Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. **Onu** kulplarından tutarak gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu (S/5).

Kış ne kadar çok, ne kadar uzun olursa olsun; balık ne kadar az çıkarsa çıksın; yine yaz, bildiği gibi mahrumiyetlerin içinden kafasını kaldıracak ve **onu** bekleyenlere gelecektir (SHG/10).

Çünkü birçok sevdikleri orada, onun altında, aklın durduğu bir yerde yaşıyorlardı. Fakat **toprağın** üstünde koşan, **onu** üstünde beş on para kazanmak kaygısıyla dönüp dolaşan insanlar ne tuhaf mahlûklardı (SHG/14).

Hâlbuki ben onun, ıslak zaman rengindeki gözlerine, yüzünün aynı renkteki derisine bakmıştım. Kimbilir **karanfili** bana, belki de **onları** veremeyeceği için vermişti (BİE/34).

Halis Bursalı'ydı, doğma büyüme. İstanbul'a değil Mudanya'ya bile koca ömründe **-bunu** söylerken yüzünü görseydiniz- bir defacık inmişti (İM/40).

Rüyamın bu kadarını hatırlayabiliyorum. **Bir yemişi** yemeden evvel alınan ihtisaslar **onu** yedikten sonra alınan lezzetten daha berrak ve vazıhtırlar (BO/49).

Çakır mandalar eğer yağmur yağmışsa kasabanın çamurlarına mesut uzanırlar. Arabacı önlerine kuru otlar atar. *Onları* isteksiz ve iştahsız fakat doymadan yerler (OVE/54).

Burayı her yaz ucuz bir fiyata kiralardı. *Semtin sapa bir kahvesiydi* (ÜM/75).

Ali *semaveri*, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihlal edilirdi. (S/3)

Sarıldı. *Onu* kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti; soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. (S/4)

Bir kocaman *resmi* bulup Trifon'un yattığı küçücük odaya çivileseydi... (SHG/8)

Kasketinin kenarında sokulmuş karanfile baktığını sandığı için *çiçeği* bana verdi. Hâlbuki ben onun, ıslak saman rengindeki gözlerine, yüzünün aynı renkteki derisine bakmıştım. (BİE/34)

Benim önümden geçerken gözlerimi kapadım, *dolapları* karıştırdı. İstifleri uzun müddet alan talan etti. Sesimi çıkarmadım. (İM/42)

Dağarcığından kumlu köy ekmeği ve *suyu* seli kaçmış Mihaliç peyniri çıkarıp verdi. Pınar buldu, su içti. (K/43)

Yüzünü daha yıkamamış gibiydi. Badem gözleri şişkindi. Boynunda pire yeniklerini andıran benekler vardı. (BO/49)

Sonra sağdan sola bir yarım çarkla döndüğü zaman bir küçük kulübeyle burun buruna geldim. İşte bu küçük kulübe beni çok alakadar etti: *Kapıyı* vurdum. (OVE/56)

Ahmet, şaşkınlığından bir kestane yığınınına çarptı. Canı acıyordu. Abdi, *onu* kestanelerinin üzerinden kaldırdı, önde fenerleriyle hızlı hızlı giden kalabalığa doğru bağırdı. (DG/58)

2.1.2.3. İlgi Ekleri

Bu ek ismi genitif durumuna sokan bir ektir. Bir isim tabi olduğu başka bir isme genitif durumunda bağlanır. Bunun için isim ya genitif eki almadan eksiz

genitif durumunda bulunur veya genitif eki alarak ekli genitif şekline girer (Ergin, 2003, s. 229). Metinsel gönderim ögesi olarak ise, ardıl/bağımlı gönderim ögeleri kapsamında değerlendirilmektedir. Biçimbirimler arasındaki ilişkiler metinselliğin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Hatta bir metinde biçimbirimler arasındaki bağlantılar metinselliğin oluşumunda olmazsa olmaz koşullardan biridir. İlgî ekinin yukarıda saydığımız biçimbirimsel işlevleri göz önüne alındığında metinsel bağdaşıklığı oluşturmadaki önemi daha da açık bir şekilde anlaşılır alır (Özkan, 2004:176). İlgî adlı -ki de metinde bağlaşıklık sağlayan bir gönderim ögesi olarak görev yapmaktadır.

İşte bu düşünceleri birdenbire, Nuran'la *Mümtaz'ın* birbirlerine bakış tarzları, *Nuran'ın* mesut gülüşü, *Mümtaz'ın* hayranlığı bozmuştu. Bu iki ahmak birbirlerini tanıyarak buraya gelmişlerdi. Birbirlerini seveceklerdi. Yoksa el âlemin filan şeyi bilip bilmemesi onun nesine gerekti. Biliyoruz dedikleri şeyin ne kadar cahili olduklarını şu ikinci kattaki musibetten tutun da, *Sabih'in* üst üste kaybettiği *paraların* acısı ona iyice öğretmişti (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, s.87). Örneğimizde ilgî eklerinin gönderim değerleri, ilgî ekinin metinsel işlevinin en belirgin örneği olmuştur.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında ardıl/bağımlı gönderim ögelerinden ilgî ekleriyle yapılan gönderimler şu şekildedir:

Halicioğlu'ndaki *fabrikanın* bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vekarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecr-i kazibe bakıyordu. (S,1)

Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? (S,2)

Çaparinin hindi tüylerini düzeltiyor; kopmuş, çürümüş misinaları tamir ediyor, paslı iğneleri değiştiriyordu. (SHG/8)

Trifon *geminin* içinde mi, yoksa *kayanın* üstünde miydi? (SHG/8)

Hamalda eşyaları *arabacının* yanına birer birer koymuş; *arabanın* içine ve genç kadının bir erkek yüzü taşıyan kafasına dönmüş. (MO/19)

İsviçre'de, bir aile *pansiyonun* şirin köşkünde, iki kış geçirmişti. (MO/21)

Bir gün *adanın* sahilinde bir soğan yüklü kayık gelip demirledi. (BKDH/25)

Sonra, yazlığa gelenler küçük *sepetlerin* içinde, bazen torbalarla daha güzellerini, daha tombullarını getiriyorlardı. (BKDH/29)

Sonra, kasketimle *kulağımın* arasına yerleştirirken babamı bana bakar buldum. (BİE/ 34)

Daha genç *kadının* selamını iade etmeden;

-Hadi oğul, git, dedi. Emin'e yardım et. Atları işetmeden ahıra sokmayın ha! (BİE/35)

Ellerimin içinde kırarcasına sıkıtığım eli ufacak. (İM/40)

Avucunun içinde istediği kadar sıkar, buruşturursun; sonra avuç açıldı mı insanın elinden su gibi fişkirir. (İM/42)

Köyün civarını çiçek açmış *şeftalilerin* dibinde derileri pul pul çobanlarla dinlenerek ekseriya bahar güneşine sarılıp yürüyerek dolaştım. (K/45)

Muallimin evi tamtakırdı dediler, bereket Fadime'ye şanlı şerefli oldu. (K/44)

O, siyah *fistanının* göğsünde, daha doğrusu uzun ve kemiksiz boynuna çok yakın bir yerinde bir kırmızı turp kadar büyük memeleri, güneşten uçları sararmış saçları, *yüzünün* esmerliğine nazaran fevkalade beyaz, muntazam çıplak ayaklarıyla bir kış gecesi rüyama girdi. (BO/48)

Haleplizadelerin ormanı “Dokurcun Suyu”nun buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla biterdi. (OVE/53)

Mermer *merdivenlerin* kenarlığı yeşil çubuklarla örülü; yeşil çubukların sivri uçları bir iki parmak sarı yıldızla kaplı. (OVE/ 55)

Onu nüfus *kâtibinin* önüne çıkararak babasına, adam evvela çattı. (DG/57)

Yanaklarının üzerindeki kara havluların ıslak manzarası bu çirkin çocuğu güzelleştirmişti.(DG/59)

O gün insanları sevebilmek arzusuyla **otelin** kapısını açtığı zaman karşıma çıkan ilk insan bir küfeci çocuğu oldu. (ŞUA/63)

Kırılan **neşemin** son vidası, bir hayat hızıyla yerine yerleşmişti. (ŞUA/66)

Vagonun içindeki altı kişiden bir tanesi dayanamadı ve yanındakine:

-Gideceğim yol uzak, dedi. (ÜM/ 69)

Gecenin içinde Haymana bakır bir orman sesi veriyor. (ÜM/73)

Ne kahve **fincanının** tabağına her zaman para bırakan müşterinin, bu sefer niçin bırakmadığını düşündüm. (G/75)

Öbür tarafta da bir gün bile bir patron ona **kaşının** üstünde gözün var dememiştir. (G/76)

Benimle beraber belki ona yakın insan gördükleri herhangi bir **filmin** rüyasını ayakta görüyor ve yataklarının ümit, hayal, güzel günler veyahut uykusuz, muharebeli geceler, sığınaklar düşündüren ılıkliğına bir an evvel kavuşmak için bir türlü gözükmeyen tramvaya sabırsızlanıyorlardı. (Bİ/83)

Sabahçı kahvelerini kapamadan evvel birkaç tane gece barınma evine şiddetle ihtiyacı olan İstanbul **şehrinin** kışı bazen ne kadar uzun, ne kadar uzun ve bitmez tükenmez bir afettir. Bilen bilir. (Bİ/ 87)

2.1.2.4. Kişi Ekleri

Eylem sonunda yer alan kişi ekleri, bağdaşıklığın yapısının oluşturulmasında kullanılan, Türkçenin özne atma özelliği nedeniyle kendine özgü ilişkiler sergileyen bir diğer öge olarak karşımıza çıkar (Özkan, 2004: 177). Örneğin;

Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün bayramlar **edeceğiz**. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakin, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden böbürlenerek onu üzme için elimizden geleni **yapacağız**. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi **yapacağız**. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek, canından **bezdireceğiz**.

Örneğimizde yer alan tüm fiiller birinci çokluk kişiyi aktaran dilbilgisel öğeleri içermektedir. Yani birinci çokluk kişisine ait fiiller söz konusudur. Burada,

özne, yüzey metnin yüzey yapısında yer almasa da biz özneyi eylemlerin aldığı kişi ekleri ve de kişi belirten -iyelik ekleri gibi- diğer biçimbirimler aracılığıyla algılayabilmekteyiz. (Özkan, 2004:177) Metni yazan, anlatımını gerçek kılmak için anlatıyı birinci çokluk kişinin ağzından kurgular. Olaylar, 'biz' diyen kişi tarafından anlatılır.

İncelediğimiz Semaver hikâye kitabında ardıl/bağımlı gönderim öğelerinden kişi ekleri ile yapılan gönderimler şu şekildedir:

(O) *Sarıldı*. Onu kendi yatağına *götürdü*. Yorganı üstlerine *çektii*; soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya *çalıştı*. Vücudunu, hayatiyetini, bu soğuk insana aşlamaya *uğraştı*. Sonra, aciz, onu köşe minderinin üzerine *attı*. Bütün arzusuna rağmen o gün *ağlayamadı*. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş *çıkarmadı*. Aynaya *baktı*. En büyük kederin, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olmayacak mıydı? (S/4)

(Stelyanos *Hrisopulos*) hem balık ağlarını *örüyor*, hem şarkı *söylüyordu*. Büyük kızını dokuz sene evvel *kaçırmışlardı*. Küçük kızı daha uslu akıllı çıkmış, evlenmiş *barklanmıştı*. Damadı, bir kış kocaman ve geniş sırtına işleyen bir rüzgâra yakalanmış, kayığı batmış, kendisi zorla *kurtarılmıştı*. Fakat zatürre, bu çınar adamı bir on gün içinde, ara sıra evlerine gelen sıska göçlere *döndürüvermişti*. On altıncı gün sokağa çıkan Stavro yirmi beşinci gün yine aynı hastalıktan *ölüvermişti*. Küçük kız, bu kocaman kollu, sert bakışlı delikanlıyı unutmamış, verem *olmuştu*. Büyük oğluya Yunanistan'da ne yaptığı meçhuldü. Dört senedir haber *alamıyordu*. Küçük kızı da öldükten sonra, Stelyanos'un elinde avcunda Trifon'dan başka insan *kalmamıştı*. (SHG/11)

(O) Birkaç defa ona seslenmek *istedi*. Fakat cesaret *edemedi*. Bu sırtın ötesinde göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkündü. Bütün bu sırt ve arka manzarasından, gözünün önüne bir kürek mahkûmunun kül rengi kafası, gözleri, katil hayatiyeti geleceğine emindi. Fakat birden kafasını ve kalbini dolduran bir cesaret ve tecessüs hamlesiyle:

- Arabacı, *dedi*. (MO/20)

(*Ben*) Tombul beyaz kadınların yıkandığı sahilde bir gün soyunurken *gördüm*. Yeni dostlar bulmakta *gecikmedim*. Geçenlerde erkenden evden *çıktım*. Kadından *ayrılmışım*. Bir lahza ölünün de yanımızda olduğunu *düşündüm*.

(*Biz*) *Konuşmadık*. Kızarmış ördek, suyuna bulgur ve irmik helvası *yedik*. Biz üç erkek ve ihtiyar kadın yemek *yiyarduk*. Yemekten sonra evin üst katında ocaklı bir odaya *çıktık*. (BKDH/26)

(*Ben*) Biraz *oturdum*, bir cıgara *içtim*, bir türkü *söyledim*. Ne etsem, dedim, *kalktım*, kapıcı odasındaki çivili bastonu *aldım*, fabrikayı dolaşmaya *çıktım*. Ceplerini *aradım*. Bir parça kaçak tütün ve yine aynı sıfatlı bir iki cıgara kağıdı, temizce bir mendil *buldum*. Kanayan parmağıma onun kaçak tütününden bastım; mendili yırttım ve elimi ona *bağlattım*. (İM/39)

(*Ben*) Köyün civarını, çiçek açmış şeftalilerin dibinde derileri pul pul çobanlarla dinlenerek, ekseriya bahar güneşine sarılıp yürüyerek *dolaştım*. Pınar buldum, su *içtim*. Ağalardan hangisinin çay paramı vereceğini bilemediğim, aralarında bu şerefi paylaşamayacaklarını tahmin ettiğim için iki kuruşu fincanın kenarına *biraktım*. Biraz evvel kahve önünde otururken geçtiğini gördüğüm çoban Hüsrev'in tedaisiyle böylece düşünüp yol *alyordum*. Gölgelere çarpmamak için mi ihtiyatla yürüyordum nedir, birden *durakladım*. “On yedi yaşında bir erkek çocuk on yedi bir kız çocuğunun elini tutarsa, otuz beş yaşındaki erkek on yedi yaşındaki kocası da olsa şaşmamalıdır.” *dedim*. (K/43)

(*Ben*) Bizim dut ağacının dibinde mahalle çocuklarına o günkü oynadığımız oyundan, sudan ve su kenarından *bahsetmekteyim*. Evimizin bahçesine açılan kapısından gözüktüğü ve beni çağırdığı zaman, onu ilk defa görmekten doğan hayretimi hiç belli etmeden *devam ettim*. Neden sonra arkadaşlarım gitmiş; ben evin bahçe kapısına *doğrulmuşum*. Ona, evimize niçin geldiğini sormak işkencesini de *yaptım*. O ağladıkça ben *sinirlendim*. Ona şu aşağıya yazacağım cümleyi bir gün, yukarı ki hoşuma gidiyor cevabını aldıktan sonra söylemek *istemiştim*. (BO/47)

(*Onlar*) Haleplizadelerin ormanı “Dokurcun Suyu”nun buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla *biterdi*. Tam 1400 metreye çıkan bir dağın tepesindeki kırmızı derili kayalara varıncaya kadar bu orman bir denizdi. Kavakların tepesinde sergüzeşt

arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman sığ ve berrak denizlerde derinliğin acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyredelerse Dokurcun Suyu'nu ve çimenleri kavakların tepesinden öylece *seyrederlerdi*. Ata biner gibi bindikleri bir daldan ayaklarını salladıkları zaman Dokurcun Suyu kabarmış ve onların çıplak ayaklarına kadar çıkmış *sanırlardı*. Onların bazan bu mevhum suya balıklama atlayacakları zanneden avare ve tarlasız köylüler, *korkarlardı*. (OVE/53)

(O) Gülsüm de *uyanmıştı*. Rengi solgundu, gülümsüyor gibiydi. Camdan geçen sabah ışıkları, tavandan sarkan üzüm salkımlarını *buğuluyordu*. Ahmet susamıştı. Bir salkım üzüm *yedi*. Sonra başka bir salkım elinde, yatan solgun kıza yaklaşıp ağzına iki üzüm tanesi *koydu*. Sonra hiçbir şey söylemeden alacakaranlıktan beyazlığı büsbütün artan kadının boynu üzerine kalın ve terli dudaklarını *yapıştırdı*. (DG/61)

(Ben) Çoktan beri *inmemiştim*. Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgiyle *baktım*. Onu kucaklamak, köşedeki kunduracıdan ona bir lastik ayakkabı, biraz ilerideki Yahudi'den bir beyaz keten pantolon almak arzusuyla *urdum*. Yirmi beşi aldım. Cevap vermeden yoluma devam etmek *istedim*. Birden bütün neşemin bir camın kırılışı kadar ses ve şingirtti çıkararak düşüp kırıldığımı *gördüm*. Deminki yirmi beşliği aradım, bir türlü bulamadım, *yürüdüm*. Servet-i Fünun mısralarıyla dolu, kurunu vustai fedakârlıklar yapacak gibiydim. (ŞUA/64-65-66)

(O) Ve ağır ağır, göl, elma ve çıplak çocuklar düşünerek *uyudu*. Kayseri'ye giden, kısa boylu, sevimli yüzlü, sarıgözlü, cüssesinden hiç umulmayan kalın, kocaman, tüylü ellere malik bir adamdı. Defterine bir şeyler *kaydediyordu*. Köşede bağdaş kurmuş, önce kundurularını, sonra çoraplarını çıkarmış birisi, sıska yüzünden taşan bir canlılıkla, yanındakine, bir Sırp köylüsü kadar sarı, kırmızı ve *gençti*. (ÜM/69-70-71)

(O) Yazla beraber deniz üstündeki kahveye gelen garsonun bir haftalık kazancı sekiz, sekiz buçuk lirayı ancak *bulurdu*. Burayı her yaz ucuz bir fiyata kiralardı. Çünkü ayağına çabuk, eline sağlam, müşteriye *güleryüzlüydü*. Sonra mavi, berrak gözleri vardı. Karısını ertesi gün vapura bindirdikten sonra en iyi müşterisine oturur *anlatırdı*. (G/65-77-79)

(*Ben*) Taksim’de saatin altında tramvay *bekliyorum*. Öyle olmasa bu kadar ince eleyip sık dokumaya lüzum görmez, vakit gece yarısını geçmişti, *derdim*. Burnum yastıkta, yorganım ağzım hizasında, kirpi gibi büzülmüşüm, dalmak *üzereyim*. Paltomun yakası içinde yarı yarıya kaybolmuş kafamı *çıkardım*. Kafamı bir iki defa salladım. Soğuğa alışmış, mukavemete hazırlanmış gibiydim. Hatta daha ileriye giderek başka ve daha tuhaf şeyler düşündüm. Adamın afyonlu kafasına girmiş gibi *oluyordum*. (Bİ/83-84)

2.1.3. BİÇİMSEL- SÖZLÜKSEL BAĞDAŞIKLIK ÖĞELERİ

Anlambilimsel tabanlarda yorumsal ilişkilerle işleyen bir yapılanma gösteren gönderimse bağdaşıklıkla diğer bağdaşıklık türlerini (bağlaçlı, eksilteli, sözcüksel, değiştirim ve zaman belirleme) iki ayrı bölüme dağıtırken, diğer türlerin, öğelerde daha çok konumsal biçimlenmeler araması etmen olmuştur. Böylece, ilgili öğelerin yapısına göre de biçimsel- sözlüksel diyebileceğimiz bir bağdaşıklık alanı oluşturulmuştur (Uzun, 1995:62).

2.1.3.1. Bağlaçlar

Bağlaçlar, biçimsel- sözlüksel bağdaşıklık öğelerinin en önemli dilbilgisel öğeleridir. Eş görevli sözcükleri, sözcük öbekleri ve cümleleri anlam ilişkileri kurarak bağlayan sözcükbirimlerdir. Söylem düzlemlerine anlamlarıyla değil, işlevleriyle karşımıza çıkar. “Araştırmacılara göre, bağlama, yalnızca dilbilgisinin zorunlu kurallarıyla işleyen bir yapı değil aynı zamanda iletişimsel etkileşimde, konuşucu/dinleyicinin bağlamada kullandığı her türlü sözdizimsel biçimleri de içerir. Bağlama öğesinin işlevi, metin üreticiye, metin dünyasının düzenlenmesi ve sunulması aşamalarında yardımcı oluşu açısından değerlendirilir.” (Uzun,1995:62)

Bağdaşıklığı sağlayan unsurların başında bağlama öğeleri gelir. Bağlama öğelerinin en önemli unsuru bağlaçlardır. Edizkun “bağlaçları tek başlarına anlamları olmayan ancak eklendikleri kelimelerle beraber cümle içinde anlam kazanan yapılar” (Edizkun, 1988, s. 302) olarak tanımlar. Korkmaz, bağlaçları “Kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir” (Korkmaz, 2003, s.1091) diye tanımlamıştır.

Tahsin Banguoğlu, bağlaçları cümleye kattığı anlamlara ve kullanılışlarına göre, ulama, ayırtlama, karşıtlama, almaşma, üsteleme, açıklama, yer verme, sebep, sonuç, amaç, şart bağlamları ve salt bağlamlar olmak üzere on iki başlık altında incelemiştir (Banguoğlu, 2004: 390-393).

Karaağaç bağlaçları “Cümle başında veya sonunda yer alan ve kendisinden önceki dil birliklerini bir bütünlük içinde kendisinden önceki veya sonraki dil birlikleriyle ilişkilendiren bu edatların önemli bir bağlama rolü vardır. Bağlama edatları, parça-bütün, neden sonuç, denkleştirme-ayırma vb. gibi ilişkilerle cümleleri birbirlerine bağladıkları için cümle ögesi değil, cümleler arası metin öğeleridir. Cümle başı bağlaçları ise, başında buldukları cümleyi kendisinden önce veya sonra gelen cümle ve cümlelere çeşitli görevler ile bağlayan sözlerdir” (Karaağaç,2012: 55-56) şeklinde tanımlamıştır.

2.1.3.2. Değişirir

Değişirir, metinde bir ögenin yerini başka bir kelimenin almasıyla oluşur. Türkçede değişirir, özellikle böyle, öyle, şöyle, aynı gibi kelimelerle gerçekleştirilir. Değişirilen öge, bir isim ya da isim grubuna yönelik olursa isme dayalı değişirir, bir fiil ya da fiile dönük olursa fiile dayalı değişirir, cümle ya da cümle grubuna yönelik olursa cümleye dayalı değişirir olmuş olur. Uzun “Değişirir ögesinin işleyişi, metinde kimi kez bir adın, kimi kez bir eylemin, kimi kez de bir ya da birden fazla tümcenin tamamının yerini tutuşuna göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle ada bağlı (nominal), eyleme bağlı (verbal) ve tümceye bağlı (clausal) türleri ortaya çıkmaktadır” (Uzun, 1995: 63) der.

Vardar değişiriri “Anlatım ya da içerik düzleminde bir ögenin yerine bir başka öge koyarak bu değişikliğin öbür düzlemde de herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını sınaama işlemi; aynı dizide yer alan öğelerden birinin yerine dizimsel düzlemde bir başkasını koyma” (Vardar, 2002:69) şeklinde ifade etmiştir.

Değişirir üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ada dayalı değişirir, fiile dayalı değişirir ve tümceye dayalı değişirir. Bu kavramları açıklamak için aşağıdaki örneklere bakalım.

Ada dayalı değişirir

Metinde geçen önceki bir isim ya da isimlerin yerine “biri, diğeri, başkası, aynı vb” sözcüklerinin kullanılmasıdır (Torusdağ, 2015:140)

Yanında **üç tane genç** vardı. **Biri** kısa boylu, Ermeni suratlı idi. **Ötekisi** bir balıkçı ceketini giymişti (Alemdağ'da Var Bir Yılan, 13.baskı, s. 15). Biri ve öteki ifadeleri “üç tane genç” sözcüğünün yerine kullanılarak ada dayalı değıştirim yapılmıştır.

Fiile Dayalı Değıştirim

Belirli bir eylem ya da eylem grubunun yerine çoğunlukla “yapmak” eyleminin kullanılmasıdır.

Ondan evvel **boşlukta bir tozduk**. Sonra bak işte bu hale geldik. Bundan sonra belki **böyle** kalırız Örnekte “boşlukta bir tozduk” yüklemi “böyle” sözcüğü ile değıştirilmiştir. Birinci cümle olmadan ikinci cümle bir anlam kazanamaz.

Tümceye Dayalı Değıştirim

Metinde bir tümcecik, tümce ya da tümce grubunun yerine ‘öyle, böyle, şöyle’ gibi ifadelerin ya da ‘yapmak’ eyleminin kullanıldığı değıştirim türüdür.

Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır. Esnafı gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde **böyle**. Yıldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek. (Alemdağ'da Var Bir Yılan, 13.baskı, s.19). Örnekte böyle sözcüğü, “esnafı gaddardır, zengini lakayttır “ tümcelerinin yerine kullanılarak tümceye dayalı değıştirim yapılmıştır.

2.1.3.3. Sözlük İlişkileri ve Sözlüksel Bağdaşıklık

Bir metindeki bağdaşıklık yapısının açıklanışında dilbilgisine ait düzenlemelerin yanı sıra sözvarlığına ait düzenlemeler de önemlidir. Sözcük ilişkileri ve sözlüksel bağdaşıklık; aynı sözcüğün yinelenmesi, karşıt anlamlı sözcüklerin kullanımı, aynı kavram alanından sözcüklerin kullanımı, aynı kökten sözcüklerin kullanımı ve yapı yinelemeleri olarak metindilbilimi'nde inceleme konusu oluşturmaktadır. (Uzun, 1995,s.77)

Bir metindeki bir cümledeki sözcüklerin anlamının düzenlenmesi; anlamsal alanların ve sözcüksel ilişkilerin tespit edilmesine bağlıdır. Bir sözcüğün herhangi bir altbirimle ilgisi ortaya konduğunda o sözcüğün anlam alanı belirlenmiş olur.

Sözcüksel alanla kavramsal alan arasında ilgi kurulduğunda o sözcüğün anlam alanı tespit edilmiş olur. Aslında aynı gerçeklik alanı ile ilgili tüm sözcükleri kapsayan sözcüksel alan ile tek bir sözcüğün çok farklı kullanımlarını içeren anlamsal alan birbirinden ayrılır. Aynı kökten türeyen ve aralarında biçimsel bir ilişkinin bulunduğu sözcükleri ifade eden sözcük ailesi, anlam alanına karşıt durumdadır. Bir sözcüğün anlam alanının tespiti sırasında bir kavramdan yola çıkarak o kavramla ilgili anlamsal birliktelikler bir araya getirilirken sözcük ailesinde sözcükler biçimsel bir ilişkiden ve kökensel durumdan dolayı bir araya getirilirler. Sözcükler arasındaki ilişkiyi belirleme ölçütü olarak karşıt anlamlılık, eş adlılık, yakın adlılık, eş anlamlılık kullanılır. Dildeki karşıt anlamlılık ve çokanlamlılık bir dilsel göstergenin gösterilen kısmıyla ilgilidir. Eş anlamlılık ise gösterenle ilgilidir (Günay, 2003, s.164-165)

Bir metinde sözcüksel bağlaşıklıkla incelenmesi ile metindeki anahtar sözcükler tespit edilebilir ve bu şekilde derinlemesine bir çözümleme yapmadan da metnin konusu, alt konuları ve içeriği gibi birtakım bilgilere ulaşılabilir. Bir metinde kullanılan kavramlar ve kavram alanını genişleten diğer sözcükler, sözcüklerin yinelenmesi, metin türü ile ilgili bilgi verirken yazarın biçimi ile ilgili ipuçları da sunarlar (Torusdağ, 2015: 76). Örnek verecek olursak;

Behçet Bey bütün eski, güzel, renkli ve kıymetli şeyleri severdi. Ona göre hayatın en manalı tarafı bu cins eşya arasında geçirilen zamandı. *Antikacı* dükkanlarına, *müzayede* yerlerine, *Bedesten*'e sık sık uğrar, ahbablarının hususi *koleksiyonlarını* gezer, bütün gününü ayak üstünde, eski aynaların, küçük *mücevher* çekmecelerin, *çeşmibülbüllerin*, *şamdan* ve sürahilerin, kitapların karşısında hayran bir vecitle geçirirdi (Ahmet Hamdi Tanpınar, Mahur Beste, s.16) Örneğimizde yer alan sözcükler aynı kavram alanına ait sözlükbirimlerdir. Birbirleri arasında anlam ilişkisi vardır ve metnin bütünlüğünü pekiştirmektedirler.

2.1.3.4. Eksilti

Doğan Günay “Eksilti bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Her dilde, kendi kullanım olanaklarından yararlanılarak, birden çok tümceyi, birbirlerine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar eksilteli (fr. elliptique) yapı olarak tanımlanır” (Günay, 2013:84) diye açıklarken Kamile İmer ise

“Eksiltisi bulunan yapı; örn. Ahmet patates sever, Mehmet de kabak tümcesi eksiltili tümcedir çünkü sev eylemi ikinci yapıda tekrarlanmamıştır, Mehmet’in kabak sevdiği bağlamdan anlaşılmaktadır” (İmer ve diğerleri, 2011: 116) olarak açıklamıştır.

Vardar bu terimi “Olağan koşullardaki biçimine oranla kimi öğeleri eksik olan, ama anlamayı aksatmayan dizim. Eksilti ürünü biçimler, ya durum ya da dilbilgisi açısından kolayca kavranabilecek, eksik yanı herhangi bir güçlük olmadan giderilebilecek biçimlerdir (Vardar, 2002:92) diye tanımlamıştır.

“Dilde en az çaba kuralına bağlı olarak, bir kelimenin, bir kelime grubunun veya bir cümlenin, herhangi bir ögesinin, herhangi bir anlam karışıklığına yol açmayacak şekilde, düşürülmesi, eksiltilmesi olayıdır” (Özmen, 1996:71)

En az çaba ilkesi konuşma sırasında zaman kazanmak amacıyla bazı ses değişiklikleri yapmaktır. Yani bir nevi eksiltme yapmaktır. Eksilti bir kusur değildir. Zeynep Korkmaz en az çaba ilkesini “Konuşma sırasında zamandan ve emekten tasarruf ederek kolaylık sağlamak amacıyla ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses ve hece kaynaşması gibi olaylara yol açan kural” (Korkmaz 2003: 84) olarak açıklamıştır. Eksiltiyi konuşma dilinde görebileceğimiz gibi yazı dilinde de görebilmekteyiz. Metin yazarken zamandan tasarruf etmek, duruluk ve akıcılık sağlamak için eksiltili yapılar kullanılmaktadır. Yani az sözcükle çok şey anlatılır. Bu açıdan bakıldığında eksiltili yapılar okura büyük kolaylık sağlamaktadır. Eksiltili yapıları metinlerde özne eksiltili, tümleç eksiltili, yüklem eksiltili, nesne eksiltili ve tamlayan eksiltili olarak görürüz. Şimdi bunlara örneklerle beraber açıklık getirelim.

Özne Eksiltili

Verilen cümlede öncül olarak kullanılan özne, daha sonraki cümlelerde verilmeyebilir. Bu durumda özne eksiltisini oluşturmaktadır.

Güler sağdaki sokaklardan birine sapsmış, onu şimdiye dek hiç geçmediği yerlerden götürüyordu. (**Güler**) Sessiz bir yerde durdu. O da durdu (Yusuf Atılgan, Aylak Adam, s.54)

Uyandığımda **Marie** gitmişti. (**Marie**) Teyzesine gideceğini söylemişti. (Albert Camus, Yabancı, s. 25)

Verilen örnekler de görüldüğü gibi özne eksiltisi öncül ifadeden sonra verilen cümlelerde kullanılmıştır. Yapı olarak eksilti olmasına karşın anlamda herhangi bir eksilti olmamış ve anlam bağlamdan rahatça çıkarılmıştır. Kahramanların adları sürekli tekrarlanmak yerine roman kahramanlarına yönelik yapılan özne eksiltisi sayesinde tekdüzelik kırılmış ve bu sayede de metne akıcılık kazandırılmıştır.

Tamlayan Eksiltili

Ergin “Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur. Gurubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan, biri tamlanan unsurdur. Tamlayan önce, tamlanan sonra gelir. İki unsur iyelik sistemiyle birbirine bağlanır ve gurubun temelini iyelik ifadesi teşkil eder. İyelik ekleri eklendikleri sözcük dışında bir şahıs ifade ettikleri için iyelik gurubunun yalnız tamlanan unsuru da gurubun yerini tutabilir” (Ergin, 2003: 381-383) der.

Mümtaz, İhsan’a dikkatle baktı. Çoktan beri onda ihtiyarlama alametleri görünüyordu. Saçları adamakıllı kırışmış, hafif bir göbek gövdesini ağırlaştırmıştı. Gözünün altında büyük halkalar vardı. Fakat kolları hala edalı, (*onun*) vücudu atletikti (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, s.252).

Düğünden dokuz ay sonra eve döndüm, bize güvey olan genci gördüm. Eh, genç kötü değil. (*Gencin*) Yaşı biraz ufakça, kendi biraz çocuksu ise de genç sessiz uysal bir oğlana benzer. (Memduh Şevket Esenal, Kızımız, s. 3) Örneklerde görüldüğü gibi tamlayan belirtilmemiştir. Bu da tamlayan eksiltisine yol açar, ancak bu eksilti bir kusur değildir. Metne akıcılık eksilti yoluyla kazandırılır.

Yüklem Eksiltili

Bazı metinlerde yüklem eksik bırakılır ve okur tarafından tamamlanması istenilir.

Yan gözle yüzüne bakıyorum. Alay etmiyor vallahi. O alay etmiyorsa ben mi etmeliyim? Diye düşünüyorum.

-Sizin hikâyelerinizi...(*okudum*) (Sait Faik Abasıyanık, Alemdağ’da Var Bir Yılan, s.48)

Galiba ben oturduğum pansiyondan bahsetmişim de, o da benim orada bir akrabam vardır, demişti... Yahut da başka türlü... (*demişti*) (Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna, s. 118) Örneklerde görüldüğü üzere üç nokta kullanılarak yüklem eksiltisi yapılmıştır.

Tümleç Eksiltili

Karahan yer tamlayıcısını “Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge (Karahan, 2014:29) olarak tanımlamıştır.

Ali’yi çok severdi, (*Ali’ye*) işinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti (Sait Faik Abasıyanık, Semaver, s.3)

Böylece genç kadına, hayatın bütün imkânlarını saydıktan sonra, (*ona*) bir taraftan Fatma’nın hastalığını söyleyerek asıl vazifesinin analık duygularına kendisini terk etmek olduğunu hatırlatıyor, sonra da Nuran’a her şeye rağmen yaşamasını tavsiye ediyordu (Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, s.158) Örneklerde tümleç eksiltisi görülmektedir. Metin çözümleyicisi bunu zihninde tamamlar.

Nesne Eksiltili

Nesne eksikliği bazen sözcük bazen de sözcük öbeğinin ifade edilmediği şeklinde gerçekleşir. Örnek verecek olursak,

Fakat satranç başına geçer geçmez gene uyuyordu. Hem yaralı ayağını satranç masasını devirecek kadar oynata oynata uyudu. Molla Bey bir iki defa damadını düttü, (*onu*) harekete geçirmek istedi, fakat burnuna çekilen biber, tabana ekilen tuz, menfi tesirini o kadar kat’i şekilde yapmıştı ki, sonunda sabrı tükendi (Ahmet Hamdi Tanpınar, Mahur Beste, s.114)

Bütün işkencelerime, eziyetlerime rağmen yine benimle laubali oluyordu. O zaman suratına tükürür, o zaman (*onu*) tokatlardım (Sait Faik Abasıyanık, Semaver, s.48). Örneklerde görüldüğü üzere nesne eksiltili yapılar kullanılmıştır.

Sonuç olarak eksiltili anlatım Doğan Günay’ın “ Eksiltili anlatım anlam kaybına yol açmamak koşulu ile, bir tümce içinden zamanla bazı sözcükleri atma işidir ya da kullanılmayışları anlatımda eksikliğe neden olmayacak sözcüklerin düşürülmesidir. Eksiltili anlatım kullanılan bağlama ilişkin bir durumdur. Özellikle

konuşma dilinde, iletişim için gerekli olmayan her şeyi atarız” (Günay, 2013:84) ifadesiyle daha iyi anlaşılmaktadır.

2.1.3.5. Zaman – Görünüş – Kip

“Kişi ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli duruma girerek kullanım sahasına çıkarken önce şekil ve zaman eklerini alırlar. Şekil ve zaman ekleri ise yalnız bir çekimde bir kipte aynı zamanda kişi de ifade ederler. Diğer bütün çekimlerde, bütün kiplerde bütün kiplerde ise şahsı belirtmek için şekil ve zaman eklerinden sonra kişi eklerinin getirilmesi gerekir” (Ergin, 2003, s. 282).

Leyla Subaşı Uzun bu konuyu “ Dilbilgisel zaman, görünüş, kip metindeki bağdaşıklık örgüsünü destekleyen kavramlar olarak düşünülmektedir. Dilbilgisel zaman, gerçek dünyanın zamanıyla ilişkilendirilen bir boyutu dilimlendirirken, dilimler arasında doğal olarak bulunacak ilişkiyle de bir bağlantı söz konusu etmektedir. Zaman kategorisinin görünüşleri diller göre çok farklı olsa da, zamanın düzenlenişi metin üreticilere göre son derece öznel olabilse de metinsellik açısından önemli olan, bu düzenlenişin, metinsel düzenlenişi etkilemesi, metinsel öğeleri bu dilimleme ilişkisi yoluyla ilişkilendirilmesidir” (Uzun, 1995: 65-66) şeklinde ifade etmiştir.

Metinde zamanın yalın zaman ekleriyle mi yoksa bileşik zaman ekleriyle mi karşılandığı önemlidir. Bunun için öykülerimizden örnekler vererek bu durumu tespit etmeye çalıştık.

Ali nihayet iş *bulmuştu*. Namazını kılmış, duasını *yapmıştı*. Ali nihayet *uyandı*. Anasını *kucakladı*. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün *çekt*. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını *gıdıkladı*. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını *yaladı*. Annesi *gülüyordu*. O annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet *etmişti*. Ali bir kaç fesleğen yaprağını parmaklarıyla ezerek avuçlarını koklaya koklaya *uzaklaştı*. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu; hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğluna *geçtiler*. Ali, bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla *çalışacak*. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden onun için dürüst, gösterişsiz *işleyecek*.(S/1)

Kış, Ada'nın sahillerine Iodoslarla beraber **gelirdi**. Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği adanın Iodos tarafında, hiçbir ev yoktur. Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır. Kalpazanlar Kayası'nın üstünden Iodos aştığı zaman adanın poyraz tarafındaki evlerinde sessiz bir hayat **başlardı**. Göçler bitmiş **olurdu**. Banyolar sökülümüş; köşkler küskün ve hayatsız **dururdu**. Küçük sandallar yer yer karaya çekilmiş **bulunurdu**. İşte balık zamanı bu zamandı. Kocaman gırgır kayıkları sahile başvururlar, torik ve palamut adanın etrafında bütün gün döner **dolaşırdı**. Kocaman kayıklar, kocaman bir şehre durmadan balık götürür, adaya para pul, bir iki çuval un, birkaç kilom et **getirirlerdi**. O sene kış ne kadar fazla olmuşsa balık da nispeten az **çıkmişti**. Balığın az, kışın çok olması günah çıkartan papazı bile **düşündürürdü**. (SHG/7)

Meserret Oteli, kasabanın en güzel oteliydi. Erkekler, acemiliklerini boyun bağlarını çıkarır gibi çıkarmışlar, otelciye isimleri **yazdırıyorlardı**. Kadın, küçük salonu gözden **geçirmekteydi**. İsviçre'de bir aile pansiyonun şirin köşkünde, iki kış **geçirmişti**. Basit, kullanılmaya elverişli, çıplak denilecek kadar hoş, fakat her şeyi tamam bir salondur. Anadolu'nun bu küçücük nahiyesinde bir İsviçre köyünün konforunu yaratan adamı görmek merakıyla; küçük bir masanın önünde, sandalyeye oturmadan reverans eder gibi bükülmüş, yolcu kâğıtlarını dolduran otelciye;

-Bu otelin sahibi siz misiniz? diye **sordu**. (MO/21)

Sağlam dişler, dökülen yanak etlerinden **fişkirmiş**. Çene poyrazın köpüklerine gülüyor, **oyunuyordu**. Çene etleri bembeyaz dökülmeye hazır gibiydi. Beş on günlük bir balıkçı sakalı bu beyaz etlerin üzerinde küçük sinekler gibi kaçışıyor ve tekrar **toplanıyorlardı**. En korkunç yeri göz çukurlarıydı. Dipleri hala pembesiydi. Gözün birisi yoktu. Ötekisi bembeyaz bir iplik ve dışarıya uğramış, sallanıyor, hala uzak dalgalara ve zaman zaman derinlere **bakıyordu**. Ölünün karşısındakiler **sararmışlardı**. (BKDH/31)

Uyandırıldığım zaman tan yeri **ağarıyordu**. Kasabaya babamın iç güveysi girdiği zengin evine doğru yol alırken taze manda sütünü kokusu, sıcak buharı, hala sabah sisiyle ürpermiş, yüzümün üstünde, hala ihtiyar kadının dudakları alнімda, hala kardeşim Emin'in kalın parmakları parmaklarımin içinde sabittiler. Bu hissi uzun müddet, alamünit fotoğrafcıların çıkarttığı kartlar gibi **muhafaza ettim**. Sonra sarardılar, **belirsizleştiler**. (BİE/37)

Baktım, yeşil üst kabuğu düşmüş bir ceviz esmerliğiyle esmerdi. Yine bir taze ceviz beyazlığıyla beyaz ve gevrek dişlerdi vardı. Ben bilirim, yazın başlangıcından ta ceviz mevsimini kadar Bursa çocuklarının yalnız elleri erik ve şeftali, yalnız çizgili mintanlarının kopmuş düğmelerinden gözüken göğüsleri fındık yaprağı **kokar**. O sırada kapıcının saati on ikiyi **çaldı**. Neredeyse cambaz **bitecekti**. (İM/ 41)

Evin arkasında üç dört dönümlük bir bahçemiz vardır. Çitten, her akşam yaptığım gibi, mektepten kalmış bir spor aşkıyla **atladım**. Çimlerin üstünde akşam gölgeleri **dolmuştu**. Otlar kopkoyu, İstanbul kızlarının yeşil gözleri gibi derin bir renk **almışlardı**. Gölgelere çarpmamak için mi ihtiyatla yürüyorum nedir, birden **durakladım**. Hemen hemen kulağımın dibinden Hüsrev'in sesi **geliyordu**. Fındıkların dibindeydiler. Yapraklar kafalarını **örtüyordu**. (K/45)

Rüyamın bu kadarını **hatırlayabiliyorum**. Bir yemişi yemeden evvel alınan ihtisaslar, onu yedikten sonra alınan lezzetten daha berrak ve vazıhtırlar. Ben de, rüyamın nihayetinde acayip, cennetten insanları kovduran acayip bir yemiş yediğimi hayal meyal **hatırlıyorum**. (B/49)

Bu yazıların sahibi benim de başıma böyle bir kaza **geldi**. Kestirmeden bir arkadaşın evine çıkmak **istedim**. Bahçenin kalın duvarı suratıma **çarpıyordu**. Ters yüzüne dönünde evvela, büyük, biçimsiz ve mimarisiz konağı **gördüm**. Sonra sağdan sola bir yarım çarkla döndüğüm zaman bir küçük kulübeyle burun buruna **geldim**. İşte bu küçük kulübe beni çok alakadar etti: Kapıyı **vurdum**. (OVE/56)

O etrafa bakmıyor, hala ellerine batan kestane dikenlerini **ayıklıyordu**. Getirilen kahveyi, Abdi'nin tavsiyesine rağmen, iki yudumda **ıçtı**. Vücudunun titremedi ona dört sene evvelki sünnet olduğu günü **hatırlatıyordu**. Neden sonra onu ayağa **kaldırdılar**. Bir kapıdan içeriye sırtına kocaman yumruklar yapııştırarak tıktılar ve çekilip **girdiler**. (DG/59)

Cebimden bir başka lira çıkarıp cıgara almak işime **gelmiyordu**. Kanunlardan kaçamak noktaları çıkarmak yalnız avukatların değil, her vatandaşın hakkıdır. Onun için bir başka tütüncüye aynı lirayla müracaatı zeki bir hareket **buldum**. Bu tütüncü lirayı aldıktan sonra paketi vermiş, paranın üstünü iade ederken benim acelemden ve telaşımdan şüphelenmiş olacak ki verdiğim liraya bir daha bakmak zekâvetini **gösterdi**. (ŞUA/65)

Gazetesinin ilan sayfelerini okumaya dalan şişman adama, Kayseri'ye giden Kasımpaşalı hayretle **baktı**. Niçin vah vah **diyordu**. Acaba Kayseri'ye gidiyor diye mi **üzülüyor**? Yoksa Beyoğlu'na çıkmadığı için mi **hüzünleniyordu**? Şişman adam kafasındaki düşüncelere de vah vah diyebilir, diye **düşündü**. **Ferahladı**. (ÜM/70)

On sekizinci bardaktan sonra Kızıtaşı'ndaki eve döndüğü zaman, annesini merdivenin üst basamağında uyumuş **bulmuştu**. Onu öperek uyandırmıştı. İhtiyar hatun onun ayakkabılarını ve ceketini elleriyle çıkarıp **gitmişti**. Bir on dakika geçmemişti ki, bu sefer babasıyla beraber yatağının başucuna **gelmişlerdi**. O uyuyor gibi **yapmıştı**. Ahmet'e uzun gibi gelen bir zaman içinde onu, Ahmet'i **seyretmişlerdi**. (G/79)

Evet, adamın hakkı vardı. Ona benzer adamlar, ötekilerinden kolaylıkla **ayrılabilirdi**. Kış günü bir şehirde insanlar palto, şapka giyer, ayaklarında fotinleri vardır. Belki paltolarının renkleri, şapkalarının kurdeleleri ve alamerikan yahut alaturka şapkalarıyla birbirlerinden **ayrılabilirler**, icap ederse... (Bİ/84)

2.1.4. METİNLERDE BİÇİMSEL-SÖZLÜKSEL BAĞDAŞIKLIK GÖRÜNÜMLERİ

2.1.4.1. Bağlaçlı Bağdaşıklık

İçindeki Cenabı Hak'la beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresiyle rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. (S/1)

Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir **de** fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. (S/2)

Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar **ve** derin uçurumlar vardır. (SHG/7)

Stelyanos Hrisopulos **hem** balık ağlarını örüyor, **hem** şarkı söylüyordu. (SHG/11)

Bütün bu sırt **ve** arka manzarasından, gözünün önüne bir kürek mahkumunun külrengi kafası, gözleri, katil hayatiyeti geleceğine emindi. (MO/20)

Sonra bu adi hikâyeyi anlatmış kadar yorgun **ve** mecalsiz, hatta yarı yolda öte tarafi dinlenilmeyeceğinden korkmuş gibi sustu. (MO/ 23)

Adanın muhtekir **ve** obur esnafı, bu kocaman kayıktaki bütün malı kaldıramayacaklarına müteessir kayığın demirlediği limanda kocaman adımlarla dolaşıp duruyorlardı. (BKDH/25)

Bana öyle geldi **ki**, elimi ağzındaki balığı almak için uzatsam kedi, yarı yarıya unuttuğu vahşetini, iptidai vahşetini, birdenbire denizin içine düşüp tekrar fırladığı andaki aksülamelle hatırlayacak **ve** belki **de** benden bir parçayı, ağzındaki balığı yer gibi vahşetle yiyecekti. (BKDH/29)

Mutfağında kızarmış ördek, suyunu, bulgur **ve** irmik helvası hazırlanmış köy evine niçin gittiğimizi o gün bilmiyordum (BİE/33).

Bir taraftan bulutlu gök, diğer taraftan yolun tozları **ve** hendekleri sınırlarını adamakıllı germiş olacaktı. (BİE/ 33)

Ben **de** somurttum. Yalnız bir iki defa dalgınlığımdan atım sürçtü: Gözlerini çevirmedi bile (BİE/33).

Çünkü ekseriya bu gibi hallerde göz göze geldiğimiz zaman kendini tutamaz, suni **ve** alaycı bir gülümseme dudağımı kenetlerdi (BİE/33).

Yüzü ifadesiz, mümkün olduğu kadar saçma **ve** sakindi (BİE/34).

Kırmızı **ve** tüysüz boynuyla bu yarı karanlıkta ne kadar cüsseli, iri şeydi. Ne kuvvetli olsa gerekti (BİE/34).

Biraz daha yaklaşınca yayıkların bulunduğu yerden ekşimiş bir ayran kokusu **da** burnumuza çarpacaktır (BİE/34).

Başımı öbür tarafa çevirirken kalbimden **de** bir muhabbet gelip geçiverdi, rüzgâr gibi esiverdi. (BİE/35)

Babama **ve** bana çatal da koymuşlardı. (BİE/35)

Atlar işemişler, ahıra girmişlerdi. Önlerine kuru ot yığılmıştı. Ahırın eşliğini **de** Emin oturmuştu (BİE/35).

Bir parça kaçak tütün **ve** yine aynı sıfatlı bir iki cıgara kâğıdı, temizce bir mendil buldum. (İM/38)

Hani böyle şey âdeti değildi **ama** gençlik işte! (İM/38)

Ay ışığını **ve** mısır tarlasını keskin bir kanat gibi sıyrarak kaçtı gitti. (İM/40)

Korkmuşum **ki** kalkamadım, bağıramadım. Tam bu sırada **da** pencerede bir hayal belirdi. (İM/40)

Hâlbuki o, yine geldiği gibi bomboş, sessiz sedasız pencereden sıyrılıp gitti. (İM/40)

Neden sonra gülmek için, hem **de** katıla katıla gülmek için ellerini bıraktım (İM/40).

Birisi ondan ipekli mendil istemişti, hani canım anlarsın ya, âşıklısı, sevdalısı, komşu kızı işte! Para da yok **ki** gidip çarşıdan alsın (İM/40).

Emir Sultan'da ay ışığında, kızak kaydığımız zamanlar benim **de** aynı bu tonda, bu kıvamda arkadaşlarım olmuştu (İM/40).

Eminim **ki** bunun **da** onlar gibi uzaktan sesini duyduğum Gökdere'nin havuzlarında derisi karardı. Biliyorum ki mevsim mevsim meyvelerin kabuğunun rengini alıyor (İM/40).

Yine bir taze ceviz beyazlığıyla beyaz **ve** gevrek dişleri vardı. Ben bilirim, yazın başlangıcından ta ceviz mevsimine kadar Bursa çocuklarının yalnız elleri erik **ve** şeftali, yalnız çizgili mintanlarının kopmuş düğmelerinden gözüken göğüsleri fındık yaprağı kokar (İM/41).

Kapıcı söylene söylene odadan içeri giriyordu. Arkasından **da** hırsız... (İM/41).

Çok korkuttuk, ağlamadı. Gözleri ağlamaya hazır çocukların gözlerine döndü **ama** dudaklarında ufacık bir titreme gözükmedi **ve** kaşları sabit, kararlı hallerini hiç bozmadılar (İM/41).

Bırakınca azat edilmiş bir kırlangıç gibi fırladı. Ay ışığını **ve** mısır tarlasını keskin bir kanat gibi sıyrarak kaçtı gitti (İM/41).

Vapurlarda **da** çalıştığım için rüzgârları kokularından lodos, poyraz, karayel, günbatısı diye tefrik eder, tanırdım (İM/42).

Bu kızı sevmiyorum **ama** hoşuma gidiyor. (K/41)

Dağarcığından kumlu köy ekmeği **ve** suyu seli kaçmış Mihaliç peyniri çıkarıp verdi. Pınar buldum, su içtim (K/43).

Sizin sırrınıza akıl ermez **ki**. Biz eski zaman insanı ne anlarız yenilerin keyfinden, eğlencesinden (K/43).

Ben çocuklarla şu kümes gibi yerde pinekliyorum. Bir cumayı **da** sizin gibi geçirsem çok mu? (K/43).

-Zıyanı yok dedim. Ben **de** sizi çağırırsam, siz de kendi paranızı verirsiniz (K/44).

Bir kuzu, iki bakır mangal, dört tencere, bir sini, iki şilte, beş altı yastık **ve** yorgan yüzü de beraber getirdi (K/44).

İkimizde bir çocuk cıızlığı içinde afacan **ve** ele avuca sığmazdık. (BO/44)

Ağzım şimdiye kadar duymadığım bir iştiha **ve** bambaşka bir hasretle saçlarına dokundu. (BO/45)

Ben, bizim dut ağacının dibinde mahalle çocuklarına o günkü oynadığımız oyundan, sudan **ve** su kenarından bahsetmekteydim (BO/47).

Bu yüzmek bilmeyen gruba, nasıl yüzmeye öğrendiğimi o kadar hararetle anlatıyordum **ki** çocuklar en küçük bir kıpırtı yapamıyorlardı (BO/47).

Evimizin bahçemize açılan kapısından gözüktüğü **ve** beni çağırdığı zaman, onu ilk defa görmekten doğan hayretimi hiç belli etmeden devam ettim (BO/47).

Küçük, şekilleri bozulmuş ellerinin yukarısındaki narin **ve** mor damarları okunan bileklerine ne tırnak yaraları açmadım (BO/48).

Nüfus kâğıtlarına göre resmen benden bir yaş büyüktü. İkimiz **de** bir çocuk cıızlığı içinde afacan **ve** ele avuca sığmazdık (BO/48).

Ağzım şimdiye kadar duymadığım bir iştiha **ve** bambaşka bir hasretle saçlarına dokundu. Kafasından bir iki tel saç kopardım (BO/50).

Fakat her an evin bahçeye açılan kapısına bakıyordum. Gelip beni çağırmadı (BO/51).

Onlar isteksiz **ve** iştahsız **fakat** doymadan yerler. (OVE/48)

Dokurcun Suyu'nu **ve** çimenleri kavakların tepesinden öylece seyrederdiler (OVE/53).

Böyle demekle bütün kasaba evlerinin bir sofa beş oda, bir sofa yedi oda olduğunu kastettim. Öyledir. **Fakat** ben ev deyince kasabada dört tane zengin evini kastediyorum (OVE/55).

Ters yüzüne dönünce evvela, büyük, biçimsiz **ve** mimarisiz konağı gördüm (OVE/56).

Lacivert şayaktan elbisesi içindeki narin **ve** atletik vücudu tamamen teşekkül etmiş benzerdi. (DG/57)

Tahriri nüfusta onu samanlığa kapamışlardı. Onlar zannetmişlerdi **ki** yeniden bir harp koptu (DG/57).

Yazmasını çıkararak bu yağmurdan çok tere benzeyen ıslaklığı sildiği zaman, yüzü silinmiş bir elma cilasası **ve** rengi almıştı (DG/59).

Bir kapıdan içeriye sırtına kocaman yumruklar yapıştırarak tıktılar **ve** çekilip gittiler (DG/59).

Açık pencereye giderek kapadı **ve** bir müddet camdan, evden birer birer çıkan erkekli kadınlı, fenerli kabileyi seyretti. (DG/52)

Pencerenin önünde dışarıya, karanlığa **ve** yağmura bakan kadın görünmüyordu. (DG/52)

Sığırlar çingiraklarını ıslak **ve** sisli seslerle çingirdatarak geçtiler. (DG/53)

Dört duvar, bir pencere, bir valiz içinde birkaç kitap **ve** bir demir karyola... (ŞUA/54)

Bütün fikrimi **ve** muhayyelemi apaçık söyleyen aptal **ve** acayip gözlerim tütüncülerin yüzüne dikilmeden, kızararak, tütüncü tütüncü dolaşım. (ŞUA/ 55)

Bir on bir buçukluk cıgara için bozdurulmaya kıyılmayacak kadar yeşil, hareli, kıvrak liramı evirdim, çevirdim **fakat** sonunda bir cıgara, tahammül edilmeyecek bir arzu gibi vücudumu sardı. (ŞUA/56)

Mavi duman bir bilek damarı gibi kabartılı **ve** sıcak dudaklarımdan çıktı. (ŞUA/56)

O zamanlar daha Camlı Köşk'ün camlarını **ve** yağmurun hatta soğuğun içinde insanı şaşırtan ve başını döndüren bir koku var. (Bİ/68)

Bir iki adım atmamıştım **ki** önüme bir adam dikildi. (Bİ/69)

Neden sonra gülmek için **hem de** katıla katıla gülmek için ellerini bıraktım. (İM/ 40)

Gözleri ağlamaya hazır çocukların gözlerine döndü **ama** dudaklarında ufacık bir titreme gözükmedi **ve** kaşları sabit, kararlı hallerini hiç bozmadılar. (İM/41)

Dağarcığından kumlu köy ekmeği **ve** suyu seli kaçmış Mihaliç peyniri çıkarıp verdi. (K/43)

Bu kızı sevmiyorum **ama** hoşuma gidiyor. Elin fakir çocuğuna fakir Fadime'yi ağalar zorla nikâh verdiler. (K/44)

Bu yüzmek bilmeyen gruba, nasıl yüzmeye öğrendiğimi o kadar hararetle anlatıyordum **ki** çocuklar en küçük bir kıpırtı yapamıyorlardı. (BO/47)

Kafası dizimdeydi, kokusu burnumda **ve** annem bizi bu şekilde yakaladığı zaman bir yaz öğlesiydi. (BO/51)

Hâlbuki bütün kasaba evleri gibi bir sofa, beş oda, bir sofa yedi oda olduğunu kastettim. (OVE/55)

Güneş varsa eğer sıcak **ve** şaşaalı bir yaz öğlesiyse bu demir çubukların uçları cami âlemleri gibi parlar. (OVE/55)

Yazmasını çıkararak bu yağmurdan çok tere benzeyen ıslaklığı sildiği zaman, yüzü silinmiş bir elma cilası **ve** rengi almıştı. (DG/59)

Düşünmeye başladığım zaman, nasıl filmlerde bazı kırılan otomobillerin aksamı tekrar birbiriyle süratle buluşup birleşirse, benim **de** içimde kırılan şey öylece birleşti. (ŞUA/64)

Bir on bir buçukluk cıgara için bozdurulmaya kıyılmayacak kadar yeşil, hareli, kıvrak liramı evirdim, çevirdim **fakat** sonunda bir cıgara, tahammül edilemeyecek bir arzu gibi vücudumu sardı. (ŞUA/65)

Geyve boğazının kayalıkları dibinde birer eşkıya, bazan birer kahraman, hayaletler, insanlar, silahlar **ve** bombalar, bir çete gizlidir. (ÜM/ 70)

Şimdi hepsi uyuyordu. Hepsi, tanımadıkları bir şehir düşünerek uyuyorlardı. Köylü **ile** Kasımpaşalı uyanıktı. Ben uyuyor muydum? (ÜM/73)

Lüks sönmüş **yahut** sönmek üzere olurdu. O zaman Ahmet, duvar kenarına yapılmış kahve ocağından bir hasır **ve** bir yorgan getirir, yere sererdi. (G/79)

Şimdi Ahmet, Belvü Bahçesi'nde dünyaya hiçbir şeye sahip olmamanın verdiği büyük haz içinde, dünyayı **ve** etrafı istediği şekilde görerek **ve** şu kalabalığın içinde yalnız yüzde beş kişinin alınının teriyle çalıştığını düşünerek mesut; pazar günleri yüzde ondan **ve** yüzde ona eklenen bahşişlerden tam yedi lira yaptığını düşünerek bu her haziranda tuttuğu salaş kahveyi hatırlamıyor bile... (G/80)

Belki paltolarının renkleri, şapkalarının kurdeleleri **ve** alamerikan **yahut** alaturka şapkalarıyla birbirlerinden ayrılabilirler, icap ederse. (Bİ/84)

Fakat camlar o kadar buz tutmuştu **ki** göremeyince tramvaydan atladım. (Bİ/86)

2.1.4.2. Değişiririr Öğeleri

Belki bir hile ile düşünen hilekâr da gülerdi. Belki sandalını saati iki meci diyeye kiraya vermiş balıkçılar da **böylesine** (bir hile düşünen hilekâr gibi) içten içe sırtırlardı. (SHG/12)

Sudan çıktıktan sonra aynı kadınların hiç ehemmiyet vermeden önünden geçtiklerini görünce, hatta kendisine bakmadıklarını fark edince; akşam olup

elektrikler yandıktan sonra yanlarından denizde yaptığı gibi yılan kıvrımıyla geçtiği zaman yine aynı kadınların bu sefer çatık ve korkunç birer çehreyle kendi anlayabildiği bir lisanla küfrettiklerini işitince şaşırıldı. Üç gün bu **böyle** (şaşırtıcı olarak) devam etti (BKDH/27).

O müsterih, rıhtımın kenarına çekildi. Tekrar denizi süzmeye başladı. Sonra rıhtımın cezirle suları çekilmiş kıyısına indi. Oradan bir kaplan hızıyla deniz atıldı. Ağzında bir balıkla çıktı. Gözleri ben de homurdanarak yedi. Bana **öyle** (Homurdanır gibi) geldi (BKDH/29).

Öyle ki kadın, son rekâtı bitirip selam verirken bizi görüverecek; bu yarı karanlıkta, babamın zaten heyulai hali gölgelerle büyüdüğü, esatirleştiği için çığlık çığlığa köyü ayaklandıracak sanmışım. Hiç de **böyle** (çığlık çığlığa köyü ayaklandırmadı) olmadı. (BİE/ 35)

Bu kavga etmeyişin rüyada vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım. Evet bu bir rüyaydı. **Şöylece** (bu şekilde) devam etti. (BO/ 49)

Mahzun gözleriyle bana uzun zaman baktı. Mutfağı ben önde o arkada geçtik. Ona, evimize niçin geldiğini sormak işkencesini de yaptım. O **şöyle** bir cevap vermişti:

-Ben eskiden Binbaşı Hidayet Bey'in evinde beslemeydim (BO/48).

Ve o ihtiyar, gür kaşlarını alt kirpiklerine kadar eğerek çatmıştı. Ondan sonra kavga etmemiştik. Bu kavga etmeyişin rüyada vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım. Evet bu bir rüyaydı. **Şöylece** devam etti (BO/49).

Onunla konuşmalarımız hep **şöyle** olurdu:

-Kız potinlerini silmemişsin?

-Vallahi sildim, küçük bey (BO/50).

Kavakların tepesinde sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman sığ ve berrak denizlerde derinliğin acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyredelerse Dokurcun Suyu'nu ve çimenleri kavakların tepesinden **öylesine** (helezonları seyrettiği gibi) seyredelerdi. (OVE/ 53)

Kimse sizi bu görmek fiilinden ötürü mahkûm edemez. **Öyle** (mahkûm ettiği gibi) olduğu halde gidip göremezsiniz. (OVE/55)

Hâlbuki bütün kasaba evleri bir sofa, beş oda, bir mutfak, bir hamam, bir de arkada iki dönümlük yemiş bahçesinin gölgeliğine asılmış nişastalar, pestiller ve tarhanalar kuruyan bir balkondan ibarettir. Bütün kasaba evleri gibi dedim. **Böyle** demekle bütün kasaba evlerinin bir sofa, beş oda bir sofa yedi oda olduğunu kastettim (OVE/55).

Düşünmeye başladığım zaman, nasıl filmlerde bazı kırılan otomobillerin aksamı tekrar birbiriyle süratle buluşup birleşirse, benim de içimde kırılan şey **öylece** (filmlerde olduğu gibi) birleşti. (ŞUA/64)

-Bu sağdan sola yırtık beyim, geçmez. Yukarıdan aşağı olsa geçer ama **böylesi** (Sağdan sola yırtık olan) geçmiyor (ŞUA/64).

Köylülerden bahsettiğimiz zaman aslan gibidir, soğan ekmek yer, aslan gibi olur deriz. **Böyleleri** (Bu köylüler gibi) olduğunu inkâr etmek ne kadar yanlışsa; veçhen aslan gibi gözüküğü halde kaburga kemikleri çökük, içindeki azanın pek çoğu haddinden fazla büyümüş veya küçültülmüş köylülere de tesadüf edilmez demek o kadar yanlıştır (ÜM/72).

Gece. Saat on ikiyi on geçiyor. Taksim’de saatin altında tramvay bekliyorum. **Öyle** (Tramvay beklemese) olmasa bu kadar ince eleyip sık dokumaya lüzum görmez; vakit gece yarısını geçmişti, derdim (Bİ/83).

2.1.4.3. Sözcük İlişkileri ve Sözcüksel Bağdaşıklık Görünümleri

Sabah ezanı okundu. **Kalk** yavrum, **işe** geç kalacaksın. Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır **fabrikaya** gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabı Hak'la beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında **makinelere, elektrik pilleri, ampuller** gören, **makine yağları** sürünen ve bir **dizel motoru** homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali işten çıkmış gibi terli ve pembe idi. Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vekarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecr-i kâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti. (S/1)

Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini *kızarmış bir ekmek kokusu* doldurmuştu. *Semaver*, ne güzel kaynardı! Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız *koku, buhar* ve sabahın saadeti istihlal edilirdi. Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen *salep güğümü* hoşuna giderdi. (S/2)⁶

Kış, *Ada'nın sahillerine lodolarla* beraber gelirdi. Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği adanın lodos tarafında, hiçbir ev yoktur. Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır. Kalpazanlar Kayası'nın üstünden lodos aştığı zaman, adanın poyraz tarafındaki evlerinde sessiz bir hayat başlardı. Göçler gitmiş olurdu. Banyolar sökülümüş; köşkler küskün ve hayatsız dururdu. Küçük *sandallar* yer yer karaya çekilmiş bulunurdu. İşte *balık* zamanı bu zamandı. Kocaman gırgır *kayıkları sahile* başvururlar, *torik* ve *palamut* adanın etrafında bütün gün döner dolaşırdı. Kocaman kayıklar, kocaman bir şehre durmadan balık götürür, adaya para pul, bir iki çuval un, birkaç kilo et getirirlerdi. 0 sene kış ne kadar fazla olmuşsa balık da o nispette az çıkmıştı. Balığın az, kışın çok olması günah çıkartan papazı bile düşündürdü. (SHG/7)

Duvarda iki *resim levhası* vardı. Birisi bir bostan dolabının gölgesini ve şıkirtisini, kovaların akşam ışığıyla dolmuş parıltısını bir *fotoğraf* hissizliği ve mevsukiyetiyle *aksettiriyor*. Bir diğeri, acemi fakat çok hassas bir *fırçanın*, çok çabuk kaçan bir hayali zapt etmek için baş döndürücü bir acele içinde çırpındığı bir genç kız *portresiydi*. (MO/ 22)

Sağlam *dişler*, dökülen *yanak* etlerinden fişkırmış. *Çene* poyrazın köpüklerine gülüyor, oynuyordu. Çene etleri bembeyaz dökülmeye hazır gibiydi. Beş on günlük bir balıkçı *sakalı* bu beyaz etlerin üzerinde küçük sinekler gibi kaçışıyor ve tekrar toplanıyorlardı. En korkunç yeri *göz* çukurlarıydı. Dipleri hâlâ pembemsiydi. Gözün birisi yoktu. Ötekisi, bembeyaz bir iplikle dışarıya uğramış, sallanıyor, hâlâ uzak dalgalara ve zaman zaman derinlere bakıyordu. Ölünün karşısındakiler sararmışlardı. (BKDH/31)

⁶ Sözcük ilişkileri ve Sözcüksel Bağdaşıklık Görünümleri Türk Edebiyatı'nda Tenasüp sanatıyla benzerlik göstermektedir. Tenasüp sanatı anlamca birbiriyle ilgili sözcüklerin bir arada kullanılma sanatıdır.

Mutfağında kızarmış ördek, suyuna *bulgur* ve *irmik helvası* hazırlanmış *köy* evine niçin gittiğimizi o gün bilmiyordum. Bugün dertli ve kimsesiz, otelin penceresinden geçen tramvaylara bakarken, niçin bu köy evine bir akşamüstü sessiz, sedasız, bekleniyormuşuz gibi indiğimizin sebebini söylemeyeceğim. (BİE/33)

Bu sefer küçücük bir *çakıyla* üzerime hücum etti. Ve çapkın beni küçük parmağımdan *yaraladı*. Sımsıkı yakaladım keratayı. *Ceplerini* aradım. Bir parça *kaçak tütün* ve yine aynı sıfatlı bir iki *cigara kağıdı*, temizce bir mendil buldum. Kanayan parmağıma onun kaçak *tütününden* bastım; mendili yırttım ve elimi ona bağlattım. Kalan tütünle de iki kalın *cigara* sardık, ahbapça konuştuk. (İM/ 40)

Evin arkasında üç dört *dönümlük* bir *bahçemiz* vardı. *Çitten*, her akşam yaptığım gibi, mektepten kalmış bir spor aşkıyla atladım. *Çimenlerin* üstüne akşam gölgeleri dolmuştu. Onlar kopkoyu, İstanbul kızlarının *yeşil* gözleri gibi derin bir renk almışlardı. Gölgelere çarpmamak için mi ihtiyatla yürüyordum nedir, birden durakladım. Hemen hemen kulağımın dibinden Hüsrev'in sesi geliyordu. *Fındıkların* dibindeydiler. *Yapraklar*, kafalarını örtüyordu. (K/45)

Dut ağacının dibinde el ele idik. Saka *kuşu* ötede *ayva ağacında* ötüyordu. Gökte büyük büyük *yıldızlar* vardı. Bir *göl* kenarında *sazlı* ve *çakıllı* bir *koy* kadar kocaman bir *ay*, ufkun bir köşesini doldurmuştu. Biz bu göl kenarına benzeyen aya doğru yürüyorduk. (B/ 49)

Haleplizadelerin *ormanı* "Dokurcun Suyu"nun buz gibi *sularından* aldığı kuvvetle büyüyen levent *kavaklardan* başlar; sırasıyla *meşe*, *ayva*, *kök nar* ve *çamlarla* biterdi. Tam 1400 metreye çıkan bir *dağın* tepesindeki kırmızı derili *kayalara* varıncaya kadar bu orman bir denizdi. Kavakların tepesinde sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman sığ ve *berrak* denizlerde derinliğin acayip renk ve *balıklarını*, zıyanın suyun içinde yaptığı *helezonları* nasıl seyredelerse Dokurcun Suyu'nu ve çimenleri kavakların tepesinden öylece seyredelerdi. Ata biner gibi bindikleri bir daldan ayaklarını salladıkları zaman Dokurcun Suyu kabarmış ve onların çıplak ayaklarına kadar çıkmış sınırlardı. Onların bazan bu mevhum suya balıklama atlayacaklarını zanneden avare ve tarlasız köylüler, korkarlardı. (OVE/ 53)

Basık tavanlı bir odadaydı. Tavandan hevenk hevenk *üzümler, elmalar, armutlar, ayvalar* sarkıyordu. Loşça odanın içini baş döndüren bir *meyve* kokusu sarmıştı. Bu yalnız meyve *kokusunu* da benzemiyordu. Arada *tülbent*, gelin *esvabı*, gürbüz bir *kadın* kokusu da meyvelerin kokusuna sinmişti. (DG/59)

Tren durmuş; Geyve *İstasyonu* toz, bulut ve akşam pembeliği içinde bir sarı Çin şehri gibi kaynaşıyor; yalınayak çocuklar, saçları perişan arabacılar ve bir kasket yağmuru *istasyonu* dolduruyordu. Bu kasketlerin altında insanlar; buğdaylarını, tahta traversleri, üzüm ekmek ve bir *vagon* penceresinden kendilerine bakan bir hayali düşünüyorlar. Zaman, akşamın tozpembesine karışmış iptidai bir zaman, bu insanları ta Kayserilere götüren hain ve dehşetli homurtuya; yani *şimendiferin* yağlı *manivelası* ve yarısı kızıl tekerlekli *makinesine* bakıyordu. (ÜM/ 71)

Epey oluyor. Baharın bu *soğuk* günlerinde, şu devam eden *kıştan* bir *buz* gibi *gece*, hatırıma geliyor. O zamanlar daha Camlı Köşk'ün camları ve hanende ilanlarının mavi ışığını *üşüterek* geçen buz gibi bir *rüzgâr* esiyordu. Benimle beraber belki ona yakın insan, gördükleri herhangi bir filmin rüyasını ayakta görüyor ve yataklarının ümit, hayat, güzel günler veyahut uykusuz, muharebeli *geceler*, sığınaklar düşündüren ılıkliğına bir an evvel kavuşmak için bir türlü gözükmeyen tramvaya sabırsızlanıyorlardı. Ağzımdan su buharı fışkırıyor. Birbiriyle konuşanların arasına bir *sis* tabakası seriliyordu. Yatak şimdi bütün insanlar için, ekmek kadar azizdir. Yatak bir sevgili, yatak hatıra, yatak çocukluk, güzel rüya, yatak bir bahar, bir deniz kenarı, bir egzotik memleket; bu saniyede insana, dostlarım, yatak ne değildir ki... (Bİ/ 83)

2.1.4.4. Aynı Sözcüğün Yinelenmesi

“Tümceler arası ilişkiler bazı sözcük ve ifade biçimlerinin aynı şekilde yinelenmesiyle oluşmaktadır. Yinelemeler önem belirtme, görüşte ısrar etme, isteği teyit etme gibi amaçlarla veya beklenmeyen bir durumla karşılaşma ya da konuşmanın kesilmesinin istenmemesi gibi durumlarda da işlevsel olarak kullanılmaktadır” (Dilidüzgün, 2008, s.75).

Halıcıoğlu'ndaki askeri mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Haliç'i çınlatan düdüğü, anda *arzular* uyandırır, *arzular* söndürürdü. (S/2)

Bu gemi Trifon için *mavi gözlü* bir kızdı. En tuhafı bu *mavi gözlü* kızı Trifon kendisi yaratmıştı. Bu *mavi gözlü* kız da Trifon'u seviyordu. Hiç *mavi gözlü* sahici kızlar Trifon'u severler miydi? (SHG/15)

İşte o zaman soba borusundan yapılan top, küçük çamların içinden patladı. *Geminin* yanına isabet eden taş, ona biraz daha hız vermiş, *gemi* büsbütün yan yatmış gidiyordu. Bir ikinci, bir üçüncü top patladı. Fakat isabetvaki olmadı. Trifon şaşırmış, *gemi* geri çekmeye imkân bulamamıştı. Üçüncü topun sesinden sonra Trifon büsbütün şaşırmış, sicimi de elinden bırakmıştı. (SHG/17)

Gözleri bende, homurdanarak yedi. Bana öyle geldi ki, elimi ağzındaki balığı almak için uzatsam kedi, yarı yarıya unuttuğu *vahşetini*, iptidai *vahşetini*, birdenbire denizin içine düşüp tekrar fırladığı andaki aksülamelle hatırlayacak ve belki de benden bir parçayı, ağzındaki balığı yer gibi *vahşetle* yiyecekti. Onu sofrasında rahat bıraktım, çekildim. (BKDH/29)

Dört beş ayak bir merdiven çıktık. Tahtaboş, muallim *kürsüsüne*, daha doğrusu millet bayramlarında uluorta söz söyleyen hatipler için yapılmış *kürsülere* benzeyen bir yerde, bir kadın namaz kılıyor, babam bu *kürsünün* beşinci ayağında ben üçüncüsünde bir müddet bekledik. (BİE/34)

Baktım, yeşil üst kabuğu düşmüş bir *ceviz* esmerliğiyle esmerdi. Yine bir taze *ceviz* beyazlığıyla beyaz ve gevrek dişleri vardı. Ben bilirim, yazın başlangıcından ta *ceviz* mevsimine kadar Bursa çocuklarının yalnız elleri erik ve şeftali, yalnız çizgili mintanlarının kopmuş düğmelerinden gözükken göğüsleri fındık yaprağı kokar. (İM/41)

On yedi *yaşında* bir erkek çocuk on yedi *yaşında* bir kız çocuğunun elini tutarsa, otuz beş *yaşındaki* erkek on yedi *yaşındaki* kızın kocası da olsa şaşmamalıdır dedim. (K/45)

Ve o ihtiyar, gür saçlarını alt kirpiklerine kadar eğerek çatmıştı. Ondan sonra kavga etmemiştik. Bu kavga etmeyişin *rüyada* vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım. Evet bu bir *rüyaydı*. (B/49)

Sonra tahtaları birer birer arabacı *ardiyeye* taşırken kafanızı kaldırıp *ardiyeye* damlarının ötesinde beyaz bir konak görürsünüz. Üslupsuz, biçimsiz bir binadır. (OVE/55)

Fakat ben *ev* deyince kasabada dört beş tane zengin *evini* kastediyorum. Zaten öte tarafına *ev* demiyorlar (OVE/55).

Sonra sağdan sola bir yarım çarkla döndüğüm zaman bir *küçük kulübeyle* burun buruna geldim. İşte bu *küçük kulübe* beni çok alakadar etti. Kapıyı vurdum (OVE/56).

İnsan on dokuz ayak *mermer merdivenler... Mermer merdivenlerin* kenarlığı *yeşil çubuklarla* örülü; *yeşil çubukların* sivri uçları bir iki parmak sarı yıldızla kaplı (OVE/55).

Tahriri nüfusta onu samanlığa kapamışlardı. Onlar zannetmişlerdi ki yeniden bir harp koptu. Bir tanecik çocukları *Ahmet*'i, on iki yaşına rağmen askere alacaklar. Sonradan iş anlaşılmişti ama ne çare ki *Ahmet*, Türk vatani çocukları meyanına dâhil değildi. *Ahmet*'in babası Rüstem Ağa, neden sonra bu işin lüzumunu hissediyordu. (DG/57)

Basık tavanlı bir odadaydı. Tavandan hevenk hevenk üzüm, elmalar, armutlar, ayvalar sarkıyordu. Loşça odanın içini baş döndüren bir *meyve* kokusu sarmıştı. Bu yalnız *meyve* kokusunu da benzemiyordu. Arada tülbent, gelin esvabı, gülbüz bir kadın kokusu da *meyvelerin* kokusuna sinmişti. (DG/59)

Birden bütün *neşemin* bir camın kırılışı kadar ses ve şingirtı çıkararak düşüp kırıldığını gördüm. Ayakucuma düşüp kırılan *neşemi* gözlerimle topladım. Ters yüzüne evime dönüp odama kavuştum. (ŞUA/64)

Güneş, satılmamış *edebiyat mecmualarının* üstündeydi. Tütüncü dükkânındaki *edebiyat mecmualarıyla* aynı dükkâna vuran akşam ışığı arasında bir nükte, bir hayal yakalayabilmek için bakmaktaydım (ŞUA/64).

-*Kanun* var efendi. Para koruma *kanunu*.

Kanunları bilmemenin insanları cezadan kurtaramaz olduğunu biliyorum. *Kanuna* karşı gelemezdim (ŞUA/64).

İzah ettirmeden lirayı geri aldım. Bütün fikrimi ve muhayyilemi apaçık söyleyen aptal ve acayip gözlerim *tütüncülerin* yüzüne dikilmeden, kızarak *tütüncü tütüncü* dolaşım. (ŞUA/65)

Çırılçıplak Rum çocukları nerdeyse etrafımızı alacak, nerdeyse *Fransızca* konuşan tatlı su frenkleri birbirlerine yine *Fransızca* vaziyetimi izaha kalkacaklar, nerdeyse civelek, güzel matmazeller büyümüş gözlerini pabuçlarımdan şapkama kadar gezdireceklerdi (ŞUA/67).

Ardımdan birkaç kişi “*sarhoş, sarhoş*” dediler. *Sarhoştum*. Hava elektrikler, şehir beni *sarhoş* ediyordu (ŞUA/67).

“Öyledir” diyen Sapanca Gölü’nün *elma* bahçelerine gözlerini kapadı. Ve ağır ağır, göl, *elma* ve çıplak çocuklar düşünerek uyudu. (ÜM/69)

Ömrümde ilk *yolculuğum*. Yanıma bir gazete bile almamışım. *Yolculuk*, bilhassa tren *yolculuğu* sıkıcı, yorucu, üzücü şey! (ÜM/69).

Tren durmuş; Geyve *İstasyonu* toz, bulut ve akşam pembeliği içinde bir sarı Çin şehri gibi kaynaşıyor; yalınayak çocuklar, saçları perişan arabacılar ve bir kasket yağmuru *istasyonu* dolduruyordu. (ÜM/71)

Ovaların ve küçük tümseklerin yanında etrafına hiçbir dost ve sevgili takmadan bir bekâr adam gibi yükseliveren *Erciyes’i* dâhilere benzetirdi. Öyle kurak ve kimsesiz memleketlerde kendi başlarına sivriliveren insanlardan bir insandı sanki *Erciyes* Kayseri’yi değil, *Erciyes’i* seven adam da deminki beş kişilik ve altıncısı ben olduğum kompartımana girdi (ÜM/72).

Köylü *heybesini* açmış, *heybeden* kumlu bir ekmekle iki domates çıkarmıştı (ÜM/73)

Köyün gençlerini kahvesine alıştırmak için, geçen seneden beri iki ucunu bir araya getiremediği pingpong *masasının* ayaklarını tamir eder, *masaların* yerlerini değiştirir, bardakları yeniden yeniden yıkar...bin türlü iş icat ederdi. (G/76)

Dört gün *tıraş* olmasa o kadar ihtiyar gözükürdü ki... *Tıraş* olduğu zamansa fevkalade terütaze bir yüz alırdı. (G/77)

Şimdi, Ahmet , Belvü Bahçesi'nde dünyaya hiçbir şeye sahip olmamanın verdiği büyük haz içinde, dünyayı ve etrafı istediği şekilde görerek ve şu kalabalığın içinde yalnız *yüzde* beş kişinin alınını teriyle çalıştığını düşünerek mesut; Pazar günleri *yüzde* ondan ve *yüzde* ona eklenen bahşişlerden tam yedi lira yaptığını düşünerek bu her haziranda tuttuğu salaş kahveyi hatırlamıyor bile... (G/80).

Yatak şimdi bütün insanlar için, ekmek kadar azizdir. *Yatak* bir sevgili, *yatak* hatıra, *yatak* çocukluk, güzel rüya, *yatak* bir bahar, bir deniz kenarı, bir egzotik memleket, bu saniyede insana dostlarını *yatak* ne değildir ki...(Bİ/84)

Paltomun yakası içinde yarı yarıya kaybolmuş **kafamı** çıkardım. **Kafamı** bir iki defa salladım (Bİ/84).

Bana *benzer* adamlar... Bütün insanlar birbirine aşağı yukarı *benzemez* mi? Bana *benzer* adamlar, ne demektir? (Bİ/84).

Kış günü bir şehirde insanlar palto, *şapka* giyer, ayaklarında fotinleri vardır. Belki paltolarının renkleri, *şapkalarının* kurdeleleri ve alamerikan yahut alaturka *şapkalarıyla* birbirlerinden ayrılabilirler, icap ederse (Bİ/84).

Geceleri de kahveciye beş kuruş verir, bir köşede uyuruz. Ne yapalım? Otellere para mı dayanır? En aşağısı *otuz kuruş*. *Otuz kuruşla* iki gün geçimimiz var (Bİ/85).

2.1.4.5. Karşıt Anlamlı Sözcüklerin Kullanımı

Karşıt anlamlılık, cümlede, metinde geçen zıt iki sözcük arasındaki bağlantıyı belirtir. Karşıt anlamlı sözcükler arasında birleştirici değil ayrıcı özellikler söz konusudur. Dildeki karşıt sözcükler, genel olarak iki sözcük arasında geçiş olmayan zıt kutupları belirtebilir. Metinde kelime bağdaşıklığını sağlamak için sadece karşıt kelimelerin kullanılması metinde akıcılığı engelleyip monotonluğa sebep olduğundan bir metinde mümkün olduğu kadarıyla çeşitli kelime bağdaşıklığı unsurları kullanılmalıdır.

Genç bir balıkçı yüzüne sıhhat, enerji, hayat ve renk ulaştıran bu sütun, yalnız balıkçılarda bu kadar devrilmez bir mahiyetle yükselir. Bir balıkçı ne kadar *ihtiyar* olursa olsun, derisi ne kadar buruşuk bulunursa bulunsun, her zaman kafası genç, dinç, boynu sağlam ve diktir. (SHG/11)

Yedi sekiz yavru evin içini doldurduğu zaman sokağa bırakıyorlardı. Bazan **büyük** erkek kedilerin, **küçük** miniminileri acı seslerle تنها sokaklarda boğduklarını görürdüm. (BKDH/29)

Biz üç erkek ve **ihtiyar** kadın yemek yiyorduk. **Genç** kadın hizmet ediyordu. Yalnız avuçlarındaki kınayı, sahanları sofraya koyarken görebiliyordum. (BİE/36)

Aşağı yukarı yaz kış pencereyi açık bırakırdım. Ne serin, ne tuhaf rüzgârlar eserdi. Vapurlarla da çalıştığım için rüzgârları kokularından lodos, poyraz, karayel, günbatısı diye tefrik eder, tanırdım. Ne rüzgârlar battaniyemin üzerinden acayip birer rüya gibi gelip geçtiler.(İM/42)

Koca cumayı dağda bayırda ne diye geçirirsin anlamayız. Sizin sırrınıza akıl ermez ki. Biz, **eski** zaman insanı ne anlarız **yenilerin** keyfinden, eğlencesinden. (K/43)

Mahzun gözleriyle bana uzun zaman baktı. Mutfağı ben **önde** o **arkada** geçtik. Ona, evimize niçin geldiğini sormak işkencesini de yaptım. O şöyle bir cevap vermişti. (B/48)

Kavakların tepesinde sergüzeşt arayan köy çocukları, bir transatlantiğin yolcuları yere baktıkları zaman **sığ** ve berrak denizlerde **derinliğin** acayip renk ve balıklarını, ziyanın suyun içinde yaptığı helezonları nasıl seyredelerse Dokurcun Suyu'nu ve çimenleri kavakların tepesinden öylece seyredelerdi. (OVE/53)

Yanaklarının üzerindeki kara havların ıslak manzarası bu **çirkin** çocuğu **güzelleştirmişti**. Yazmasını çıkararak bu yağmurdan çok tere benzeyen ıslaklığı sildiği zaman, yüzü silinmiş bir elma cilası ve rengi almıştı. (DG/59)

Bu **sağdan sola** yırtık beyim, geçmez. Yukarıdan aşağı olsa geçer ama böylesi geçmiyor. (ŞUA/64)

O, zamanla bir olmuş yolculardan. Geyve İstasyonu'nda bir **aşağı** bir **yukarı** dolaşiyor, yazın, korkunç sıtmasının gökyüzüne ve gökyüzünün yıldızlarına kadar sirayet eden bu küçük kasabayı terke hazırlanıyordu. (ÜM/72)

Çünkü insanlar garson doğmazlar. Onun çok tekrarladığı müthiş bir lafı vardır; söyleyelim: “Garson *ölürler* ama garson *doğmazlar.*” (G/77)

2.1.5. EKSİLTİLİ YAPILAR

Eksilti, bir cümlede bir ya da birden fazla ögenin silinmesi ile yapılır. Bu silinme işlemi sonunda cümlenin bağlam içindeki anlamına etki etmez. Her dilde, kendi kullanım olanaklarından faydalanılarak, birden fazla cümleyi, birbirine bağlı olarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bu biçime eksiltili (fr.elliptique) yapı denir (Günay, 2013: 85)

2.1.5.1. Özne Eksiltili

Bazı özne eksiltelerinde gerçek özne, aktif olan, iş yapan bir unsur olarak birimin ilk cümlesinde yüzey yapıda yer alır, daha sonraki cümlelerde düşürülür. Alıcı, zihninde eksikliği giderirken düşürülen unsurda herhangi bir ses veya ek değişikliğine gitmez. İlk cümlede düşürülen yapı, sonraki cümlelerde aynen kullanılabilir.

(*onlar*) Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Yalnız, biraz soğuktu. Yalnız biraz soğuktu o kadar... Sonra sesler... Bilakis, çehresi eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör... Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin başında üzerine bir fenalık gelmiş; yakın sandalyeye çöküvermişti. (S/5)

Ama kendi kendine çalışıyordu. (*o*) Çaparının hindi tüylerini düzeltiyor, kopmuş, çürümüş misinaları tamir ediyor, paslı iğneleri değiştiriyordu. (SHG/8)

(*o*) Gecenin kimbilir hangi saatinde dönecekti. (SHG/8)

(*o*)Bembeyaz, hakikaten pamuk gibi beyaz bir mahlûktu. (SHG/9)

(*biz*) O gece böyle bir vakaya meydan vermemek için kaçmıştık. (SHG/9)

(*onlar*) Arabaya birbirine sıkışarak yerleştiler. (MO/19/)

Birkaç defa ona seslenmek istedi. Fakat (*o*) cesaret edemedi. (MO/20)

(o) Gülümser gibi gözleri duvarda, resmi görmüyor, fakat o tarafa bakıyordu. Sessiz denilecek kadar haletiruhiyesiydi. (MO/ 22)

Sonra bu adi hikâyeyi anlatmış kadar yorgun ve mecalsiz, hatta yarı yolda öte tarafı dinlenilmeyeceğinden korkmuş gibi sustu. Ve (o) ölmüş arkadaşının hatırasıyla uzun müddet gözleri portrede düşündü. (MO/23)

Belki çok kıskançtı. O kadar şaşırmişti ki, (o) adeta her sene uzak köylerinden bu adaya soğan getirdiğini unutmuştu. (BKDH/27)

(ben) Tombul beyaz kadınların yıkandığı sahilde bir gün soyunurken gördüm. (BKDH/ 26)

(biz) Atlarımıza biraz su vermiştik. (BİE/33)

(ben) Sonra kasketimle kulağımın arasına yerleştirirken babamı bana bakar buldum. (BİE/34)

(ben) Bu hissi uzun müddet, alamünit fotoğrafçıların çıkarttığı kartlar gibi muhafaza ettim. (BİE/37)

Yalvardı, yalvardı, (o) beni fabrikaya beklemeye razı etti. (İM/39)

(o) Güldü. İmalathanenin nerede olduğunu o ne bilecekti. (İM/40)

(onlar) Gözleri ağlamaya hazır çocukların gözlerine döndü ama dudaklarında ufacık bir titreme gözükmedi ve kaşları sabit, kararlı hallerini hiç bozmadılar. (İM/41)

(ben) Köyün civarını, çiçek açmış şeftalilerin dibinde derileri pul pul çobanlarla dinlenerek, ekseriya bahar güneşine sarılıp yürüyerek dolaşım. (K/43)

Fakat sonraları (ben) düşünüp taşındım. (K/44)

(ben) Yaprakları ayırarak yaklaştım. (K/45)

Heyecanımla beraber artan sürati intikalimle bana ne sorulmak icap ettiğini derhal anlıyor, (ben) arkadaşlarıma bir kelime söyletmiyordum. (BO/47)

(ben) Rüyanın bu kadarını hatırlayabiliyorum. (BO/49)

(*siz*) Bir öğleyin çakır mandaların çektiği taze cam kokulu, ağır arabaya binersiniz. İki gece yıldızları sayarak kasabaya varırsınız. (OVE/54)

(*siz*) Sonra tahtaları birer birer arabacı ardiyeye taşırken kafanızı kaldırıp ardiye damların ötesinde bir konak görürsünüz. (OVE/55)

(*o*) Açık pencereye giderek kapalı bir müddet camdan evden birer birer çıkan erkekli kadınlı, kafiye seyretti. (DG/59)

Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil sevgiyle baktım. Zaten otelin kapısından (*ben*) bu niyetle çıkmamış mıydım? (ŞUA/63)

(*ben*)Lirayı tütüncüye vermiştim. (ŞUA/64)

(*ben*) Uzatılan şeyi gülererek aldım. Kendi francalamla yemeğe başladım. Bir lokma kaşar peynirini köylüye uzattım. (ÜM/73)

(*o*) Burayı her yaz ucuz bir fiyata kiralardı. (G/75)

Çünkü (*o*) ayağına çabuk, eline sağlam, müşteriye güler yüzlüydü. (G/77)

(*o*) Hatırlasa bile kendi kendine gülüyor, içini o her haziranda saran yangının yerinde yeller estiğini görüyordu. (G/80)

(*ben*) Taksim’de saatin altında tramvay bekliyorum. Öyle olmasa bu kadar ince eleyip sık dokumaya lüzum görmez; vakit gece yarısını geçmişti, derdim. (Bİ/83)

Paltomun yakası içinde yarı yarıya kaybolmuş kafamı çıkardım. (*ben*) Kafamı bir iki defa salladım. Soğuğa alışmış, mukavemete hazırlanmış gibiydim. (Bİ/84)

Sonuç olarak özne eksiltisi hikâyelerin büyük bölümünde karşımıza çıkmaktadır. Sait Faik Abasıyanık özne eksiltisini çok sık kullanmıştır. Özneleri tek tek kullanmak yerine okuyucunun bu özneyi cümleden rahatça çıkarmasını seçmiş ve okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

2.1.5.2. Nesne Eksiltili

Yüzey yapıdaki nesnenin eksiltilmesidir. Birbiriyle anlamca ilişkili olan cümlelerde, fiilden etkilenen nesne sadece ilk cümlede kullanılmış daha sonraki

cümlelerde ise eksiltiştir. Alıcı, kısa cümlelerle oluşturulmuş bu birimlerde ortak kullanılan/eksiltelen nesneyi zihninde kolayca tamamlamıştır.

Ve kederde ona birden gelirdi. Sebebi başka çocuklar için tekrar yılışık bir gülme veren her söz onu daraltır, **(onu)** ağlatırdı. (SHG/12)

Tombul beyaz kadınların yıkandığı sahilde bir gün **(onu)** soyunurken gördüm. (BKDH/ 26)

Oradan bir kaplan hızıyla denize atıldı. Ağzında bir balıkla çıktı. Gözleri bende, **(balığı)** homurdanarak yedi. (BKDH/29)

Bütün işkencelerime, eziyetlerime rağmen yine benimle laubali oluyordu. O zaman suratına tükürür, o zaman **(onu)** tokatlardım. (BO/48)

Gülsüm'ün evi, bu akşam ne kadar uzaktı. Yağmur büsbütün şiddetlenmişti. Adeta koşuyorlardı. Evin önüne vardıkları zaman içerdeki kadınlar, telaş içinde kapıyı açtılar. Damat boydan boya, çamur içindeydi, **(damadı)** silip süpürdüler.(DG/59)

O zaman Ahmet, duvar kenarına yapılmış kahve ocağından bir hasır ve bir yorgan getirir, **(onları)** yere sererdi (G/79).

Sonuç olarak yazar nesne eksiltisini çok sık kullanmasa da bazı yerlerde kullanmıştır. Yapılan bu eksilteler okuyucuda hiçbir olumsuz durum yaratmamıştır. Aksine yazar kendisine ve okuyucuya kolaylık sağlaması yönünden hikayelerin bazı bölümlerinde bu eksilteleri kullanmıştır.

2.1.5.3. Tamlayan Eksikliği

Tamlayanın zamir olduğu durumlarda genellikle eksiltiye başvurulmuştur. Buna karşın, tamlayan durumundaki zamir tarafından karşılanan varlığın özellikle vurgulanmak istendiği durumlarda tamlayan eksiltisi yapılmaması dikkat çekicidir.

Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. **(onun)** Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi. (S/4)

Bembeyaz hakikaten pamuk gibi beyaz bir mahlûktu. Yalnız ağzı, görülecek bir şeydi! Belki şu kapı kadar büyük. **(onun)** Dişleri yoktu. (SHG/9)

Bir balıkçı ne kadar ihtiyar olursa olsun, **(onun)** derisi ne kadar buruşuk bulunursa bulunsun, her zaman kafası genç, dinç, boynu sağlam ve diktir. (SHG/11)

Belki hava yağmurlu olacak. Sonra ağabeyim... **(onun)** Gözleri, özlenen ve alışılan çirkinliği, entelektüel siması. (MO/23)

Oradan bir kaplan hızıyla denize atıldı. **(onun)** Ağzında bir balıkla çıktı. **(onun)** Gözleri bende, homurdanarak yedi. (BKDH/29)

Ben sakın, onun kadar inanmamış, ejderhanın tasvirini dinliyorum: **(onun)** Gözleri sırtında kocaman projektör gibi parlak, uzun ayı tüyü gibi sert tüyleri var. **(onun)** Ağzı bir kuyu ağzı gibi. (BKDH/30)

Fenerin uzanan gür ışığında kaçmaya çabalayan iki çıplak ayak gözükte. **(onun)** Arkasından seğirttim, kaçanı yakaladım. (İM/39)

Bütün işkencelerime, eziyetlerime rağmen yine benimle laubali oluyordu. O zaman **(onun)** suratına tükürür, o zaman tokatlardım. (BO/48)

Yağmur alabildiğine yağıyordu. Yerde çukurlar peyda olmuş, fenerin ışığı uzaklaşmıştı. Su birikintilerine dikkat etmeden yürüyorlardı. **(onların)** Pantolonları yarı bellerine kadar ıslanmıştı. (DG/58)

Kestane dikenleri batmış avuçları mı acıyordu? Yoksa bu akşam çok yemişti de bu ağrı ve ağırlık midesinde miydi? **(onun)** Gözleri bulandı, kafası uyuştı, terledi soğudu. (DG/60)

Şakrak kızlardı. Her taraflarında bir kenar mahalle kokusu vardı. **(onların)** Lehçeleri derli toplu, aksantonikliydi. (ŞUA/66)

(onun) Saçları ve yarım kasketi çarıkları kadar tozlu, pantolonu ve ceketi derisinin rengi kadar hareli ve yamalı, ilk bakışta gürbüz bir köylü sekizinci yolcumuz oldu. (ÜM.72)

Çırac iskeleye koşardı. **(çırağın)** Gözleri şaşı, başı beyaz bir tülbentle bağlı, kaşları rastıklı yeldirmesi şanjanlı bir kadın, yukarıki yoldan Ahmet'e gelirdi. (G/78)

(onun) Yüzü tatlı, esmer renkliydi. Sakalı uzamıştı. Yirmi beş, otuz yaşlarında gözüküyordu. (Bİ/85)

2.1.5.4. Tümleç Eksikliği

Tümleç eksiltisi yaygın bir kullanıma sahip değildir. Bu eksiltilerinin amacı ve oluşumları temelde nesne, özne ve tamlayan eksiltisi ile aynıdır. Bazı durumlarda yüzey yapıdaki dolaylı tümleç eksiltiymiş bazı durumlarda ise farklı görevde olan unsurlar, derin yapıda tümleç olarak kullanılmış ve eksiltiymiştir.

Ali'yi çok severdi, (*ona*) işinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. (S/3)

Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız (*ona*) selam vermek üzereydi. (S/3)

Kadınların önünde şayanı hayret bir buruşukluk ve asabiyet kaplayan yüzü, kendi kadar geç adamların beyaz pantolonlarında ve mavi gmlelerinde enerjisini, asabiyetini kaybediyor, gözleri harekette renklerini birden durduruyor, (*onlara*) sakin ve mahzun bakıyordu. (BKDH/25)

Akşama karşı türkü söylüyordu. Biz girince ayağa kalktı, (*bize*) gülümsedi. (BİE/35)

Kayseri'ye giden, kısa boylu, sevimli yüzlü, sarıgzl, cssesinden hiç umulmayan kalın, kocaman, tüylü ellere malik bir adamdı. Karşısındaki şişman adam gazetesini bir tarafa bıraktıktan sonra Kayseri'ye giden adama baktı, (*ona*) gülümsedi. (M/70)

Kadın, Ahmet onu ilk aldığı zamanki gibi karışık ve yumuşak hisler duyar, (*ondan*) utanırdı (G/79).

Tramvay gelmişti. (*tramvaya*) atladım (Bİ/86).

2.1.6. ZAMAN EKLERİ

Kişi ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli duruma girerek kullanım sahasına çıkarken önce şekil ve zaman eklerini alırlar. şekil ve zaman ekleri ise yalnız bir çekimde bir kipte aynı zamanda kişi de ifade ederler. Diğer bütün çekimlerde, bütün kiplerde bütün kiplerde ise şahsı belirtmek için şekil ve zaman eklerinden sonra kişi eklerinin getirilmesi gerekir (Ergin, 2003, s. 282).

2.1.6.1. Yalın Zaman Ekleri

Ali nihayet **uyandı**. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün **çekti**. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını **gıdıkladı**. (S/1)

Anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına **koştı**. Bir pastra **oynadılar**. Bir heyecanlı tavla partisi **seyretti**. (S/2)

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir başörtülü, namazında niyazında, bir komşu hanım gelir gibi **geldi**. (S/4)

Gemi suya bırakılır bırakılmaz, sanki canlıymış gibi mütereddit bir hal **aldı** (SHG/16).

Trifon banyoların kenarına hazırladığı, çocukların her gün bozduğu kızağı da dokunulmamış bir halde **buldu** (SHG/17).

Arabaya birbirine sıkışarak **yerleştiler**. Hamal da eşyaları arabacının yanına birer birer **koymuş**; arabanın içine ve genç kadının bir erkek çocuk yüzü taşıyan kafasına **dönmüş**. (MO/19)

Birkaç defa ona seslenmek **istedi**. Bütün bu sırt ve arka manzarasından, gözünün önüne bir kürek mahkûmunun külrengi kafası, gözleri, katil hayatiyeti geleceğine **emindi**. (MO/20)

Otelci ikinci defa çıktıktan sonra kadın, yol arkadaşlarına İsviçre'de tanıdığı bu ressam kızın macerasını anlatmak **istedi**. Sonra bu adi hikâyeyi anlatmış kadar yorgun ve mecalsiz, hatta yarı yolda öte tarafı dinlenilmeyeceğinden korkmuş gibi **sustu**. (MO/23)

Tombul beyaz kadınların yıkandığı sahilde bir gün soyunurken **gördüm**. Suya idmancı gençlerin yaptığı gibi balıklama **atlamadı**. Küpeşteden bırakılan bir kalas gibi istikametsiz ve biçimsiz **düştük** (BKDH/26).

O çocuk bu sırrı çözmeden günler **geçti**. Çocuk **usandı**. Bir gün kayığın kenarına oturmuş **gördüm** (BKDH/27).

Futbolcu gençlerden biri zebun kediye bir şut **çekti**. Kedinin denize doğru uçtuğunu **gördüm**. Üç adım öteye düşmesiyle zıplaması bir **oldu** (BKDH/28).

Verilen çiçeği önce **kokladım**. Sonra, kasketimle kulağımın arasına yerleştirirken babamı bana bakar **buldum**. **Gülmedi**. Ciddi de **değildi** (BİE/34).

Kadının sağ tarafında olduğumuz için ilk selam verişinde bizi **gördü**. Ben evvela ihtiyar kadının dudaklarına **baktım** (BİE/35).

Yalvardı, yalvardı, beni fabrikayı beklemeye razı **etti**. Biraz oturdum, bir cıgara içtim, bir türkü **söyledim**. Sonra canım sıkıldı. Ne etsem dedim, kalktım, kapıcı odasındaki çivili bastonu aldım, fabrikayı dolaşmaya **çıktım**. (İM/39)

On beş yaşında **vardı**. Hani böyle şey âdeti **değildi** ama gençlik işte! Birisi ondan ipekli mendil istemişti, hani canım anlarsın ya, âşıklısı, sevdalısı, komşu kızı işte! Para da yok ki gidip çarşıdan **alsın**. Düşünmüş taşınmış aklına bu çare **gelmiş** (İM/40).

O'ydu, yavaşça pencereden **stırıldı**. Benim önümden geçerken gözlerini kapadım, dolapları **karıştırdı**. İstifleri uzun müddet alan talan etti. Sesimi **çıkarmadım**. Doğrusu bu cesarete karşı bütün malı alıp gitseydi sesimi çıkarmayacaktım (İM/ 42).

Darağacından kumlu köy ekmeği ve suyu seli kaçmış Mihaliç peyniri çıkarıp **verdi**. Pınar **buldum**, su **içtim**. (K/43)

Fadime'ye gel dedim **geldi**, git dedim **gitti**. Ne yalan söyleyeyim beni hiç rahatsız **etmedi**. Bazı korkunç geceler, insanlığımın bütün iştihasıyla ona **sarıldım** da. **Öptüm** de (K/44).

Ben ne hain burjuva çocuğuydum, **bilmezsiniz**. Ona ne eziyetler **etmedim**. Esmer teninde yer yer çürükler peyda oldu, yaralar **açıldı**. Küçük, şekilleri bozulmuş ellerinin yukarısındaki narin ve mor damarları okunan bileklerine ne tırnak yaraları **açmadım** (BO/48).

Ağzım şimdiye kadar duymadığım bir iştiha ve bambaşka bir hasretle saçlarına **dokundu** (BO/50).

Çakır mandalar eğer yağmur yağmışsa kasabanın çamurlarına mesut **uzanırlar**. Arabacı önlerine kuru otlar **atar**. Onlar isteksiz ve iştahsız fakat doymadan **yerler** (OVE/54).

Bu yazıların sahibi benim de başıma böyle bir kaza **geldi**. Kestirmeden bir arkadaşın evine çıkmak **istedim**. Ters yüzüne dönünce evvela, büyük, biçimsiz ve mimarisiz konağı **gördüm**. (OVE/56)

Onlar zannetmişlerdi ki yeniden bir harp **koptu**. Bir tanecik çocukları Ahmet'i, on iki yaşına rağmen askere **alacaklar** (DG/57).

Neden sonra onu ayağa **kaldırdılar**. Bir kapıdan içeriye sırtına kocaman yumruklar yapııştırarak tıktılar ve çekilip **gittiler** (DG/59).

O gün insanları sevebilmek arzusuyla otelin kapısını açtığı zaman karşıma ilk çıkan insan bir küfeci çocuğu **oldu**. Kirli, soluk yanaklarına, çıplak ayaklarına merhametle değil, sevgiyle **baktım**. (ŞUA/63)

İzah ettirmeden lirayı geri **aldım**. Bütün fikrimi ve muhayyilemi apaçık söyleyen aptal ve acayip gözlerim tütüncülerin yüzüne dikilmeden, kızarak tütüncü tütüncü **dolaştım** (ŞUA/65).

Saçları ve yarım kasketi çarıkları kadar tozlu, pantolonu ve ceketini derisinin rengi kadar hareli ve yamalı, ilk bakışta gürbüz bir köylü sekizinci yolcumuz **oldu**. Köylülerden bahsettiğimiz zamana aslan gibidir, soğan ekmek yer, aslan gibi oldu **deriz** (ÜM/72).

Bir küçük çocuk **uyumuş**. Uyku ne dinlendirici. Yerime küçük çocuğun saçlarından ve kafasından aldığım bir masumiyetle **çöküyorum**. Aynı çocukluk sinirlerime **yayıyor**. Fakat zehirlenir gibi **uyuyorum** (ÜM/74).

Fakat şurası muhakkak ki Ahmet, bir gün, bir haziranda köy kahvesinde kendisini bekleyen salaş kahvenin sahibini bir hafta **bekletti**. Gidip **bulmadı** (G/80).

Bu tahavvülün sebebini kendisi de **bilmiyor**. Bilmiyor ama dünyada, hiçbir şeye sahip olmayacağını, olmak istemediğini ve olmanın da hiçbir faydası olmadığını, bilakis zararını Ahmet nasıl oldu da **anladı** (G/80).

Bir iki adım atmamıştım ki önüme bir adam **dikildi**. Rüzgârdan yalnız bir karartı **gördüm**. Sonra yüzüme doğru bir hortumdan çıkar gibi bir duman **yayıldı** (Bİ/84).

Ha! Bu akşam polisler **geldiler**. Sabahçı kahvelerinde yatmak yasakmış. Hepimizi **çıkardılar**. Biz de hep birlik **olduk**. Gidelim, valiye çıkalım, uyandıralım, derdimizi anlatalım, **dedik**. İşte birtakımı şu yokuştan, birtakımı da arkadan **geldiler**. (Bİ/86)

2.1.6.2. Birleşik Zaman Ekleri

Ali birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış görmek, birdenbire belinde müthiş bir ağrıya iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak **istiyordu** (S/5).

Stelyanos sabahtan beri çaparı **hazırlıyordu**. Tamir ettiği ağlar çoktan bozulmuş, yazın hazırladığı oltalar kopmuş, kayığın boyaları dökülmüş, evin içi çoktan karmakarışık **olmuştu**. (SHG/7)

Stelyanos canavar görüp görmediğini kendi kendisine sorduğu zaman düşünür **kalırdı**. Fakat başkaları sorunca, o kadar canavar hikâyeleriyle doluydu ki, o kadar gece yarıları, denizin karanlık, fosforlu yüzünden hışımla kocaman hayvanlar geçtiğini **görmüştü**. (SHG/9)

On altıncı gün sokağa çıkan Stavro yirmi beşinci gün yine aynı hastalıktan **ölüvermişti**. Küçük kız, bu kocaman kollu, sert bakışlı delikanlıyı unutmamış, verem **olmuştu**. Büyük oğluya Yunanistan'da ne yaptığı meçhuldü. Dört senedir haber **alamıyordu**. Küçük kız da öldükten sonra, Stelyanos' un elinde avcunda Trifon' dan başka insan **kalmamıştı**. Trifon bu sert bakışı, bu çelik boynu, bu perişan ve laubali kıvrık saçları, bu kuvvetli parlak dişleri babasından **almıştı**. (SHG/11)

Çocuk düşünceye **dalmıştı**. Aklına önce anasının ismi gelmişti. Dudaklarının ucunda, Yovana ismi olduğu halde düşünüyordu. Bu ismi söylese, büyükbabanın gözlerinde yine hayallerin uçuşmaya başlayacağını, hatıraların dalgalar gibi kabardığını **görecekti**. İhtiyar, uzun zaman sakin bir deniz gibi bekleyecek, **susacaktı**. (SHG/13)

Kamara delikleri **yapılmıştı**. Kamara deliklerinin üstleri küçücük camlarla örtülmüş ve camların etrafı sarı boyayla, bir pirinç madeni rengiyle **parlatılmıştı**. Bu geminin içinde insan, küçücük minyatür tayfalar tahayyül ediyor; Güliyer Seyahatnamesi okuyor gibi **oluyordu**. (SHG/16)

Üçüncü topun sesinden sonra Trifon büsbütün şaşırmış, sicimi de elinden **bırakmıştı**. Hrisopulos gemisi alabildiğine **koşuyordu**. (SHG/17)

Erkekler, acemiliklerini boyun bağlarını çıkarır gibi çıkarmışlar, otelciye isimlerini **yazdırıyorlardı**. Kadın, küçük salonu gözden **geçirmekteydi**. (MO/21)

Kadın bildiğimiz kadınlardan olsaydı, otelciye, bu portrenin hikâyesini ondan kopara kopara **alabilirdi**. Yüzü lakayt bir mana **almıştı**. Erkeklerin sarışınına döndü (MO/22).

Aynayı tutarken söylediklerini şimdi birer birer ses, ışık, rüzgâr ve yağmur arası bir sükûtle yeniden **işitiyordu** (MO/23).

Şimdi ahbab olmuş **konusuyorduk**. Yine kadınları göstererek parmaklarını yalıyor, küçük, kesik, boş cümlelerle konuşuyordu. Benimle kayıkçılar ve balıkçılar yanımızdayken **konuşmuyordu**. Bu beyaz pantolonlu, mavi gömlekli, spor ayakkabılı insanlarla konuşurken kendisiyle görüşemeyeceğimi **kestiremiyordu**. (BKDH/27)

Bir akşam rıhtım boyunda yalnızca **geziniyordum**. Kalabalıktı. Kızlar delikanlıların koluna girmişler, kızların kollarına girmediği gençler, gürültülü ve şarkılı erkeksiz kızlara laf atarak **geçiyorlardı** (BKDH/28).

Yedi sekiz yavru evin içini doldurduğu zaman sokağa **bırakılıyorlardı**. Bazan büyük erkek kedilerin, küçük miniminilerini acı seslerle تنها sokaklarda boğduklarını **görüldüm** (BKDH/29).

Sağlam dişler, dökülen yanak etlerinden fişkırmış. Çene poyrazın köpüklerine gülüyor, **oyunuyordu**. Çene etleri bembeyaz dökülmeye hazır gibiydi. Beş on günlük bir balıkçı sakalı bu beyaz etlerin üzerinde küçük sinekler gibi kaçışıyor ve tekrar **toplanıyorlardı** (BKDH/31).

Kadından **ayrılmışım**. Ayaklarım beni yine ölüye doğru **götürüyorlardı**. Ölümün başı büsbütün **kalabalıklaşmıştı**. Polisler de halkın arasında karışmış, **geziniyorlardı** (BKDH/32).

Akşam ezanı köyde **okunmuştu**. Aklarımıza biraz su **vermiştik**. Babam şehirden çikalıberi **somurtmuştu**. (BİE/33)

Önlerine kuru ot **yığılmıştı**. Ahırın eşiğine de Emin **oturmuştu**. Elinde çakı, bir dal **soyuyordu**.(BİE/35)

Babama ve bana çatal da **koymuşlardı**. Geçenlerde, ay ışığında mısır tarlasında domuzlarla acayip, korkunç bir saklambaç **oynanmıştı** (BİE/36).

Emir Sultan'da, ay ışığında, kızak kaydığımız zamanlar benim de aynı bu tonda, bu kıvamda arkadaşlarım **olmuştu** (İM/40).

Ben o zamanlar malların istif edildiği imalathanenin üstündeki bölmede **yatardım**. Odam ne güzeldi. Hele mehtaplı gecelerde ne şirin **olurdu** (İM/41).

Bir gün **deyiverdim**. Akşama Fadime **geliverdi** (K/44).

Onları bir şair görse ne şiirler **yazmazdı**. Biraz evvel kahve önünde otururken geçtiğini gördüğüm çoban Hüsrev'in tedaisiyle böylece düşünüp yol **alıyordum** (K/45).

Bu yüzmek bilmeyen gruba, nasıl yüzme öğrendiğimi o kadar hararetle **anlatıyordum** ki çocuklar en küçük bir kıpırtı **yapamıyorlardı**. Bütün sualleri gözlerine **birikmişti**. Heyecanıyla beraber artan sürati âlimle bana ne sorulmak icap ettiğini derhal anlıyor, arkadaşlarıma bir kelime **söyletmiyordum**. (BO/47)

Neden sonra arkadaşlarım gitmiş; ben evin bahçe kapısına **doğrulmuşum**. O, hala kapının önünde beni **bekliyordu**. Buna **bakmıyordu**. Gözleri ayva ağacında öten bir saka kuşundaydı (BO/48).

Ve o ihtiyar gür kaşlarını alt kirpiklerine kadar eğerek **çatmıştı**. Ondan sonra kavga **etmemiştik**. Bu kavga etmeyişin rüyada vaki bir hadise olduğunu işaret etmek lazım (BO/49).

Haleplizadelerin ormanı “Dokurcun Suyu”nun buz gibi sularından aldığı kuvvetle büyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarla **biterdi** (OVE/53).

Yoksa ben Lütüfî'nin mektepten daha dönmediğini, bizim mahallede ceviz oynadığını **biliyordum** (OVE/56).

Yağmur alabildiğine **yağyordu**. Yerde çukurlar peyda olmuş, fenerin ışığı **uzaklaşmıştı**. Su birikintilerine dikkat etmeden **yürüyorlardı**. Pantolonları yarı bellerine kadar **ıslanmıştı**. (DG/58)

Hava, elektrikler, şehir beni sarhoş **ediyordu**. İnsanlar beni bir mıknatıs hızıyla kendilerine **çekiyorlardı**. Dünyayı ve şehri riyasız kucaklamak **istiyordum**. (ŞUA/67)

Şimdi hepsi **uyuyordu**. Hepsi, tanımadıkları bir şehir düşünerek **uyuyorlardı**. (ÜM/73)

On sekizinci bardaktan sonra Kızıtaşı'ndaki eve döndüğü zaman, annesini merdivenin üst basamağında uyumuş **bulmuştu**. Onu öperek uyandırmıştı. İhtiyar hatun onun ayakkabılarını ve ceketini elleriyle çıkarıp çekilip **gitmişti**. (G/79)

Camlı köşklerin camlarını ve hanende ilanlarının mavi ışığını üşüterek geçen buz gibi bir rüzgâr **esiyordu**. Benimle beraber belki ona yakın insan, gördükleri herhangi bir filmin rüyasını ayakta görüyor ve yataklarının ümit, hayal, güzel günler veyahut uykusuz, muharebeli geceler, sığınaklar düşündüren ılıklığına bir an evvel kavuşmak için bir türlü gözükmeyen tramvaya **sabırsızlanıyorlardı** (Bİ/83).

IV. BÖLÜM

2.2. METİNLERDE TUTARLILIK GÖRÜNÜMLERİ

2.2.1. Özelleştirme Bağlantısı

Metinlerdeki özelleştirme ilişkisi, metnin bütünlüğünü bozmadan ilgili ayrıntıların aktarılması, böylece metnin söze dökülmemiş bölümlerinin metin çözücünün zihninde canlandırılması demektir (Uzun, 1995). Metinde en sık başvurulan bağıntılardan biri, cümleler arasındaki özelleştirme ilişkisidir. Hikâyelerde geçen kişiler, olaylar ve eşyalar ile ilgili ayrıntıların aktarılmasında tümceler arasındaki özelleştirme bağlantısında yararlanılır.

Ali annesinin *elini öptü*. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi *dudaklarını yaladı*. Annesi gülüyordu. O annesini her öpüşte, *böyle bir defa yalanmayı adet etmişti*. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde *fesleğenler* vardı. Ali birkaç *fesleğen yaprağını avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı*. (S/2)

Stelyanos sabahtan beri *çapari hazırlıyordu*. Tamir ettiği *ağlar çoktan bozulmuş*, yazın hazırladığı *oltalar kopmuş*, *kayığın boyaları dökülmüş*, *evin içi çoktan karmakarışık* olmuştu. Bu sene balık yoktu. Bu seneki göçler evvelki senekiler gibi bol keseden para harcamamışlardı. Balığı bile başka balıkçıdan almışlardı. Beş para faydalarını görmemişti. (SHG/7-8)

Kızların çalıştığı kozahaneyi geçer geçmez bir *pıtırta işittim*. Cebimdeki *elektrik fenerini yaktım*. *Etrafı taradım*. Fenerin uzanan gür ışığında kaçmaya çabalayan iki çıplak ayak gözüktü. *Arkasından seğirttim, kaçanı yakaladım*. (İM/39)

Evin arkasında *üç dört dönümlük bir bahçemiz* vardır. Çitten, her akşam yaptığım gibi mektepten kalmış bir *spor aşkıyla atladım*. Çimenlerin üzerine akşam gölgesi dolmuştu, *otlar kopkoyu*, İstanbul kızlarının yeşil gözleri gibi derin bir renk almışlardı. Gölgelere çarpmamak için mi ihtiyatla yürüyordum nedir, birden durakladım. (K/45)

Ona evin taşlığında rastladım. *Sağ elinde ayakkabı bezini tutuyordu*. Yüzünü daha yıkamamış gibiydi. *Badem gözleri şişkindi*. *Boynunda pire yeniklerini andıran benleri vardı*. (B/49)

Üslupsuz, biçimsiz bir binadır. Yalnız beyazlığı bir mana ifade eder. *Kafesli pencerelerinden* ötesini insan tahayyül bile edemez. Hâlbuki bütün kasaba evleri gibi *bir sofa, beş oda, bir mutfak, bir hamam, bir de arkada iki dönümlük yemiş bahçesinin gölgeğinde asılmış nişastalar, pestiller ve tarhanalar kuruyan bir balkondan ibarettir.* Bütün kasaba evleri gibi dedim. (OVE/55)

2.2.2. Neden Sonuç Bağlantısı

Metindeki cümle içi ya da cümleler arası neden -sonuç ilişkileri, metnin tutarlılığı bakımından oldukça önemlidir. Metinde neden sonuç ilişkisi metni somutlaştırır ve hatırlatma amacına hizmet eder.

Neden sonra *gülmek için*, hem de katıla katıla gülmek için *ellerini bıraktım.* (İM/40)

Ağalardan hangisinin çay paramı vereceğini bilemediğim, aralarında bu şerefi paylaşamayacaklarını *tahmin ettiğim için iki kuruşu fincanın kenarına bıraktım.* (K/44)

Bir on bir buçukluk cigara için bozdurulmaya kıyılmayacak kadar yeşil, hareli, kıvrak liramı evirdim çevirdim, fakat sonunda bir cigara, tahammül edilmeyecek bir arzu gibi *vücudumu sardı* (ŞUA/655)

Öbür tarafta da bir gün bile bir patron ona *kaşının üstünde gözün var dememişti* çünkü *ayağına çabuk, eline sağlam, müşteriye güleryüzlüydü.* (G/76-77)

Benimle beraber belki ona yakın insan, gördükleri herhangi bir filmin rüyasını ayakta görüyor ve yataklarının ümit, hayal, güzel günler veyahut uykusuz, muharebeli geceler, sığınaklar düşündüren ılıkliğini *bir an evvel kavuşmak için* bir türlü gözükmeyen *tramvaya sabırsızlanıyorlardı.* (Bİ/83)

2.2.3. Karşılaştırma Bağlantısı

Metinde verilmek istenen mesajı daha kolay ve somut bir şekilde anlamamız için, metinde karşılaştırma bağlantısının kurulması gereklidir. Metinde karşılaştırma ilişkisinin kurulması ile okurun dünya bilgisine başvurup etkin bir şekilde metni yorumlaması hedeflenmektedir. Hikâyede belirlenen karşılaştırma ilişkileri ilgili örnekler şunlardır:

Kocaman kayıklar, kocaman bir şehre durmadan balık götürür, adaya para pul, bir iki çuval un, birkaç kilo et getirirlerdi. O sene kış ne kadar fazla olmuşa balık da o nispette az çıkmıştı. **Balığın az, kışın çok olması** günah çıkartan papazı bile düşündürdü. Bu sene balık yoktu. Bu sene ki göçler evvelki senekiler gibi bol keseden para harcamamışlardı. Balığı bile başka balıkçıdan almışlardı. (SHG/7)

Birisi bir bostan dolabının gölgesini ve şıkirtisini, kovaların akşam ışığıyla dolmuş harıltısını bir fotoğraf hissizliği ve mevsukiyetiyle aksettiriyor. **Bir diğeri**, acemi fakat çok hassas bir firçanın çok çabuk kaçan bir hayli zapt etmek için baş döndürücü bir acele içinde çırpındığı bir genç kız portresiydi. (MO/21-22)

2.2.4. Zaman Bağlantısı

Cümleler arasındaki zaman bağlantısı zaman belirlemesi yapan bir birimi okuyucunun kuracağı bu içerik bağlantısı yoluyla sağlanmaktadır. Zaman bağlantılarının kurulabilmelerinde bağdaşıklık öğeleri olan zaman kavramları önemli bir durumdadır. Hikâyelerde yer alan zaman bağlantıları şu şekildedir:

Gece. Saat on ikiyi on geçiyor. Taksim'de saatin altında tramvay bekliyorum.(Bİ/ 68)

Burayı **her yaz** ucuz bir fiyata kiralardı. Sementin sapa bir kahvesiydi. (G/63)

Ali nihayet iş bulmuştu. **Bir haftadır** fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. (S/9)

Stelyanos balığa **akşamleyin** çıktı. Gecenin kim bilir hangi saatinde dönecekti. Trifon büyükbabasını beklerken uyuyakalmıştı. Rüya görüyordu. (SHG/15)

Stelyanos Hrisopulos hem balık ağlarını örüyor, hem şarkı söylüyordu. Büyük kızını **dokuz sene evvel** kaçırmışlardı. Küçük kızı daha uslu akıllı çıkmış, evlenmiş barklanmıştı. (SHG/17)

Fakat zatürree bu çınar adamı bir **on gün içinde**, ara sıra evlerine gelen sıkı göçlere döndürüvermişti. **On altıncı gün** sokağa çıkan Stavro yirmi **beşinci gün** yine aynı hastalıktan oluvermişti. (SHG/17)

Büyük oğlu ise Yunanistan'da ne yaptığı meçhuldü. **Dört senedir** haber alamıyordu. (SHG/17)

Sudan çıktıktan sonra aynı kadınların hiç ehemmiyet vermeden önünden geçtiklerini görünce, hatta kendisine bakmadıklarını fark edince; akşam olup elektrikler yandıktan sonra yanlarından denizde yaptığı gibi yılan kıvrımı ile geçtiği zaman yine aynı kadınların bu sefer çatık ve korkunç birer çehre ile kendi anlayabildiği bir lisanla küfrettiklerini işitince şaşırıldı. **Üç gün** bu böyle devam etti. (BKDH/28)

Beyaz köknarların araba araba taşındığı kasabaya orman bir öküz arabası suretiyle **kırk sekiz saattir**. Bir öğleyin çakır mandaların çektiği taze çam kokulu, ağır arabaya binersiniz. (OVE/48)

1330 doğumla nüfusa kaydedilen on altı yaşında Ahmet'i, yirmi altı yaşında, **1332** doğumlu bir kadınla evlendirmek icap etmişti. (DG/50)

Vücudunun titremesi ona **on dört sene** evvelki sünnet olduğu günü hatırlatıyordu. (DG/51)

3. SONUÇ

Bu çalışmada metindilbilimin ana unsurları olan kavramlar ve teknikler doğrultusunda Sait Faik Abasıyanık'ın Semaver, Stelyanos Hrisopulos Gemisi, Meserret Oteli, Bir Kıyının Dört Hikayesi, Babamın İkinci Evi, İpekli Mendil, Kıskançlık, Bohça, Orman ve Ev, Düğün Gecesi, Şehri Unutan Adam, Üçüncü Mevki, Garson, Birtakım İnsanlar öyküleri incelenmiştir. Sait Faik'in hikâyeleri dilbilimsel çalışmaya uygun olduğu için seçilmiştir. Öncelikle metin çözümleme unsurları hakkında bilgiler verilmiş sonra da metinden örnekler alınarak çalışma yapılmıştır. Özellikle metnin dilbilimsel yapısı ve dilbilgisel yapısı çözümlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan bu incelemede aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Sait Faik Abasıyanık hikâyelerde gönderimden sık sık yararlanmıştır. Bu gönderimler artgönderim ve öngönderim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İncelenen hikâyelerdeki gönderim örneklerine bakıldığında artgönderimin ön plana çıktığı görülmektedir. Öngönderim hikâyelerde çok sık kullanılmamıştır. Kişi zamirleri ile yapılan artgönderim hikâyelerde oldukça fazladır. Hikâyelerde ben, sen, o, biz, siz, onlar kişi zamiri ile yapılan artgönderimleri görmek mümkündür. Hikâyelerde gönderimsel bağdaşıklığın öncül/bağımsız gönderim öğelerinden olan kişi adlarını genel olarak ben ve biz adıyla karşımıza çıkmaktadır. Hikâyelerde geçen kişi zamirlerinin kullanım sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: Semaver 7, Stelyanos Hrisopulos Gemisi 6, Bir Kıyının Dört Hikâyesi 4, Düğün Gecesi 4, Birtakım İnsanlar 3, Garson 3, Babamın İkinci Evi 3, Üçüncü Mevki 2, Bohça 2, Kıskançlık 2, Meserret Oteli 2, Orman ve Ev 1, Şehri Unutan Adam 1, İpekli Mendil 1.

Bunun yanında işaret zamirleri de tek başlarına kullanılarak öncül ifadelerle artgönderimde bulunmuştur. Özellikle bu, o, bunlar, onlar işaret zamiriyle yapılan gönderimle çok sık rastlanmıştır. Bağdaşıklık görünümünden öncül/bağımsız gönderim öğelerinden bir diğeri de gösterme adlarıdır. Hikâyelerde geçen gösterme adlarının kullanım sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: Stelyanos Hrisopulos Gemisi 8, Bir Kıyının Dört Hikâyesi 3, Babamın İkinci Evi 3, Düğün Gecesi 3, Semaver 2, İpekli Mendil 2, Orman ve Ev 2, Üçüncü Mevki 2, Garson 1, Şehri Unutan Adam 1, Meserret Oteli 1, Kıskançlık 1, Bohça 1. Birtakım İnsanlar 0,

Bağdaşıklık görünülerinden öncül/bağımsız gönderim ögelerinden olan dönüşlülük zamirleri hikâyelerde en az kullanılan unsurdur. Hikâyelerde geçen dönüşlülük zamirlerinin kullanım sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: Stelyanos Hrisopulos Gemisi 6, Garson 3, Bir Kıyının Dört Hikâyesi 3, Kıskançlık 3, Meserret Oteli 3, Semaver 2, Şehri Unutan Adam 2, Üçüncü Mevki 2, Babamın İkinci Evi 1, İpekli Mendil 0, Bohça 0, Orman ve Ev 0, Düğün Gecesi 0, Birtakım İnsanlar 0. Dönüşlülük zamirleri en çok Garson adlı hikâyede kullanılmıştır. İpekli Mendil, Bohça, Orman ve Ev, Düğün Gecesi, Birtakım İnsanlar adlı hikâyelerde kullanılmamıştır.

Hikâyelerde sıfat kullanımı ile yapılan artgönderimler sadece gösterme sıfatlarıyla yapılmıştır. İşaret sıfatlı ile yapılan gönderimlerde sıfatlar yanına mutlaka bir isim almıştır. İncelenen hikâyelerde öncül/bağımsız gönderim ögelerinden olan gösterme sıfatları en sık kullanılan unsur olarak karşımıza çıkar. Hikâyelerde en çok kullanılan gösterme sıfatları şu ve o'dur. Gösterme sıfatlarının kullanım sıklıkları şu şekilde tespit edilmiştir: Stelyanos Hrisopulos Gemisi 13, Meserret Oteli 5, Bir Kıyının Dört Hikayesi 3, Birtakım İnsanlar 0, Garson 2, Bohça 2, Üçüncü Mevki 2, Babamın İkinci Evi 1, İpekli Mendil 2, Orman ve Ev 3, Düğün Gecesi 2, Şehri Unutan Adam 1, Semaver 1, Kıskançlık 1. Gösterme sıfatının en çok kullanıldığı öykü Stelyanos Hrisopulos Gemisi, en az kullanıldığı öykü ise Kıskançlıktır.

Bağdaşıklık görünülerinden ardıl/bağımlı gönderim ögelerinden olan iyelik ekleri, belirtme durumu ekleri ve ilgi ekleri hikâyelerde sıkça kullanılmış olup her hikâyede bu eklere fazlaca yer verilmiştir. Yine ardıl/bağımlı gönderim ögelerinden olan kişi ekleri Semaver, Meserret Oteli, Orman ve Ev, Üçüncü Mevki, Garson ve Birtakım İnsanlar hikâyelerinde **o** merkezli bir anlatımla karşımıza çıkar. Üçüncü tekil kişi eki eylemde yer almamasına karşın anlam olarak bulunmaktadır. Stelyanos Hrisopulos Gemisi hikâyesinin genelinde **açık özne** kullanılmıştır. Bir Kıyının Dört Hikâyesi, İpekli Mendil, Kıskançlık, Bohça ve Şehri Unutan Adam hikâyelerinde **ben** merkezli bir anlatım söz konusudur. Birinci tekil kişi eki eylemde yer almamasına karşın anlam olarak bulunmaktadır. Babamın İkinci Evi'nde **biz** merkezli bir anlatım söz konusudur. Birinci çoğul kişi eki eylemde yer almamasına karşın anlam olarak bulunmaktadır. Hikâyelerin geneline bakıldığında en çok kullanılan ben ve o kişileridir.

Sait Faik'in hikâyelerinde sıkça yer verilen bir diğer bağdaşıklık unsuru biçimsel- sözlüksel bağdaşıklık öğelerinden olan bağlaçlardır. Bağlaçlar şüphesiz ki hikâyelerin birçok bölümünde görülmektedir. Cümleleri birbirine bağlamak bağıntı öğeleriyle sağlanmıştır. Bağlama öğeleri, sözcük, cümle ve ifadelerin birbirlerine düzgün ve anlamlı bir şekilde bağlanmasını sağlar. İncelenen hikâyelerde en sık yer verilen bağlama ögesi ve'dir Bunun dışında de, hâlbuki ve fakat gibi bağlama öğeleri de kullanılmıştır.

Bağdaşıklığın bir diğer unsuru ise biçimsel- sözlüksel bağdaşıklık öğelerinden olan deyiştirimdir. Deyiştirim bir ögenin yerine bu ögeyi anlam bakımından karşılayacak yeni bir ögenin kullanılmasıdır. Deyiştirim unsuruna Sait Faik'in incelenen hikâyelerinden Semaver, Stelyanos Hrisopulos Gemisi, Babamın İkinci Evi, Kıskançlık, Bohça, Orman ve Ev, Şehri Unutan Adam'da rastlanmıştır. "Öyle, böyle, şöyle" en çok kullanılan deyiştirim öğeleridir. İfadeleri uzun uzadıya kullanmak yerine bu kelimeler onları karşılamış ve anlamsal bakımdan da bir eksiklik olmamıştır.

Sözcük ilişkileri ve sözcüksel bağdaşıklık görünümlerine hemen hemen bütün hikâyelerde rastlanmıştır. Hikâyelerde kullanılan sözcük ilişkileri ve sözcüksel bağdaşıklık görünümleri şunlardır: Semaver adlı hikâyede sabah, iş, fabrika, makine, pil, ampul, yağ, motor, Stelyanos Hrisopulos Gemisi'nde ada, sahil, balık, sandal, torik, palamut, kayık, Meserret Oteli'nde resim, fotoğraf, fırça ve portre, Bir Kıyının Dört Hikayesi'nde diş, yanak, çene, sakal, göz, Babamın İkinci Evi'nde mutfak, kızarmış ördek, bulgur ve irmik helvası, İpekli Mendil'de çakı, tütün, cıgara, cep, yara, kaçak, Kıskançlık'ta dönüm, bahçe, çit, çimen, yaprak, fındık, Bohça'da dut ağacı, kuş, ayva ağacı, yıldız, göl, saz, çakıl, koy ve ay, Orman ve Ev'de orman, su, meşe, kavak, köknar, çam, balık, berrak, dağ, Düğün Gecesi'nde üzüm, elma, armut, meyve, koku, Üçüncü Mevki'de tren, istasyon, vagon, şimendifer, makine, Birtakım İnsanlarda soğuk, kış, buz, gece, üşütmek, rüzgar, sis sözcük ilişkileri görülmektedir. Bu örnekler bir anlamda Türk Edebiyatı'nda edebi sanatlardan olan tenasüp sanatıyla benzerlik göstermektedir.

Yine biçimsel-sözlüksel bağdaşıklık görünümlerinden olan aynı sözcük yinelenmesi ve karşıt anlamlı sözcükler bazı hikâyelerde görülmektedir. Yinelemeler önem belirtme ve konuşmanın kesilmemesi amacıyla kullanılmıştır. Metinde

yenilenen öncüller bazen hikâye kahramanı, bazen bir nesne veya durum olarak verilmiştir. Sait Faik Abasıyanık özellikle bir düşünceye vurgu yapmak ve okuyucunun zihnine yerleştirmek amacıyla yinelemelere başvurmuştur.

Sait Faik'in incelenen hikâyelerinde en sık kullanılan bağdaşıklık unsuru biçimsel-sözlüksel bağdaşıklık öğelerinden eksilteli anlatımdır. Eksilteli anlatımda temel amaç, az sözle çok şey anlatmak ve tekrara düşmemektir. Bu nedenle eksilteli anlatımlar gerek sözlü, gerekse yazılı iletişimde anlatıma ahenk verir. Sait Faik'in hikâyelerinde eksilteli anlatımı fazlaca görmek mümkündür. Hikâyelerinde bazen bir cümle bazen bir sözcük ve sözcük öbeği eksiltisi yapmıştır. Verilen örneklerde de görüldüğü gibi eksilteler herhangi bir anlam karmaşasına yol açmamıştır. Anlam okuyucu tarafından bağlamdan rahatlıkla çıkarılmıştır. İncelenen hikâyelerde en sık başvurulan eksilteli anlatım şekli özne eksilteli anlatım şeklindedir. En az kullanılan eksilteli anlatım türü ise tümleç eksilteli anlatımdır. Eksilteli anlatımın en yoğun olduğu hikâye Stelyanos Hrisopulos Gemisi'dir. Diğer bütün hikâyelerde eksilteli anlatıma az da olsa rastlanmıştır. Sait Faik Abasıyanık belirtmek istediklerini en hızlı ve en kolay yoldan yani en az çaba ile vermek istediğinde eksilteli yapıları sürekli olarak kullanmıştır.

Semaver, Meserret Oteli, Orman ve Ev hikâyelerinde yalın zamanlı anlatım mevcutken Stelyanos Hrisopulos Gemisi ve Babamın İkinci Evi'nde Birleşik zamanlı anlatım kullanılmıştır. Hikâyelerin genelinde birleşik zamanlı anlatım yalın zamanlı anlatıma göre daha fazla kullanılmıştır. Şimdiki zaman eki hikâyelerde en çok kullanılan zaman eklerindedir.

Semaver adlı hikâye kitabında incelenen metindilbilimsel yapıların birçok ortak özelliği vardır. Hepsinin kullanılmasının bir amacı vardır. Tümceler arasındaki anlam ilişkilerinin sağlanması, hikâyelerdeki anlamların bağlamdan rahat bir şekilde çıkarılması, bir düşüncenin, olayın veya olgunun pekiştirilmesi, okuyucuyu metne dâhil etmek ve zihinsel olarak beyin jimnastiği yapmasını sağlamak, metne vurgu ve ahenk kazandırmak, metni sıkıcı olmaktan kurtarmak ve metne akıcılık sağlamak, az sözle çok şey anlatmak, yazarın yazım zamanından kazanması ve okuyucunun okuma zamanından kazanması bu ortak özellikler arasındadır.

Çalışmamızda incelenen hikâyeler konuları bakımından ele alındığında, her birinin belirli bir konularının olduğu, bu konuların ayrıntılarla geliştirildiği ve her

ayrıntının başlangıç ve bitişi arasındaki bağıntılarının oluşmasına katkı sağlayacak biçimde işlendiği görülmektedir. On dört hikâyenin tutarlılık durumları incelendiğinde her bir hikâyenin tam anlamıyla bir bütünlük taşıdığı, bu sebeple de tutarlılık durumlarının iyi oldukları saptanmıştır. Kısaca, Sait Faik Abasıyanık'ın incelenen bu on dört hikâyesi bağdaşıklık kavramı açısından zengin örnekler barındırmakta, tutarlılık açısından da bir bütünlük arz etmekte, bu nedenle de anlatım daha etkili ve daha ahenkli bir hale gelmektedir.

4. KAYNAKÇA

Abasıyanık, S.F. (2013). *Semaver*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Abasıyanık, S.F. *Alemdağ'da Var Bir Yılan*. 13.baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akbayır, S. (2004). *Metin Bilgisi, Okuma Anlama, Yorumlama, Çözümleme*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları

Alangu, T. (1956). *Sait Faik İçin*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Atılğan, Y. (2012). *Aylak Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Camus, A. (2014). *Yabancı*. İstanbul: Can Yayınları

Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çokum, S. (2011). *Ağustos Başağı*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Demirci, K. (2014). *Türkoloji İçin Dilbilim Konular Kavramlar Teoriler*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı.

Ediskun, H. (1988). *Türk Dil Bilgisi/ Ses Bilgisi- Biçimbilgisi- Cümle Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

ERDAĞI, S. (2008). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Günay, D. (2004). *Dil ve İletişim*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

- Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- İmer, K., Kocaman, A., Özsoy, A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Kavaz, İ. (1999). *Sait Faik Abasıyanık*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilimine Giriş, Dilbilgisinden Dilbilimine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Okay, O. (2008). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sait-faik-abasiyanik>. (10.08.2019).
- Onursal, İ. (2003). *Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. Günümüz Dilbilim Çalışmaları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Ögeyik, M.Ç. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Özkan, B. (2004). *Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in "On ikiye Bir Var" Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 13/1: 167-172.
- Özmen, M. (1996). *Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine*. (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 4, Sayı: 4, 71-82.
- Şenöz, C.A. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2013). *Huzur*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2015). *Mahur Beste*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Torusdağ, G. (2015). *Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım*. (Doktora Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük* (II. Cilt), Ankara: TDK Yayınları.

Türkçe Sözlük. (1998). Ankara. Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Uyguner, M. (1959). *Sait Faik Abasıyanık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uzun, L.S. (1995). *Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC yayınları.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

